

УВОДНИК

- Мирослав Мијатовић *ДАН ПОЛИЦИЈСКОГ ШКОЛСТВА –
08. ФЕБРУАР И ОВЕ ГОДИНЕ
ОБЕЛЕЖЕН РАДНО И СВЕЧАНО*

ТЕОРИЈСКИ РАДОВИ

- Др Владимир Вугделић *УСТАВНА ПОВЕЉА ДРЖАВНЕ
ЗАЈЕДНИЦЕ СРБИЈА И ЦРНА ГОРА ОД
2003. ГОДИНЕ*
- Мр Младен Бајагић *СТРАТЕГИЈА НАЦИОНАЛНЕ И
УНУТРАШЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ САД-
ОДГОВОР НА ГЛОБАЛНЕ ИЗАЗОВЕ И
ПРЕТЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ*
- Саша Мијалковић *ОСВРТ НА ОБЛИКЕ И ПРАВЦЕ РАЗВОЈА
МЕЂУНАРОДНЕ ПОЛИЦИЈСКЕ
САРАДЊЕ*

СТРУЧНИ РАДОВИ

- Светлана Ристовић *МЕНАџМЕНТ ЉУДСКИХ РЕСУРСА У
УНУТРАШЊИМ ПОСЛОВИМА- САЗНАЊА
И ИСКУСТВА СЕЛЕКЦИЈЕ КАНДИДАТА*
- Снежана Нововић
Весна Павличевић *КРИТЕРИЈУМИ СЕЛЕКЦИЈЕ
КАНДИДАТА ЗА ПРИЈЕМ НА СТУДИЈЕ-
ИСКУСТВО ВИШЕ ШКОЛЕ
УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА*
- Весна Николић *САВРЕМЕНА ЕДУКАЦИЈА ПОЛИЦИЈЕ*
- Мр Дане Субошић *ПРЕГОВАРАЧКИ НАЧИНИ
ОСЛОБАЂАЊА ТАЛАЦА*

Мр Драгић Пајковић

*ЈАВНА БЕЗБЕДНОСТ У ЗАШТИТИ
ОДРЕЂЕНИХ ЛИЧНОСТИ И ОБЈЕКТАТА*

ИЗ СТРАНЕ ЛИТЕРАТУРЕ

Валентина Баић

*ELAINE CESSER, DOUGLAS BERNSTEIN:
ПСИХОЛОШКИ КОРЕНИ КРИМИНАЛА*

Невенка Ђаловић

*ГЛОБАЛНИ ФОРУМ У БОРБИ ПРОТИВ
КОРУПЦИЈЕ-ЧЕШКА РЕПУБЛИКА*

ПРИКАЗИ

Доц. др Славко Обадов

*ДР ДРАГАН АРЛОВ: АЛАТИ
САМООДБРАНЕ*

Др Ђорђе Ђорђевић

*ПРОФ. ДР МИЛАН МИЛОШЕВИЋ,
АЛЕКСАНДАР БОШКОВИЋ:
ПРИРУЧНИК ЗА КРИВИЧНО ПРОЦЕСНО
ПРАВО*

Др Владимир Вугделић, ВШУП Земун

Уставна повеља државне заједнице Србија и Црна Гора од 2003. године¹.

Резиме: *У раду се анализира Уставна повеља државне заједнице Србија и Црна Гора од 2003. године. Тумачи се правна природа ове Заједнице, концепција и структура Уставне повеље, принципи економских односа, однос према међународном праву и међународним односима, правна начела и уставност, војска Србије и Црне Горе, усвајање и промена Уставне повеље и закључна разматрања. Долази се до става да то није чист облик државног уређења, већ да има елементе и федерације и конфедерације. Стога, Повеља је резултат реалног стања односа међу државама чланицама државне заједнице Србије и Црне Горе, и треба да отклони блокаде функционисања досадашње федерације.*

Кључне речи: Устав, повеља, уставна повеља, федерација, конфедерација, Србија и Црна Гора

Constitutional Charter of the State Union of Serbia and Montenegro of 2003

Abstract: The paper offers an analysis of the Constitutional Charter of the state union of Serbia and Montenegro of 2003. It gives an explanation of the legal nature

¹ „Службени лист Србије и Црне Горе“, бр. 1/2003.

of this union, the conception and structure of the Constitutional Charter, principles governing relationships in economy; it also explains relations with international law and international relations, legal principles and compliance with the Constitution, the army of Serbia and Montenegro, adoption and modification of the Constitutional Charter and closes with final considerations. The author reaches a standpoint that it is not a pure form of a state organization, but rather one that has elements of both a federation and a confederation. The Charter, therefore, results from the actual state of relations between the states - members to the state union of Serbia and Montenegro, and its aim is to remove obstacles in the functioning of the former federation.

Key Words: Constitution, charter, Constitutional Charter, federation, confederation, Serbia and Montenegro.

Мр Младен Бајагић,
Виша школа унутрашњих послова

**Стратегија националне и унутрашње безбедности САД –
одговор на глобалне изазове и претње безбедности**

Резиме: Глобализација међународних односа и сусрет два супротстављена концепта будућег развоја међународног система - *униполарног* и *мултиполарног* света - изродили су, и поред позитивних трендова, нове страхове, *изазове* и *претње* по даљи развој људске цивилизације, које се у највећој мери рефлектују у области безбедности. Препознајући природу тих изазова и претњи, значајно измењених у односу на последњу декаду прошлог века, Сједињене Државе су новом *Стратегијом националне безбедности* и *Националном стратегијом унутрашње безбедности* покушале антиципирати те изазове и претње и дефинисати безбедносне приоритете америчке администрације и обавезе целокупне америчке нације, у сучељавању са њима, и у односу на друге субјекте међународних односа. Имајући у виду да се ради о тренутно најутицајнијој и најмоћнијој сили у међународним оквирима, овај рад се бави анализом ових програмско-политичких и акционо-организационих докумената везаних за националну и унутрашњу безбедност Сједињених Држава.

Кључне речи: национална безбедност, унутрашња безбедност, Сједињене Државе, тероризам, обавештајна активност, оружје за масовно уништење.

National and Internal Security Strategy of the USA - Response to Global Challenges and Future Threats

Abstract: At the opening of the 21st century there are two dominant global strategies of future development of the international system - the concept of a *unipolar world*, advocated by the United States, and a *multipolar world*, advocated by other power centres (Russia, China, European Union, etc.). Globalization of international relations, in the light of a clash between these two opposed options,

which are offered as possible frames of future relations and conditions, despite positive trends, has brought about new fears, challenges and threats for the further development of the human civilization, which are predominantly reflected in the field of security. Recognizing the nature of these challenges and threats, significantly changed in comparison with the ones from the final decade of last century, the United States has attempted to anticipate them in its new *Strategy of National Security* and *National Strategy of Internal Security*, as well as to define security priorities of the US administration and the obligations of the entire American nation facing these threats and with respect to other subjects of international relations. Bearing in mind that the USA is currently the most influential and most powerful country in the world, the paper focuses on the analysis of these strategic programs and political and organizational documents related to the national and internal security of the United States.

Key Words: national security, internal security, United States, terrorism, intelligence activities, mass destruction weapons, regional conflicts.

Саша МИЈАЛКОВИЋ
Полицијска академија

ОСВРТ НА ОБЛИКЕ И ПРАВЦЕ РАЗВОЈА МЕЂУНАРОДНЕ ПОЛИЦИЈСКЕ САРАДЊЕ

Резиме: Међународни криминал данас поприма нове форме, садржаје, поставља нове циљеве и има нове негативне последице по међународну безбедност па тиме и безбедност Европе као виталне регије.

Супротстављању међународном криминалу данас се посвећује све већа пажња у смислу тражења адекватних одговора како самих држава које су њиме угрожене тако и читаве међународне заједнице. Практично, данас не постоји држава која за себе може рећи да је заштићена од неких оваквих облика угрожавања безбедности.

Међународни криминал и његове организоване форме могу се сузбити само организованим облицима сарадње националних полиција оних држава кроз које се тај криминал простире. Да би та сарадња била ефикасна, неопходно је превазићи све организацијске и функционалне недостатке који постоје у националним полицијама и које их због тога чине мање ефикасним и недовољним за сузбијање оваквих облика угрожавања безбедности. Поред тога, потребно је остварити ефикасну сарадњу са свим другим субјектима у друштву чија је делатност директно или индиректно везана или има додир са превенцијом и сузбијањем криминала. Тек тада се може размишљати о ефикасној међународној полицијској сарадњи.

У овом раду су изложена нека сазнања, размишљања и закључци о:

- неопходности постојања међународне полицијске сарадње у сузбијању међународног криминала;
- теоријском схватању и елементима појма међународне полицијске сарадње;
- облицима међународне полицијске сарадње у Европи;
- проблеме од којих зависи успешност и ефикасност будуће међународне полицијске сарадње.

Кључне речи: национална полиција, међународни криминал, међународна полицијска сарадња, облици међународне полицијске сарадње.

INTERNATIONAL POLICE COOPERATION STATE AND DEVELOPMENT

Abstract: *International crime today is getting new forms and contents, imposing the new goals and making new negative consequences for international security and European security as well.*

International community is paying more attention to the fight against international crime because there is no country that is protected from this kind of problems.

International crime and its organized forms should be stopped by the cooperation of national police forces. The cooperation will be better if the national police forces become more efficient and if they reject imperfection in organization and function. The cooperation with all other subjects in society that are connected with prevention and suppression of crime should be improved as well.

In this paper, some reflections and conclusions are presented:

-
- *necessity of international police cooperation in fighting crime,*
 - *theoretical comprehension and elements of the notion of international cooperation,*
 - *the forms of international police cooperation in Europe.*
-

Key words: national police forces, international crime, international police cooperation, the forms of international police cooperation.

Светлана Ристовић
Виша школа унутрашњих послова

МЕНАЏМЕНТ ЉУДСКИХ РЕСУРСА У УНУТРАШЊИМ ПОСЛОВИМА - Сазнања и искуства селекције кандидата за упис у ВШУП-

Резиме: У овом раду презентују се сазнања садржана у, не тако бројној, и још увек не баш доступној литератури о селекцији кадрова уопште, а посебно за обављање полицијског позива. Ова активност ситуира се у процес менаџмента и са другим комплементарним јој активностима, у назнакама се само одређује по својој суштини и садржини. Та полазишта, уз излагања законских одређења о

селекцији професионалних припадника полиције, као и кандидата за упис у ВШУП, те излагања систематизованих искустава о поступку уписа на студије у ову Школу, представљају основни садржај овог рада.

Кључне речи: кадар, селекција, кадровска политика, полиција, менаџмент, управљање.

Human Resource Management in Internal Affairs - Findings and Experiences of Selecting Police College Applicants -

Abstract: The paper presents findings contained in the not exactly numerous and still not easily available literature concerning selection of personnel in general, and particularly the personnel of law enforcement agencies. This activity is situated in the process of managing and related to other complementary activities, and is only briefly outlined with respect to its essence and contents. These starting points, together with legal regulations guiding the selection of professional law enforcement officers, as well as applicants for the enrollment at the Police College, and a systematic survey of experiences gained from the procedure of enrolling students at the College, present the main contents of this paper.

Key Words: personnel, selection, personnel policy, police, management, directing.

Снежана Нововић, ВШУП

Весна Павлићевић, СУП Београд

Критеријуми селекције кандидата за пријем на студије – искуство Више школе унутрашњих послова –

Резиме: Чланак представља прилагођено излагање, припремано за стручну расправу *Селекција кандидата за пријем у полицијске школе*, одржану поводом Дана полиског школства у Сремској Каменици 8. фебруара 2003. У њему су сажето исказани основни резултати анализе односа између *предикторских* (успех у средњој школи, психолошки статус, базично моторички статус) и *критеријумских* варијабли (број положених испита, уписани семестар) за две генерације студената ВШУП-а - уписане на студије 1997/98. и 2000/01. Анализа је извршена ради утврђивања прогностичке вредности батерија тестова које се користе при селекцији кандидата за пријем на студије у ВШУП и евентуалног предлагања њихове корекције.

Кључне речи: селекција, глобални селекциони критеријум, предикторске и критеријумске варијабле, психолошки и базично моторички статус, квалитет и ефикасност студирања

Criteria for Selecting Applicants - Experience of the Police College

Abstract: The paper is a modified version of a presentation prepared for an expert meeting on *Selecting Applicants upon Enrollment in Police Schools*, held on the occasion of the Police Education Day in Sremska Kamenica on February 8, 2003. It gives a brief account of the basic results obtained by analyzing the relation between *predictive* variables (high school grades, psychological status, basic motoric status) and *criteria* variables (number of exams passed, enrolled term of studies) for two generations of the Police College students. These two generations were enrolled in 1997/8 and 2000/01 respectively. The analysis was performed with an objective to establish prognostic values of the batteries of tests used upon selecting the applicants for entering the Police College and suggesting possible correction of these batteries.

Key Words: selection, global criteria of selection, predictive and criteria variables, psychological and basic motoric status, quality and efficiency of studying.

Весна Николић,
Виша школа унутрашњих послова, Земун

Савремена едукација полиције

Резиме: У раду је дефинисан појам и-тренинг, приказане основне карактеристике и могућности овог модела тренинга и истакнуте предности над класичним моделом тренинга. Посебно се указује на апликацију контрола приступа браузеру (Интранету и Интернету) и коришћење web портала као софтверских решења за приступ е-садржајима. Разматрају се и светска искуства примене и-тренинга у полициској пракси.

Кључне речи: и-тренинг, е-тренинг, тренинг полиције, е-курс

Contemporary Police Training: i-training?

Abstract: The paper defines the concept of i-training, lists basic characteristics and possibilities of this model of training, and points out its advantages over the classical model of training. Special emphasis is placed on the application of control of browser access (Intranet and Internet) and on using the web portals as software solutions for accessing e-contents. The paper also includes considerations of the experiences gained while applying i-training in police practice worldwide.

Key Words: i-training, e-training, police training, e-course.

Мр Дане Субошић, Полицијска академија

Преговарачки начин ослобађања талаца

Резиме: Преговори, као и сви остали начини ослобађања талаца имају троделну структуру, коју чине полазиште, поступак и средство. Сваки од елемената разматране структуре посебно се анализира и на свој начин доприноси потврди или негирању постојања овога начина ослобађања талаца и потребе за његовом применом. Наведеном разматрању доприноси и анализа садржаја на тему историјске и географске заступљености талачког преговарања. Најзад, одговарајућа аргументација ваљаности избора преговора као начина ослобађања талаца даје се и на основу вредносних судова стручњака. Анализа бројних показатеља ваљаности преговора као начина ослобађања талаца завршава закључком.

Кључне речи: ослобађање талаца, преговори, преговарачке групе

Negotiation as Means of Liberating Hostages

Abstract: Negotiations, as well as other modes of liberating hostages, have a tripod structure, which consists of an initial point, procedure and means. Each of these elements is analyzed separately and, in its own way, each contributes to proving or negating the existence of this mode of hostage rescuing and the need for its implementation. The aforementioned considerations are supported by an analysis of historical and geographic occurrence of hostage negotiations. Finally, appropriate arguments are given in favour of choosing negotiating as a way to free hostages on the basis of evaluations of experts. The analysis of numerous indicators of validity of negotiations as means of liberating hostages closes with a conclusion.

Key Words: hostage rescuing, negotiations, negotiating teams.

.....
Пајковић мр Драгић

Безбедносно-информативна агенција

ЈАВНА БЕЗБЕДНОСТ У ЗАШТИТИ ОДРЕЂЕНИХ ЛИЧНОСТИ И ОБЈЕКТА

Резиме: У раду се разматрају одређени послови Јавне безбедности на заштити одређених личности и објеката. Посебно се говори о безбедносној процени угрожености одређених објеката и личности, вршењу прегледа одређених објеката, као и о одређеним мерама које се предузимају на њиховој заштити.

Кључне речи: безбедносна процена угрожености одређених објеката и личности, преглед терена и објекта, мере заштите одређених објеката и личности, резиденцијални објекти.

Public Security in Protection of Persons and Facilities

Abstract: The paper deals with certain public security tasks related to protection of persons and facilities. It focuses on evaluating the security risks involved in protecting certain facilities and persons, examination of some facilities, and on specific measures that are taken with a view to protecting them.

Key Words: evaluation of security risk threatening certain facilities and persons, examining locations and facilities, measures for protecting facilities and persons, residential areas.

.....
.....

Уставна повеља државне заједнице Србија и Црна Гора од 2003. године¹.

Резиме: У раду се анализира Уставна повеља државне заједнице Србија и Црна Гора од 2003. године. Тумачи се правна природа ове Заједнице, концепција и структура Уставне повеље, принципи економских односа, однос према међународном праву и међународним односима, правна начела и уставност, војска Србије и Црне Горе, усвајање и промена Уставне повеље и закључна разматрања. Долази се до става да то није чист облик државног уређења, већ да има елемената и федерације и конфедерације. Стога, Повеља је резултат реалног стања односа међу државама чланицама државне заједнице Србије и Црне Горе, и треба да отклони блокаде функционисања досадашње федерације.

Кључне речи: Устав, повеља, уставна повеља, федерација, конфедерација, Србија и Црна Гора

Узроци промене Устава СРЈ од 1992. године

Узроке промене Устава СРЈ од 1992. године резултат су различитих правних, политичких, економских разлога, али и међународног утицаја.

Правне разлоге ових промена неки аутори виде у правној ништавости овог акта, већ у тренутку његовог доношења. По овом мишљењу, тај Устав од 1992. године је у тренутку проглашења био правно ништав акт, јер није поштован ревизиони поступак претходног Устава СФРЈ од 1974. године. Друго, иако је Устав СРЈ од 1992. године предвидео да је она федерација, многе његове одредбе су имале конфедерална својства (спољнополитичке, војне, представљање у савезним органима, поступак промене устава). И историјски гледано, савезна држава са две федералне јединице увек има конфедералних елемената и нестабилна је.

Одредбе устава федералних јединица, Србије и Црне Горе, нису биле усаглашене са Уставом СРЈ, а Уставни суд СРЈ није реаговао на очигледну супротност у многим одредбама Устава Републике Србије од 1990. и Устава Републике Црне Горе од 1992, са Уставом СРЈ од 1992. године.

Међу правним аргументима је истицано, да Устав СРЈ не омогућује потпуну равноправност две федералне јединице, како је то у тексту Устава СРЈ записано, с обзиром на разлике у величини територије и броју становника.

Политички гледано, Устав СРЈ од 1992. године био је узрок многих политичких сукоба, како између две федералне јединице, тако и унутар сваке од њих. Већ у току уставне расправе изражено је мишљење да је требало мењати назив Југославија, а такође и химну, грб и заставу, као симболе бивше друге Југославије (од 1945. до 1992.). У иступањима политичара у обе републике, истицане су тезе о самосталности, о формирању конфедерације, али и о унитарној држави.

До деградације у уставном систему Југославије дошло је нарочито у економској области. Иако се у Уставу СРЈ од 1992. године истицало да је „СРЈ јединствено привредно подручје и има јединствено тржиште“ (чл.13.), долази до кршења надлежности између савезног и републичког нивоа власти. Владе држава чланица су својим уредбама регулисале одређене послове из надлежности савезне државе, као што су спољнотрговински промет и антимонополска политика. Једна од република почела је сама да убира царинске приходе, и укида обавезу уплате одређеног прихода савезном буџету.

¹ „Службени лист Србије и Црне Горе“, бр. 1/2003.

Као средство плаћања у Црној Гори се уводи немачка марка, чиме се укида јединственост монетарног система СРЈ. Долази и до укидања платног промета између две федералне јединице. Тиме више не постоји јединствен царински систем, заједнички фискални систем, јединствен монетарни систем, јединствен девизни и спољнотрговински систем. То доводи до раскорака између нормативних решења у Уставу СРЈ (на пример чл. 77.) и праксе. У пракси се разликују царинске, монетарне, девизне и спољнотрговинске политике, а уместо јединственог формира се заједничко тржиште, или чак царинска унија. Овакво стање у правној, политичкој и економској области, морало је довести до разговора о преуређењу дотадашње федерације и формирању нових облика односа између две дотадашње федералне јединице.

Преуређењу односа у федерацији и формирању нове државне заједнице Србије и Црне горе допринели су и многи међународни фактори, пре свих Европска унија (ЕУ). Званично истицан интерес ЕУ био је мир и стабилност на Балкану, али и у Европи.

Правна природа државне заједнице

Уставна Повеља државне заједнице Србије и Црне Горе усвојена је и проглашена у оба већа Савезне скупштине 4. фебруара 2003. године. Претходно су ову Повељу сувојиле, Народна скупштина Републике Србије, на седници од 27. јануара 2003. године и Скупштина Републике Црне Горе на седници од 29. јануара 2003. године. Тиме је Савезна Република Југославија и формално престала да постоји, а нова творевина добила назив „Државна заједница Србија и Црна Гора“.

Државна заједница, која је настала на основу Уставне повеље од 2003. године по својој концепцији и организацији власти разликује се у великој мери од претходне државе, проклановане Уставом СРЈ од 1992. године. Сама правна природа државне заједнице Србија и Црна Гора, у научној јавности и политичким иступањима изазвала је многобројне коментаре и различита бројна реаговања. Основ ових спорења је да ли је Државна заједница федерација, конфедерација или реална унија. Несумњив закључак је да Заједница представља практични покушај решавања ситуације коју су карактерисали политички, правни и економски спорови две републике.

Заговорници става о федерацији истичу да се Државна заједница не заснива на уговору већ уставном акту (повељи), према томе није унија. Закони које ће донети скупштина односе се на грађане, а не на државе чланице, према томе није реч о конфедералној држави.

Друга група схватања сматра да за разлику од СРЈ, која је по обиму функција и државном устројству била федерација са елементима конфедерализма, будућа државна заједница биће конфедерација са елементима федерације. Елементи федерације су постојање заједничких органа власти (Скупштина, председник заједнице, Савет министара, Суд, као и Војска). Такође, то је и међународни субјективитет те заједнице.

Конфедерална својства су, по мишљењу ових аутора, доминантивна у свим аспектима њене организације, одлучивања и функционисања. Уставну повељу усвојиле су прво скупштине Србије и Црне Горе, а затим оба већа Савезне скупштине. Друго, и Србија и Црна Гора имају право да после три године покрену поступак промене државног статуса, на основу референдума који расписују државе чланице. Треће, органи Заједнице се бирају на принципу паритета (изузев Скупштине) и одлучују консенсусом. Четврто, Војском заједнице командоваће Врховни савет одбране, састављен од три председника и одлучиваће консенсусом. У области економског система задржава се постојеће стање, односно пуна аутономија Црне Горе, односно Србије, у областима монетарног, царинског и спољнотрговинског система, пореског и банкарског система.

Трећи аутори сматрају, да је наша Држава-Савез, нешто више од обичног Савеза две државе, а уједно ни близу праве савезне државе. Када, ако буде завршен процес њеног каквог таквог устројавања на спољњем плану би, осим поља економије, претендовала да делује, углавном као парафедерација „државна заједница“) а на унутрашњем плану, претежно као конфедерација (савез држава).

Постоје и правни писци, који сматрају да се Повељом федерална држава није преуредила, како се из политичких разлога представља, она се њоме угасила. Србија и Црна Гора су од република чланица у једној федерацији, постале државе чланице у једној реалној унији. Као пример овакве реалне уније, наводи се Аустроугарска од 1867. до 1918. године, са разликама у погледу облика владавине. Унија држава, сама није држава, јер државе чланице задржавају своју независну државну организацију, а унија има само међународни субјективитет.

Из приложених мишљења правних писаца видљиво је да се не ради о о неком уобичајеном облику државног уређења. Очигледно је да има елемената федерације, конфедерације, али и реалне уније. Две од три функције федерације (спољна политика и одбрана) заступљене су на нивоу Државне заједнице али трећа, која такође карактерише праве федерације, економска функција није. Овакав облик државне заједнице тренутно нигде није примењен у свету, што ће такође отежати примену појединих решења у пракси.

Концепција и структура Уставне повеље

Реч „повеља“ у уставном и међународном праву има различита значења. Под „повељом“ се може сматрати један међународни уговор (Повеља УН, Повеља за нову Европу), али исто тако и општи највиши правни акт једне државе (Уставна повеља из 1814. који је уређен уставним системом Француске, или Уставна повеља из 1830. Луја-Филипа Орлеанског). Ова различита значења, имају и сасвим различите правне последице. Савез независних држава представља конфедерацију и успоставља се међународним уговором, док је савезна држава федерација и има устав као општи правни акт највеће правне снаге. Упоредно уставно право познаје и друге називе за овај акт („инструмент владавине“, „акт о посредовању“, „основни закон“), али ипак преовлађује назив „устав“.

Уставна повеља од 2003. године у погледу своје концепције и структуре у потпуности се разликује од Устава СРЈ од 1992. године. Повеља полази од сасвим нове концепције и циљева. Две државе чланице стварају државну заједницу, која је субјект међународног права и која има јединствену војску и заједничко тржиште. Држављани држава чланица имају једнака права и обавезе у другој држави чланици као и њени, изузев изборног права, а такође и неколико заједничких институција (Скупштина, Председник, Савет министара, Суд). По истеку периода од три године, државе чланице имају право да покрену поступак за промену државног статуса, односно за иступање из државне заједнице (чл. 60.).

Полазећи од начела равноправности две државе чланице Србије и Црне Горе (чл. 2), наведени су циљеви Државне заједнице: поштовање људских права, владавина права, укључивање у европске структуре, усклађивање прописа са европским и међународним, стварање тржишне економије и обезбеђивање функционисања заједничког тржишта (чл. 3.).

Овакава концепција Уставне повеље од 2003. године утицала је на њен обим и садржину. У погледу обима Повеља има 67 чланова, док са аспекта садржине укључује најопштинске правне норме.

У преамбули Уставне повеље истиче се равноправност две државе чланице, државе Црне Горе и државе Србије, која укључује Аутономну Покрајину Војводину и Аутономну Покрајину Косово и Метохију. Иако постоје „Уставни оквири за Косово и Метохију“ и ова

територија је под управом међународне администрације, помињањем Резолуције 1244 Савета безбедности УН у преамбули, фактички значи да се ова територија засада схвата као саставни део државне заједнице Србија и Црна Гора.

Структуру Уставне повеље чине, поред преамбуле, и XII глава: Основне одредбе, Људска и мањинска права и грађанске слободе, Принципи економских односа, Међународно право и међународни односи, Надлежности државне заједнице Србија и Црна Гора и њихово финансирање, Орагни државне заједнице (Скупштина, Председник, Савет министара, Суд). Усклађеност правних аката, Војска Србије и Црне Горе, Имовина и иступање из државне заједнице, Поступак усвајања и промене Уставне повеље, Преношење права и обавеза СРЈ и на крају, Поступак доношења закона за спровођење Уставне повеље.

Основне одредбе садрже име државе, принцип равноправности две државе чланице, циљеве нове заједнице, њене симболе (заставу, грб и химну), територију, седиште институција (Административни центар, Скупштина и Савет министара су лоцирани у Београду, док је седиште Суда у Подгорици) и држављанство. Овако одређене Основне одредбе подразумевају велику самосталност држава чланица. Државна заједница Србије и Црне Горе показује да државе чланице задржавају и држављанство, с изузетком међународног субјективитета (чл. 14.).

Принципи економских односа

Приступ устава економском уређењу практично почива од Декларације права човека и грађанина од 1789, кад је истакнуто да је право својине „свето и неприкосновено“ право. Каснији уставни у свету, нарочито у XX веку, питању економских односа поклањају већу пажњу. У том погледу карактеристичан је Вајмарски устав, који предвиђа значајну интервенцију државе у области привреде. Ранији југословенски уставни регулисали су целину друштвено-економског уређења. Такав приступ ових устава у пракси је показао лоше резултате. Устав СРЈ од 1992. године садржавао је веома мало одредаба о економском уређењу. Суштина тих одредби је било опредељење за законитости тржишта, при чему је држава била дефинисана као јединствено привредно подручје.

Уставна повеља, принципима економских односа и институцијама поклања веома мало пажње. Већ у циљевима Повеље (чл. 3.) истиче се укључивање у европске структуре, стварање тржишне економије и успостављање и обезбеђивање функционисања заједничког тржишта. Ти циљеви се разрађују у глави III Повеље (принципи тржишне економије, заједничко тржиште и слободно кретање људи, робе, услуга и капитала – чл. 11, 12, и 13.).

За остварење ових циљева, Државна заједница нема изворне приходе (на пример царине, порез на промет), већ се они обезбеђују од стране држава чланица (чл. 18.). Орган који „одлучује о годишњим приходима и расходима“ и „спречава и уклања препреке слободном кретању људи, робе, услуга и капитала“ је Скупштина Србије и Црне Горе (чл. 19.). Оперативни извршни орган који „утврђује и спроводи политику Србије и Црне Горе, сагласно заједничкој политици и интересима држава чланица“ је Савет министара (чл. 33.), односно у економској области министар за међународне економске односе (чл. 43.) и министар за унутрашње економске односе (чл. 44.). Пошто су монетарни, царински и спољнотрговински систем, порески и банкарски систем у надлежности држава чланица, то министри за економске односе имају превасходни задатак да „координирају и хармонизују економске системе држава чланица“ (чл. 44.)

Према томе, Уставна повеља потврђује два одвојена економска система, која би требало да се хармонизују у циљу прикључења Европској унији (чл. 3.). Заједничке економске функције се остварују на нивоу Државне заједнице једино кроз финансирање

одбране и дипломатије, као и три друга министарства, али без прецизно одређеног механизма који би то споразумевање и остварио.

Уставна повеља и међународно право и односи

Правна приорда државе, у великом мери одређује карактер њене спољне политике и међународних односа. Унитарна држава, федерација конфедерација или реална унија имају различите институционалне механизме формирања спољне политике као и њеног спровођења. То се нарочито показује у односима према свету и међународним организацијама као и органима који представљају државну заједницу и њиховим надлежностима.

Из одредаба о „Циљевима“, „Људским и мањинским правима и грађанским слободама“, као и „Међународном праву и односима“ произилази спремност да се поштује постојећи међународни поредак и активно учествује у савременим интегративним процесима у Европи и свету.

Државна заједница Србија и Црна Гора је један субјект међународног права, и као таква је члан међународних глобалних и регионалних организација (чл.14.). Тај субјективитет је, међутим, подељен између две државе чланице, јер су у представништвима Србије и Црне Горе у међународним организацијама, УН, Организацији за европску безбедност и сарадњу, Европској унији, Савету Европе, државе чланице представљене на паритетној основи, путем ротације (чл. 34.).

Органи који представљају Државну заједницу споља су: Председник, Савет министара и министри за иностране послове и међународне економске односе. Скупштина Србије и Црне Горе доноси законе и друге акте о: примени међународног права и конвенција које утврђују обавезе о сарадњи са међународним судовима, проглашењу и укидању ратног стања уз претходну сагласност скупштина држава чланица, чланству Србије и Црне Горе као субјекта међународног права у међународним организацијама уз претходну сагласност надлежних органа држава чланица, ратификовању међународних уговора и споразума (чл. 19.). Ове спољнополитичке надлежности показују да је то више заједничка скупштина држава чланица, него самостална скупштина државне заједнице.

Председник Србије и Црне Горе је више репрезентативна личност према споља (чл.26.), мандатар је и председавајући петочланом Савету министара и члан је по положају Врхоног савета одбране. Савет министара, као извршни орган утврђује и спроводи политику Србије и Црне Горе, али то чини сагласно заједничкој политици и интересима држава чланица (чл.33.). Овај орган такође именује и разрешава шефове дипломатско-конзуларних представништава. Непосредно спровођење спољне политике поверено је министру спољних послова (чл. 40.), а у економској области министру за међународне економске односе (чл.43.). И ови министри, своје послове не обављају самостално већ координирају са надлежним органима држава чланица.

Однос према међународној заједници и међународном праву, поред већ поменутих одредби, показује и став о примату међународног права над правом Србије и Црне Горе и правом држава чланица (чл.16), а такође и непосредна примена међународних уговора о људским и мањинским правима и грађанским слободама (чл.10.). Према томе, Уставна повеља решава однос међународног и унутрашњег права у корист првог, што ће наравно имати и практичне последице у нашим односима са међународним институцијама.

Одредбе о међународном праву и међународним односима у Уставној повељи нису сасвим усклађене. Практичну тешкоћу у њиховом спровођењу представљаће институционални механизам на нивоу државна заједница – државе чланице, као и контрола закључених међународних споразума држава чланица (чл. 15.). У савременим условима међународни односи не обухватају само политичке и економске, већ и

културне, спортске и др, што у ситуацији малог броја министарства смањиће и отежати квантитет и квалитет ових односа.

Правна начела и уставност

Под правном државом (владавином права) подразумевамо потребу да се заштити човек и грађанин и његове слободе и права, од државне власти. То даље значи ограничавање државне власти уставом и законима, Правна држава претпоставља супрематију устава и закона, односно хијерархију правних прописа, у којој су устав и закон на врху тог односа. Према томе, правне државе нема без уставности и законитости односно механизма њихове контроле, судства и уставног судства.

У Уставној повељи од 2003. као основни принципи истичу се „поштовање људских права“, „владавина права,“ и „усклађивање прописа и праксе са европским и међународним стандардима“ (чл.3.). Ови принципи се разрађују ставом да „Уставна повеља, закони и надлежности Србије и Црне Горе и уставни, закони и надлежности држава чланица морају бити усклађени“. Став о усклађености правних аката државне заједнице и држава чланица, не претпоставља хијерархију односа, што је иначе уобичајено у федералним државама. У Уставу СРЈ од 1992. године био је став да уставни република чланица и републички закони морају бити сагласни са савезним уставом.

Принцип уставности и законитости у Уставној повељи, испољава се и кроз: заштиту људских и мањинских права и грађанских слобода (чл.9), рок за ступање на снагу закона (чл.52), забрану повратног дејства закона (чл. 53.) право жалбе (чл.46.). Томе ће допринети и Повеља о људским и мањинским правима и грађанским слободама, као саставном делу Уставне повеље (чл.8.).

Владавину права показује и одредба о непосредној примени међународних уговора о људским, мањинским и грађанским правима (чл.10), о примату међународног права (чл.16.) и др. Међу циљевима Заједнице је „усклађивање прописа и праксе са европским и међународним стандардима (чл.3.). То значи да при оцењивању уставности домаћих закона морају се узети у обзир и одређена врховна правна начела савременог цивилизованог и демократског света, као што је на пример право Европске уније.

У једној сложеној држави, која се састоји од две државе чланице, неопходно је успоставити и разрадити контролу и заштиту уставности и законитости, решавати управне спорове и сукобе надлежности. Ту функцију могу вршити редовни судови, али и посебни уставни судови.

Према Уставној повељи формира се Суд Србије и Црне Горе (чл.46-50), који истовремено решава уставносудске, управносудске и спорове око сукоба надлежности. Суд Србије и Црне Горе чини једнак број судија из обе државе, које бира Скупштина државне заједнице на предлог Савета министара. Судије се бирају на период од шест година и могу само једном бити бирани на ову функцију (чл. 47.). Седиште Суда је у Подгорици (чл.6.). Одлуке овог Суда су обавезујуће и без права жалбе (чл.48.)

Приликом оцењивања уставности и усклађености устава и закона држава чланица са Повељом, у састав овог Суда улазе и одлучују и судије уставних судова држава чланица (чл. 49.). Та одредба носи опасност да судије републичких судова буду сметња у оцењивању сагласности прописа држава чланица с Уставном повељом, а такође и да се наруши начело паритета у раду Суда. Надлежности Суда се у великој мери подудару са надлежностима претходног Савезног уставног суда. Један део надлежности (забрана политичких партија, изборни спорови и контрола уставности и законитости прописа државе Србије и државе Црне Горе) препуштен је републичким уставним судовима. Овај орган Државне заједнице, који врши судску власт, требао би да буде ослонац правне државе и да спорове решава применом правних резона и правила, а не место политичких

спорова република, као што је био случај са Савезним уставним судом Савезне Републике Југославије. Повеља предвиђа да се организација, функционисање и начин одлучивања Суда Србије и Црне Горе уреде законом (чл.50.).

Војска Србије и Црне Горе

Уместо претходног термина „војска Југославије”, по Уставној повељи уведен је назив „Војска Србије и Црне Горе“. Положај војске, а посредно и одбране, уређен је у глави VIII Уставне повеље „Војска Србије и Црне Горе“, и распоређен је у пет чланова (чл. 54-58). Чланом 54. подвлачи се да „Србија и Црна Гора имају војску која је под демократском и цивилном контролом“. Тумачење овог члана подразумева да права и обавезе према војсци предузима Заједница, и да су отпале тезе о стварању „заједничке војске“, односно оснивање засебних војски чланица. Став о стављању војске под „демократску и цивилну контролу“ треба војсци да омогући супрематију цивилних власти Заједнице и држава чланица, над војском и одбраном. Исти смисао има и одредба да је „министар одбране цивилно лице“ (чл.41.).

Војска и одбрана су у надлежности Скупштине (чл. 19.) која: уређује функционисање савезних институција (алинеја 1); проглашава и укида ратно стање уз претходну сагласност скупштина држава чланица (алинеја 2); доноси законе и друге акте о војним питањима и одбрани (алинеја 4); одлучује о приходима и расходима неопходним за финансирање војске, на предлог држава чланица и Савета министара (алинеја 10.). Скупштина гласа и за листу кандидата за Савет министара (чл. 35), па тиме утиче и на избор министра одбране. Овај орган доноси и стратегију одбране у складу са законом (чл.55.).

Врховни командант војске је Врховни савет одбране (ВСО) (чл.56.), који одлучује о употреби војске Србије и Црне Горе. Задржавањем институције Врховног савета одбране, настојало се да истакне равноправност држава чланица. Једнак статус три председника (Србије и Црне Горе и држава чланица) допуњен је ставом да „Врховни савет одбране одлуке доноси консенсусом (чл. 56.). Иако доношење одлука консенсусом штити интересе и равноправност држава чланица, овај став може блокирати одлучивање у ВСО.

Министар одбране добија на значењу Уставном повељом јер „координира и сроводи утврђену одбрамбену политику и руководи војском у складу са Законом и овлашћењима Врховног савета одбране (чл.41.). То потврђује и став да предлаже ВСО кандидате за именовање и поставља, унапређује и разрешава дужности официра, у складу са законом (чл.41.) Његов положај ипак умањује чињеница да након две године, замењује функцију са својим замеником (чл. 42.).

Чланом 57. регрути служе војни рок на територији државе чланице чији су држављани, уз могућност служења на територији друге државе чланице по слободној вољи. Ова одредба у духу је Повеље и права датих државама чланицама, и смањује трошкове око слања регрута. У евентуалном ратном стању маневарске способности војске и врховне команде били би тиме отежане.

Увођењем члана да се „регруту гарантује право на приговор савести“ (чл. 58.) испоштована је преузета обавеза Србије и Црне Горе (чл.10) да непосредно примењују одредбе међународних уговора о људским и мањинским правима и грађанским слободама. По неким војним ауторима требало је загарантовати грађанима Заједнице и право на алтернативну (цивилну) службу, и то у времену трајања редовног војног рока.

Одредбом да се „надлежност војних судова, тужилаштва и правобранилаштва преноси на органе држава чланица, у складу са законом“ (чл. 66.), учињен је раскид са традицијом издвојеног војног правосуђа. Овај члан, би требао да омогући даљу демократизацију друштва и превласт цивилног над војним сектором.

Творци Уставне повеље члановима о Војсци Србије и Црне Горе имали су намеру да изврше демократизацију ове области и подведу је под цивилну контролу. У тим настојањима требало је можда појаснити надлежности ВСО и министра одбране, односно тај однос командовања и руковођења оружаним снагама. Иако је ова област у надлежности Заједнице, приметна је улога држава чланица, која се остварује преко свих главних органа Заједнице (Скупштине, Председника и Министарског савета). Посебно се то односи на буџет, који се не остварује изворним приходима, већ доприносима држава чланица.

Усвајање и промена Уставне повеље

У теорији уставног права, доношењу и промени устава поклања се велика пажња. Процедура доношења устава мора да поштује поступак који је предвиђен претходним уставом, али и да води рачуна о друштвеним променама које се догађају у држави. Ова процедура, по правилу, се разликује у простим и сложеним државама. У федерацијама, као облику сложене државе, најчешће за промену устава потребна је и сагласност федералних јединица. Устави који се мењају по сложенијем поступку од закона (уставотворни орган, квалификована већина у парламенту, референдум) спадају у чврсте уставе. Устави треће Југославије (Устав СРЈ од 1992., Устав Републике Србије од 1990. и Устав Републике Црне Горе од 1992.) спадају у категорију чврстих устава, са веома сложеном процедуром промене.

Уставна повеља од 2003. године садржи у глави Х поступак усвајања и промене овог правног акта. Процедуре усвајања Повеље претходиле су Полазне основе за преуређење односа Србије и Црне Горе од марта 2002. године, који су потписали представници федерације и две републике, као и представник Европске уније. Овај акт предвидео је битно друкчију процедуру промене тада важећег Устава СРЈ.

Приликом усвајања Уставне повеље примењена је различита процедура од оне предвиђене Уставом СРЈ. Предлог Повеље прво су усвојиле скупштине република чланица, а затим је усвојила и прогласила Савезна скупштина, и то простом а не квалификованом већином. Оваква процедура усвајања Уставне повеље (чл.61.), може значити изворност и примат државности и суверености Србије, односно Црне Горе над њиховом државом заједницом.

Промена Повеље врши се на исти начин и по истом поступку на који се доноси (чл.61.). То значи да би измене Повеље прво усвојиле скупштине држава чланица, а затим Скупштина Србије и Црне Горе. Важење Уставне повеље престало би такође уколико би једна држава чланица, после три године променила државни статус, односно иступила из државне заједнице Србија и Црна Гора (чл. 60.)

Закључак

Уместо Савезне Републике Југославије, коју су чиниле, према Уставу СРЈ од 1992. године две републике Србија и Црна Гора, формирана је према Уставној повељи од 2003. године државна заједница Србија и Црна Гора, коју чине две државе чланице Србија и Црна Гора. Та државна заједница није класична федерација, али има доста елемената тог типа државног уређења. Међу елементе савезне државе спадају заједнички органи власти (Скупштина, Председник заједнице, Савет министара, Суд као и Војска) и њихове надлежности, као и међународни субјективитет.

Присутна су и конфедерална својства, јер Уставну Повељу су прво усвојиле скупштине Србије и Црне Горе, а затим је усвојила и прогласила Савезна скупштина. Правни акт Заједнице Србије и Црне Горе, носи назив Уставна повеља, а не устав, што је често назив за вишестране међународне уговоре. Органи Заједнице бирају се на принципу паритета (изузев Скупштине Србије и Црне Горе) и одлучују консенсусом. Посланике скупштине Србије и Црне Горе не бирају грађани непосредно, већ на основу закона држава чланица.

Војском командује Врховни савет одбране састављен од три председника и одлучује консенсусом. У представљању држава чланица у међународним организацијама (ОУН, ОЕБС, ЕУ) обезбеђује се паритет путем ротације. У економској сфери постоји аутономија Црне Горе, а такође и Србије, у областима монетарног, царинског и спољно-трговинског система, пореског и банкарског система.

Нови облик уређења има и одређене предности. Уставна повеља представља последицу реалног стања политичких, економских и других односа две државе чланице (различите валуте, заједничко тржиште, политички спорови) и треба да отклони блокаде функционисања досадашње федерације. Две веома важне функције сваке државе, спољна политика и одбрана, врше се на нивоу Државне заједнице, и преко њених органа.

Уставном повељом је предвиђен процес интеграције и хармонизације, и у држави и са Европом. Тај арбитар би требао да буде Европска унија.

Према томе, након три године видећемо да ли је државна заједница Србија и Црна Гора уговорна творевина, у којој чланице покрећу поступак за промену државног статуса, односно иступање из Заједнице (чл.60.), или је то чвршћи облик повезивања две државе, које имају своје историјске, политичке и економске интересе да живе заједно.

Human Resource Management in Internal Affairs - Findings and Experiences of Selecting Police College Applicants -

Abstract: The paper presents findings contained in the not exactly numerous and still not easily available literature concerning selection of personnel in general, and particularly the personnel of law enforcement agencies. This activity is situated in the process of managing and related to other complementary activities, and is only briefly outlined with respect to its essence and contents. These starting points, together with legal regulations guiding the selection of professional law enforcement officers, as well as applicants for the enrollment at the Police College, and a systematic survey of experiences gained from the procedure of enrolling students at the College, present the main contents of this paper.

Key Words: personnel, selection, personnel policy, police, management, directing.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Службени лист Србије и Црне Горе, бр. 1/2003.

**Мр Младен Бајагић,
Виша школа унутрашњих послова**

Стратегија националне и унутрашње безбедности САД – одговор на глобалне изазове и претње безбедности

Резиме: Глобализација међународних односа и сусрет два супротстављена концепта будућег развоја међународног система - *униполарног* и *мултишполарног* света - изродили су, и поред позитивних трендова, нове страхове, *изазове* и *претње* по даљи развој људске цивилизације, које се у највећој мери рефлектују у области безбедности. Препознајући природу тих изазова и претњи, значајно измењених у односу на последњу декаду прошлог века, Сједињене Државе су новом *Стратегијом националне безбедности* и *Националном стратегијом унутрашње безбедности* покушале антиципирати те изазове и претње и дефинисати безбедносне приоритете америчке администрације и обавезе целокупне америчке нације, у сучељавању са њима, и у односу на друге субјекте међународних односа. Имајући у виду да се ради о тренутно најјачајнијој и најмоћнијој сили у међународним оквирима, овај рад се бави анализом ових програмско-политичких и акционо-организационих докумената везаних за националну и унутрашњу безбедност Сједињених Држава.

Кључне речи: национална безбедност, унутрашња безбедност, Сједињене Државе, тероризам, обавештајна активност, оружје за масовно уништење.

Увод

Неверица, страх и ужас америчких грађана и светске јавности представљали су прву реакцију на ужасавајуће ефекте терористичког напада од 11. септембра 2001. године. Од стране глобалне терористичке мреже Ал Каиде нападнута је једина глобална светска сила (*global super power*), коју своју моћ и престиж на међународном плану темељи, између осталог, управо на моћном систему националне безбедности, за који се до тада веровало да је готово нерањив. Међутим, катастрофалне последице напада на симболе америчке моћи и престижа (Светски трговински центар и Пентагон), указали су на неколико чињеница. Прво, да је међународни, односно транснационални тероризам прерастао у глобалну безбедносну претњу и опште зло које угрожава опстанак и будући развој човечанства. Друго, да је немогуће постићи апсолутну безбедност грађана и државе, ма како био организован одређени систем националне безбедности. Коначно, свим актерима међународних односа, без обзира на њихову моћ и квалитет организације безбедносног сегмента државне управе, постало је јасно да се у антиципацији нових безбедносних изазова и претњи, морају редефинисати постојећи облици организације система националне безбедности, и осмислити нови облици међународне сарадње, што подразумева не само нову међународноправну регулативу, већ и безрезервно учешће у дефинисању заједничке (глобалне) безбедносне стратегије. Та заједничка и јединствена глобална стратегија захтева проналажење и усаглашавање ефикаснијих мера на плану супротстављања свим транснационалним безбедносним претњама, између којих се посебно истичу глобални тероризам, пролиферација оружја за масовно уништење, и организовани криминал. На том трагу Сједињене Државе су

усвојиле два стратешка документа: Стратегију националне безбедности и Националну стратегију унутрашње безбедности као одговор на нове изазове и претње безбедности.

Стратегија националне безбедности (The National Security Strategy)

Стратегија националне безбедности из септембра 2002. године темељи се на препознатљивом америчком интернационализму, који осликава јединство америчких вредности и америчких националних интереса. Како се и каже у уводу, њен циљ је да помогне "стварању света не потпуно безбедног, али бољег од досадашњег" (*...is to help make the world not just safer but better*). Амерички циљеви на путу светског прогреса су јасни: политичке и економске слободе, мирољубиви односи са другим државама, и поштовање људског достојанства. У остварењу тих циљева, Стратегија одређује Сједињене Државе на:

1. заузимање позиције главног поборника борбе за људско достојанство;
2. јачање савеза на плану доношења пораза глобалном тероризму и рад на превенцији напада против америчког народа и његових пријатеља;
3. рад са другима у спречавању регионалних сукоба;
4. спречавање америчких непријатеља од напада оружјем за масовно уништење (*Weapon of Mass Destruction*) на Сједињене Државе, њене савезнике и пријатеље;
5. покретање нове ере глобалног економског просперитета (раста) путем стварања слободног тржишта и слободне трговине;
6. ширење круга развијених отворених друштава и изградње демократских институција (инфраструктуре) у њима;
7. развој агенди (програма) за сарадњу са другим главним центрима моћи; и
8. трансформацију америчких институција националне безбедности у сусрету са изазовима и могућностима XXI века.

У борби за *остварење људског достојанства* Сједињене Државе морају чврсто стати иза свих захтева који подразумевају борбу за људско достојанство, као што су: владавина права, ограничавање апсолутне моћи држава, слобода говора, слобода рада, једнака права за све, поштовање жена, религијска и етничка толеранција, и пошовање приватне имовине. Зато америчка Стратегија националне безбедности мора кренути од препознатљивих вредности и уверења којима се одликује америчка нација. У том смислу, основни принципи на којима са заснивају вредности, позиције и углед Сједињених Држава морају бити водич америчке владе у доношењу одлука о међународној сарадњи, карактеру америчке спољне помоћи, и алокацији америчких ресурса. Они ће се остваривати америчким акцијама и иступањима у међународним телима. Сједињене Државе ће и даље пропагирати слободу и развој демократских институција, отварањем кључних тема у билатералним односима, захтевати и тражити солидарност и сарадњу од других демократија у мобилисању влада које ограничавају људска права да се окрену бољој будућности, и захтевати посебне напоре у циљу промоције слободе религијског изјашњавања и савести и штитити те вредности од повреда које долазе од репресивних влада.

Сједињене Државе су спремне за рат против *глобалног тероризма* (тероризма глобалног домаћаја). Непријатељи на том плану нису поједини политички режими, појединци, или религије и идеологије. Непријатељ је *тероризам* – кога одликује *мотивисано политичко насиље с поредумишљајем, извршено против невиних жртава*. С обзиром да се борба против глобалног тероризма разликује од било ког рата познатог у историји, Стратегија дефинише следеће приоритете: уништавање глобалних терористичких организација и напад на њихове лидере, команде, комуникације,

материјална средства, и финансије, чиме ће се побољшати ефекти онеспособљавања терористичких планова и операција. Такође, Сједињене Државе ће охрабривати своје регионалне партнере у координацији потенцијала за изолацију терориста, наставити радити заједно са својим савезницима на спречавању финансирања тероризма. Коначно, Сједињене Државе ће идентификовати и блокирати све изворе из којих тероризам добија финансијку помоћ, замрзнути постојећу финансијку активу терориста и оних који их подржавају, онемогућити терористима приступ међународном финансијском систему, заштитити легитимне хуманитарне установе од терористичке злоупотребе, и спречити проток терористичких средстава алтернативним финансијским мрежама. Уништавање терористичких организација планира се следећим мерама:

- *директним и непрекидним акцијама, користећи све елементе националне и међународне моћи.* Непосредно на мети и у фокусу тих акција биће терористичке организације глобалног домета, поједини терористи, или државе које подржавају и спонзоришу тероризам, и које покушавају развијати или користити оружје за масовно уништење или обезбедити потребне сировине за развој тог оружја;
- *одбраном Сједињених Држава, америчког народа и америчких интереса на унутрашњем и спољном плану идентификацијом и уништавањем свих претњи пре него што пређу границе Сједињених Држава; и*
- *прекидањем спонзорских канала терориста, подршке, и њихових «светилишта» присиљавањем држава да прихвате своје легитимне одговорности и дужности.*

Сједињене Државе ће повести и рат идејама у борби против међународног тероризма. То укључује: а/ коришћење пуног утицаја Сједињених Држава и сарадњу са савезницима и пријатељима у дефинисању ставова о нелегитимности терористичких аката, и у смислу да ће се тероризам третирати као ропство, пиратство, или геноцид; б/ подржавање умерених и савремених влада, посебно у муслиманском свету, у циљу обезбеђивања услова да промоција и подржавање тероризма не доносе просперитетан развој ни једној нацији; в/ ублажавање основних узрока који погодују појави тероризма ангажовањем међународне заједнице на плану фокусирања на оне напоре и изворе у областима високог ризика; и г/ коришћење дипломатије за промоцију слободног протока информација и идеја у циљу подизања наде и жеља за слободом код оних друштава у којима има појава спонзорисања глобалног тероризма.

На плану реализације дефинисаних приоритета, америчка администрација је предложила и највећу реорганизацију извршне власти још од времена Труманове администрације, а у центру реорганизације је оснивање *Секретаријата унутрашње безбедности (The Department of Homeland Security)*, нових обједињених војних команди, темељна реорганизација FBI, као и обимни планови за осигурање америчке територије, који обухватају све делове администрације и подразумевају сарадњу јавног и приватног сектора у држави. У победи над тероризмом у данашњем глобализованом свету, Сједињеним Државама не неопходна помоћ и подршка савезника и пријатеља. Такође, Сједињене Државе се ослањају на регионалне организације и моћне државе и њихове обавезе у борби против тероризма. Када поједине владе поведу борбу против тероризма ван својих могућности и потенцијала, Сједињене Државе ће се солидарисати са њима и ускладити своје активности њиховим тежњама и ресурсима, пружајући им неопходну помоћ. Јер, у рату против глобалног тероризма Сједињене Државе не заборављају да се ради о борби за америчке демократске вредности и начин живота америчке нације, препознатљив свугде у свету.

У свету који тренутно одликује повећање међузависности, *регионане кризе*, које представљају опасност и негативно утичу и на америчке савезнике, поново покрећу ривалитет између главних сила, и извор су поновне ерозије људског достојанства. У случају појаве насиља и посртања појединих држава, Сједињене Државе се опредељују

за рада са својим пријатељима и партнерима на ублажавању патњи и успостављању стабилности у њима. Директно или индиректно америчко ангажовање је оправдано, јер су Сједињене Државе, у задовољењу глобалних интереса, способне антиципирати све случајеве регионалних сукоба, у смислу да ће: а/ уложити своје време и ресурсе у изградњу међународних односа и институција којима ће се помоћи у руковођењу локалним кризама када се оне појаве; и б/ исказати реалност у процени способности пружања помоћи онима који су неажурни или неспособни да себи помогну. Онда где људи буду спремни да се боре против појединих криза, Сједињене Државе ће показати спремност да учине одређене кораке. Пре свега, мисли се на неке од актуелних криза, као што су: Израелско-палестински сукоб, сталне тензије између Индије и Пакистана, проблеми у Индонезији, Мексику, Бразилу, Канади, Чилеу, и Колумбији. Такође, у центру интересовања су конфликти у Јужној Африци, Нигерији, Кенији, и Етиопији.

Спречавање непријатељских *претњи оружјем за масовно уништење усмерених против Сједињених Држава*, њених савезника и пријатеља такође је један од приоритета о којима говори овај политички програмско-акциони документ. Наиме, природа претњи у време Хладног рата захтевала је од Сједињених Држава, њених савезника и пријатеља наглашено застрашивање свих непријатеља применом силе, пропагирањем оштре стратегије за потпуно узајамно уништавање. Распадом Совјетског Савеза и крајем хладног рата америчко "безбедносно окружење је претрпело дубоке трансформације" (*security environment has undergone profound transformation*). У последњој деценији XX века Сједињене Државе су биле сведок појаве одређеног броја непослушних (*лупешких - rogue*) држава, које се разликују по начинима, броју и природи својих акција. Такве државе су: а/ терорисале (брутализовале) своје грађане и дозволиле ерозију својих националних ресурса у корист својих лидера; б/ испољиле непоштовање према међународном праву, запретиле својим суседима, и тврдо нарушиле важеће међународне уговоре; в/ почеле производити и набављати оружје за масовно уништење, заједно са другом напредном војном технологијом, да би их употребиле као претњу или за напад у циљу остварења агресивних планова сопствених владајућих режима; г/ помагале и спонзорисале тероризам свугде у свету; и д/ одбациле основне људске вредности, и показале мржњу према Сједињеним Државама и свима другима који су показали отпор њиховом понашању.

Сједињене Државе овом Стратегијом исказују спремност за заустављање и спречавање тих држава и њихових терориста, пре но што употребе оружје за масовно уништење против Сједињених Држава и њених савезника и пријатеља. У складу са Стратегијом, амерички одговор биће усмерен у правцу јачања савеза, успостављања нових облика сарадње са бившим противницима, иновирања употребе војних снага, модерновања технологије, укључујући развој ефикасних ракетних одбрамбених система, и увећања активности на плану прикупљања и анализе обавештајних сазнања. Сходно томе, америчка свеобухватна стратегија у борби против оружја за масовно уништење укључује:

- *проактивне напоре на плану сузбијања пролиферације оружја за масовно уништење. Сједињене Државе се морају одвратити од претњи пре него што оне буду материјализоване. Оне морају обезбедити да њени капацитети – опажања, активна и пасивна одбрана, и способност контраснага – буду интегрисани у амерички систем унутрашње безбедности и укупне одбране. Контрапролиферација мора такође бити интегрисана унутар те доктрине, као и обука и спремност њених оружаних снага и снага њених савезника, тако да се сваки сукоб са онима који планирају употребу или користе оружје за масовно уништење може превладати;*
- *ојачавање напора на спречавању пролиферације WMD у циљу одвраћања непослушних држава и терориста од прибављања материјала, технологија, и*

овладавања способностима неопходним за производњу WMD. У то м смислу, Сједињене Државе ће побољшати дипломатску активност, контролу наоружања, контролу мултилатералног извоза, запретиће смањењем помоћи у циљу ометања држава и терориста да овладају технологијом и произведу WMD, и ако је потребно, забранити проток материјала и технологија којима се може освојити производња WMD. Ове активности пратиће наставак стварања коалиција у циљу пружања подршке поменутиим мерама, као и охрабривање и подстицање увећања политичке и финансијске помоћи програмима за подршку сузбијања пролиферације WMD; и

- *подизање важности руковођења у пружању одговора на последице употребе WMD – било од терориста или непријатељских држава, итд.*

Сједињене Државе су свесне да се непријатељске државе и терористи неће у будућности ослонити на нападе конвенционалним оружјем, јер знају да би ти напади били спречени. Напротив, они се ослањају на акте терора и, потенцијално, употребу WMD које се може лако сакрити, тајно испоручивати, и употребити без опомене. Мето тог оружја су америчке војне снаге и цивилно становништво. У спречавању употребе овог оружја од стране непријатељских држава и терориста, Сједињене Државе неће искључиво употребљавати своје оружане снаге, него ће прибегавати различитим акцијама, као што су: 1/ изградња бољих и обједињенијих обавештајних способности и капацитета у обезбеђивању правовремених и тачних информација о свим претњама које се могу појавити; 2/ координација и сарадња са савезницима у обликовању заједничких процена о најзначајнијим претњама и опасностима; и 3/ настављање процеса трансформације сопствених оружаных снага у подизању способности руковођења брзим и прецизним операцијама, у циљу остварења одлучних резултата на плану спречавања пролиферације и употребе WMD, итд.

Поред глобалних безбедносних претњи, стратегија националне безбедности садржи и обавезе Сједињених Држава на плану *промоције слободног тржишта и слободне трговине*. У то м циљу, Сједињене Државе ће, сходно но њој Стратегији, промовисати економски раст и економске слободе и изван америчке територије. При томе ће користити своје економске аранжмане са другим државама у пропагирању економске политике коју одликује висока продуктивност и одржање економског раста. На том плану, између осталог, Сједињене Државе ће деловати у правцу:

- повећања законитости и контроле економске политике, охрабрујући пословна улагања, иновације, итд.;
- усвајања пореске политике која ће се одликовати великим смањењем пореских стопа – чиме се увећава подстицај за рад и улагања;
- поштивања владавине закона и елиминисања корупције, да би људи стекли сигурност у своју способност да могу уживати у плодовима својих економских напора;
- стварања снажног финансијског система који дозвољава најефикасније облике - начине пласирања капитала;
- успостављања чврсте фискалне политике у подршци пословним активностима;
- улагања у систем здравства и образовања у циљу обезбеђивања благостања и повећања способности радне снаге и популације у целини; и
- усвајања свих предности слободне трговине, којом се обезбеђују нови путеви раста и развој технологија и идеја, којима ће се увећати укупна продуктивност и потенцијали.

Као што Стратегија наводи, Сједињене Државе стоје сматрају да је историја показала да је тржишна економија - најбољи пут промоције просперитета и смањења сиромаштва. У циљу промоције концепта слободне трговине Сједињене Државе ће развити свеобухватну стратегију у смислу: преузимања глобалне иницијативе помоћу

нових глобалних трговинских преговора; усвајања нових регионалних иницијатива; побољшања билатералних трговинских споразума, као што су, на пример, изградња споразума о слободној трговини са Јорданом из 2001. године, Чилеом и Сингапуром, итд.; обнављања сарадње између извршне власти и Конгреса у области америчке трговинске стратегије; унапређења трговинских веза са земљама у развоју, при чему се посебно мисли на оне државе које одликује поштовање закона, отвореност њихових друштава, итд.; подстицањем трговинских споразума и закона против нелојалне конкуренције; пружања помоћи домаћим индустријским гранама и прилагођавању радника новим прозводним иновацијама и променама, и динамици отвореног тржишта; заштите животне околине и радника; и повећавања енергетске безбедности. У реализацији ових активности Сједињене Државе ће, између осталог, остати предане основним оквирима конвенција УН о међународној сарадњи; побољшавати стандарде за мерење и регистровање редукације издувних гасова, промовисати наставак производње енергије и чистих технологија прераде угља; и повећати финансирања истраживања и обезбеђење нових технологија.

Коначно, америчка стратегија на плану ширења круга развијених отворених друштава и изградње демократске инфраструктуре у њима заснована је првенствено на реализацији следећих циљева: обезбеђивању извора за пружање помоћи земљама које се сусрећу са изазовима националне реформе; побољшавању ефеката Светске банке и других финансијских институција у повећању животног стандарда; инсистирањем на мерљивим резултатима у обезбеђивању развоја облика помоћи којима се побољшава живот сиромашних у свету; увећањем помоћи за развој; отварањем друштава за трговину и инвестиције; заштитом јавног здравства; наглашавањем значаја едукације; и пружањем помоћи за развој пољопривреде.

Развој агенди за сарадњу са другим главним центрима моћи један је од приоритетних задатака о којима говори Стратегија. У надолазећим временима новог миленијума Сједињене Државе су опредељене да Стратегију националне безбедности реализују и оснивањем нових савеза са државама способним и одлучним да промовишу равнотежу моћи која фаворизује слободу. Делотворне коалиције савезника захтевају и јасне принципе, уважавање интереса других, и сталне консултације између партнера. Сједињене Државе ће у остваривању својих интереса у свету сарађивати са својим савезницима и пријатељима, првенствено у Европи, са којом су Сједињене Државе у једном од најмоћнијих и најзначајнијих савеза у свету - Североатлантском савезу (НАТО). Напад од 11. септембра био је уједно и напад на НАТО, имајући у виду одредбе из оснивачког документа ове организације, у којем се каже да је "кључна мисија НАТО колективна одбрана трансатлантског савеза". Због тога је поменути терористички напад на Сједињене Државе утицао да се и у оквиру НАТО схвати да он мора развити нову структуру и капацитете у циљу извршења мисије с обзиром на нове околности. Како се наводи у Стратегији националне безбедности, НАТО мора постати способан за увођење највишег ниво мобилности посебно оспособљених снага, које су неопходне за дејство против свих претњи усмерених против чланова савеза. У складу с тим, НАТО мора бити оспособљен за деловање свугде где су интереси Сједињених Држава угрожени. У циљу остварења поменутих задатака, Сједињене Државе и њени савезници у НАТО морају, између осталих задатака, првенствено радити на повећању броја чланица НАТО демократским државама вољним и способним да узму удела у одбрани и реализацији заједничких интереса свих чланица Савеза.

Поред нове улоге НАТО, Стратегија наглашава и будући значај даљег развоја партнерских односа унутар АНЗУС пакта, као и са новим савезницима на простору Азије. На том плану се посебна пажња придаје односима са Јапаном, Јужном Корејом, а посебно Аустралијом, која је званично изјавила да напад од 11. септембра сматраи

нападом са своју територију, потпуно се солидаришући са Сједињеним Државама. Такође, Стратегија дефинише и обавезу стварања нове агенде (програма) која ће допринети убрзању процеса изградње нових облика сарадње и стратешког партнерства са Руском Федерацијом, не само у области важећих споразума о контроли и смањењу стратешког наоружања, већ и на плану заједничког наступа у оквиру успостављене сарадње између Русије и НАТО, као и пружања адекватних одговора на глобалне изазове и безбедносне претње.

Односи Сједињених Држава са Кином су један од америчких приоритета у оквиру стварања нових односа и облика сарадње у том делу света. У том светлу, Стратегија говори о америчким потребама и настојању да се промовише интерес за успостављање стабилног, мирног и просперитетног Азијско-Пацифичког региона, што првенствено зависи од нивоа демократизације кинеског друштва, под чиме се подразумева успостављање и развој цивилног друштва, поштовање људских права, као и већи ниво отворености Кине према међународној заједници. На том путу Кина има у међународној заједници и Сједињеним Државама стратешке партнере, о чему говори и чињеница њеног пријема у чланство Светске трговинске организације (*World Trade Organization*), што је претпоставка успостављања механизма слободног тржишта и заузимања позиције једног од стратешких трговинских партнера Сједињених Држава и других економски развијених земаља. Између осталог, од Кине се очекује да успостави пуну владавину права, покаже потребан степен транстарентности према америчким иницијативама, и уважи америчке интересе у односу на проблем Тајвана. Јер, Кина, као и други регионални центри моћи (Русија, Индија, и др.) има обавезу да постане равноправан актер у сусрету људске цивилизације са глобалним изазовима и претњама.

Трансформација америчких институција националне безбедности у сусрету са изазовима и могућностима XXI века је најзначајнији амерички интерес у оквиру реализације Стратегије националне безбедности. Имајући у виду потребу реафирмације основних задатака Сједињених Држава као глобалне силе, а у условима нових изазова и претњи које је донео XXI век, Стратегија говори о потреби усклађивања америчке одбране у складу са наступајућим изазовима. На том плану Стратегија обавезује Сједињене Државе да помогну сигурности америчких савезника и пријатеља; одустану од трке у наоружању у будућности; смање претње америчким интересима; и нанесу одлучан пораз сваком непријатељу. Томе ће допринети неупоредива моћ америчких оружаних снага, које су у процесу свеобухватне иновације на пољу организације и увећања офанзивних способности, побољшања обавештајних капацитета, итд.

С обзиром на природу надлазећих изазова и претњи, поред оружаних снага кључну улогу имају и национални обавештајни капацитети и дипломатија. Зато и Стратегија дефинише обавештајне активности као прву линију одбране од тероризма и других претњи усмерених против Сједињених Држава. У том смислу се дефинише обавеза темељне трансформације америчких обавештајних капацитета у складу са природом актуелних претњи. Обавештајна активност у новим условима мора бити интегрисана са свим субјектима система одбране и криминалистичким службама, и координисана са америчким савезницима и пријатељима. Стратегија баца посебно светло питање заштите обавештајних капацитета, који својим обавештајним сазнањима требају бити основно оружје у борби против америчких непријатеља. Акцент је на побољшању обавештајног упозоравања и обавештајне анализе (*intelligence warning and analysis*), чиме се обезбеђује интегрисање свеобухватних процена претњи по америчку националну и унутрашњу безбедност, и обједињавање информација из обавештајних и извора криминалистичких служби. Кључне иницијативе на овом плану подразумевају:

- повећање ауторитета Директора централне обавештајне службе (*Director of Central Intelligence - DCI*) у руковођењу развојем и акцијама националних спољних обавештајних капацитета;
- успостављање нових оквира за обавештајно упозоравање (*intelligence warning*) којима ће се обезбедити јединствено и интегрисано упозоравање о спектру претњи усмерених против америчке нације и њених савезника;
- развој нових метода прикупљања обавештајних информација у циљу одржања америчке обавештајне супериорности;
- улагање у будуће обавештајне капацитете да би се њихова снага увећала у циљу њихове заштите од угрожавања; и
- прикупљање и анализа обавештајних сазнања о терористичким претњама усмереним против америчк владе.

Дипломатија је, такође, једно од ефикасних средстава у антиципацији нових изазова и претњи. Зато Стратегија дипломатију посматра, заједно са оружаним снагам и обавештајном активношћу, основном полугом одбране америчких интереса у свету, која на том плану мора остварити пресудан утицај на друге нације. У фокусу тих настојања свакао је Државни секретаријат који руководи америчким билатералним и мултилатералним односима. У новим условима, америчке дипломате и дипломатске институције морају бити способне да остваре утицај једнако вешто и на невладине организације и на међународне институције, због чега се од дипломатских службеника очекује додатни напор на плану едукације у области међународне политике и размевања свих комплексних питања која се тичу облика власти широм света, укључујући проблеме у области здравства, образовања, судства, дипломатије, итд.

Поред основне мисије, америчка дипломатија мора пронаћи и ефикасна средства на плану пружања помоћи другим нацијама у изградњи њихових полицијских и судских система, институција локалне власти, и изборних система. Јер, како то оцењује и Стратегија, ови циљеви се најефикасније могу постићи управо кроз снажну међународну сарадњу. Један од приоритета америчке дипломатије је и њена адаптација на нове претње безбедности, имајући при томе у виду да се тероризам, односно рат против тероризма не сме посматрати као сукоб цивилизација (...*The war on terrorism is not a clash of civilization*). Пре се ради о сукобу унутар цивилизација и, у складу с тим, борби за будућност муслиманског света, борби идеја – области у којој Сједињене Државе морају однети победу. Реализацији тих циљева и успостављање глобалне безбедности пред америчке дипломатске капацитете ставља обавезу уске сарадње са другим нацијама, да би се предупредиле несугласице и сукоби приликом ангажовања америчких оружаних снага у војним операцијама. Штитићи и даље америчке грађане од јурисдикције Међународног кривичног суда (*International Criminal Court – ICC*), Стратегија утврђује и обавезу америчких дипломатских капацитета за стварање повољних услова за потписивање билатералних и мултилатералних споразума којима ће се заштитити сви припадници америчке нације од истрага и кривичног гоњења тог суда.

Имајући у виду да су, у садашњим условима, разлике између унутрашњих и спољних послова неосетне, и да у глобализованом свету догађаји изван америчких граница имају велики утицај и на збивања у Сједињеним Државама, Стратегија наглашава и потребу отварања америчког друштва за све људе и идеје, и даље неговање традиционалних америчких вредности – слободе, система власти, модерног начина живота, и сл, - које су рањиве на терористичких претњи и напада. На плану смањења актуелних претњи Сједињене Државе морају уважавати и вредности, мишљења, и интересе својих савезника и пријатеља, да не би остале усамљене у својим настојањима, иако се темељи америчке моћи (динамична економија, људски потенцијали и еластичне

институције) ипак налазе у самим Сједињеним Државама. У том мислу, Стратегија, и поред идеалистичке вредносне оријентације, види основни кључ за даљи развој националне безбедности Сједињених Држава у самој америчкој нацији, из које и извире снага Сједињених Држава.

Национална стратегија унутрашње безбедности (The National Strategy for Homeland Security)

С обзиром на природу актуелних претњи по националну безбедност Сједињених Држава и препознајући нове глобалне безбедносне изазове на прагу XXI века, као и чињеницу да је основни циљ Стратегије националне безбедности очување суверенитета и независности Сједињених Држава и свих фундаменталних вредности и институција америчке нације, *Национална стратегија унутрашње безбедности* има обавезу да штити америчке грађане од јединствене и, по последицама, најтеже претње безбедности – тероризма на територији Сједињених Држава.

После догађаја од 11. септембра америчка администрација је покренула кампању најширих размера у настојању да се предупредe нови напади на америчке грађане и њену територију. Та кампања је резултирала многим активностима појединачних секретаријата и целокупне извршне и законодавне власти.¹ С друге стране, председник Сједињених Држава је прогласио ванредно стање нације; наредио пружање федералне помоћи настрадалим и Њујорку и држави Вирџинија; потписао следеће законске и подзаконске акте: Закон о употреби оружаних снага (*Use of Military Force Bill*), Закон о цивилном ваздушном саобраћају, Извршну наредбу о оснивању Председничког одбора за заштиту критичне инфраструктуре (*Executive Order for Establishing the President's Critical Infrastructure Protection Board - PCIPB*), Патриотски акт Сједињених Држава (*USA Patriot Act*), Извршну наредбу за оснивање Председничког саветодавног одбора за унутрашњу безбедност (*President's Homeland Security Advisory Council*), објавио Националну стратегију унутрашње безбедности (*National Strategy for Homeland Security*) и листу најтраженијих терориста, упутио Конгресу предлог Закона о оснивању Секретаријата за унутрашњу безбедност (*The Department for Homeland Security*), и

¹ Најзначајније активности биле су: Секретаријат одбране је покренуо сталне патроле ратног ваздухопловства изнад америчких градова; Секретаријат за превоз је приземљио ваздухоплове приватних авио компанија у Сједињеним Државама; Федерална агенција за руковођење ванредним стањима - *Federal Emergency Management Agency (FEMA)* је активирала реализацију неколико планова и основала специјализоване тимове у области превенције елементарних непогода, здравствених катастрофа, итд; Федерални истражни биро (FBI) се укључио у акцију идентификације припадника Ал Каиде, почео прву фазу реорганизације свог штаба; и Одељење за контратероризам је добило кључну руководећу функцију у структури FBI;; Врховни тужилац и директор FBI су покренули процес реорганизације FBI у циљу постизања бољих резултата на плану контратерористичких активности и боље координације рада са CIA; CIA је подигла значај функције помоћника Директора централне обавештајне службе за унутрашњу безбедност (*Associate Director of Central Intelligence for Homeland Security*) и предузела друге активности на плану контратерористичких дејстава; итд.; Упореди: The Department for Homeland Security, Internet 27/01/2003, www.

основао *Уред за унутрашњу безбедност - Office of Homeland Security* (Koh, 2001: 165) - тело задужено за унутрашњу безбедност Сједињених Држава.

Поред тога, Сједињене Државе су отпочеле реализацију следећих активности у циљу побољшања сопствене националне, и глобалне безбедности: 1/ остваривање континуитета реорганизације потенцијала обавештајно-безбедносног система, посебно унутар обавештајне заједнице везано за транснационалне безбедносне претње; 2/ реорганизацију постојећих установа извршне власти и оснивањем нових установа задужених за област унутрашње безбедности; и 3/ покренуле иницијативу за стварање глобалне антитерористичке коалиције. У организационом смислу, највеће новине су оснивање Уреда за унутрашњу безбедност и Савета за унутрашњу безбедност - нових тела Извршног уреда председника, и Секретаријата за унутрашњу безбедност.

Национална стратегија унутрашње безбедности Сједињених Држава је програмски и операционално органски део *Стратегије националне безбедности* и у целости је, по својој садржини, циљевима и носиоцима, комплементарна са овим највишим законским актом везаним за област безбедности америчке нације, чије је упориште Устав Сједињених Држава.² Она представља платформу којом се обезбеђују нови облици организације и обједињавања укупних напора федералних, државних и локалних власти, и приватног сектора чија је примарна функција везана за област националне безбедности. Због тога обе стратегије представљају документе стратешког значаја за безбедност Сједињених Држава, међусобно се прожимају и подржавају, обезбеђујући нове основе за управљање свим установама извршне власти. Такође, стратегије обједињују више засебних стратегија усредсређених на појединачне претње безбедности: 1/ Националну стратегију за борбу против тероризма (*National Strategy for Combating Terrorism*), чији је задатак израда ратног плана Сједињених Држава против међународног тероризма; 2/ Националну стратегију за борбу против ширења оружја за масовно уништење (*National Strategy for Combat Weapons of Mass Destructions*), задужена за координацију америчких напора у циљу спречавања терориста и држава да дођу у посед материјала, технологије, и поступака који се користе у производњи оружја за масовно уништење; 3/ Националну стратегију обезбеђења васионских пространа (*National Strategy to Secure Cyberspace*), која дефинише иницијативе на плану обезбеђења информационог система од злонамерног уништавања; 4/ Националну стратегију борбе против прања новца (*National Money Laundering Strategy*), која дефинише облике подривања илегалних токова новца којима се подржава тероризам и међународне криминалне активности; 5/ Националну стратегију одбране (*National Defense Strategy*), која чини скуп приоритета најзначајнијих америчких безбедносних инструмената; и 6/ Националну стратегију контроле дрога (*National Drug Control Strategy*), чији је циљ обједињавање свих потенцијала у борби против кријумчарења и трговине наркотика.³

Имајући у виду опасности које носи *савремени тероризам као својеврсни политички феномен и претња националној и глобалној безбедности* (данас терористи имају могућност да нападну на било ком месту, у било које време, и са најмоћнијим оружјима), основна сврха Стратегије је мобилизација и организовање америчке нације у обезбеђењу америчке територије од терористичких напада. Ради се о комплексној мисији, која подразумева координацију и усмеравање укупних америчких потенцијала на плану супротстављања терористичким активностима на америчкој територији. Стратегија има за основни циљ припрему америчке нације за деловање на том плану на више начина: утврђивањем облика руковођења свим деловима федералне извршне

² Види детаљније Преамбулу Устава Сједињених Држава.

³ **The National Strategy for Homeland Security**, Introduction: Homeland Security and National Security

власти (установама и агенцијама) задуженим за унутрашњу безбедност; сугерисањем нових начина и иницијатива којима ће локалне власти, приватне компаније и организације, као и појединци, побољшати своју безбедност; предлагањем одређених активности Конгресу; обезбеђивањем неопходних средстава и извора финансирања којима ће се побољшати координација свих америчких антитерористичких потенцијала; итд. У овом документу дефинише се и сам појам "унутрашње безбедности" (*homeland security*): "унутрашња безбедност подразумева усаглашавање националних напора на плану: а/ превенције терористичких напада унутар Сједињених Држава; б/ смањења америчке рањивости од тероризма, и в/ свођења на најмању могућу меру штете од изведених напада и повратак у нормално стање после њих".⁴

Основна претпоставка усаглашавања националних напора у области превенције терористичких напада је преузимање кључне улоге федералне извршне власти у организацији послова унутрашње безбедности. Међутим, уз уважавање свих послова и задатака у области укупне безбедности, где се првенствено мисли на укупне напоре свих делова извршне и законодавне власти, локалне власти и приватног сектора, Стратегија представља најширу националну платформу, која припада целој америчкој нацији и уважава значај и улогу сваког појединца у обезбеђивању америчке територије од терористичких напада. Као стратешки документ она се обраћа целокупној америчкој нацији, од које очекује и захтева додатне напоре на плану побољшања безбедности америчке територије.

Превенција терористичких аката на територији Сједињених Држава је први и основни задатак унутрашње безбедности. У том смислу, Сједињене Државе се морају усмерити на одвраћање свих потенцијалних терориста од напада на њену територију, односно стремити да се терористи открију и спрече пре извршења самог терористичког акта, и, коначно предузети одлучне акције за еломинисање свих могућих претњи. Конкретне мере на том плану разрађене су у Националној стратегији за борбу против тероризма на америчкој територији и изван ње. С тога, Стратегија посебан нагласак ставља на заштиту и превенцију од катастрофалних терористичких напада, као и на припрему за такве ситуације.

Национална стратегија унутрашње безбедности карактерише тероризам као "сваки унапред планиран противзаконит акт, опасан по животе појединаца или опште благостање, којим се намерава застрашити или принудити на одређено понашање цивилно становништво или одређена влада".⁵ Под таквим актима се подразумевају: киднаповања, убиства, конвенционални бомбашки напади, напади који укључују употребу хемијског, биолошког, радиолошког, или нуклеарног оружја, и све друге врсте злонамерног насиља. Према овом одређењу појма тероризма, Стратегија порецизира да терористи могу бити амерички грађани, странци у спреси са другим ентитетима, као и непријатељске државе. Она настоји објединити стратешке националне потенцијале и напоре у циљу смањења америчке рањивости од терористичких аката и, у том смислу, представља преглед начина на које извршна власт са приватним сектором треба идентификовати и заштитити критичну инфраструктуру и виталне потенцијале, правовремено открити терористичке претње, и увећати укупну одбрамбену способност. Иако претње од тероризма не смеју променити амерички поглед на живот, одређени ризици се морају прихватити. Сходно томе, наглашена је и потреба стварања баланса између ефеката ублажавања ризика од тероризма, економских ефеката и кршења појединачних слобода, до чега неминовно мора доћи приликом ублажавања ризика од

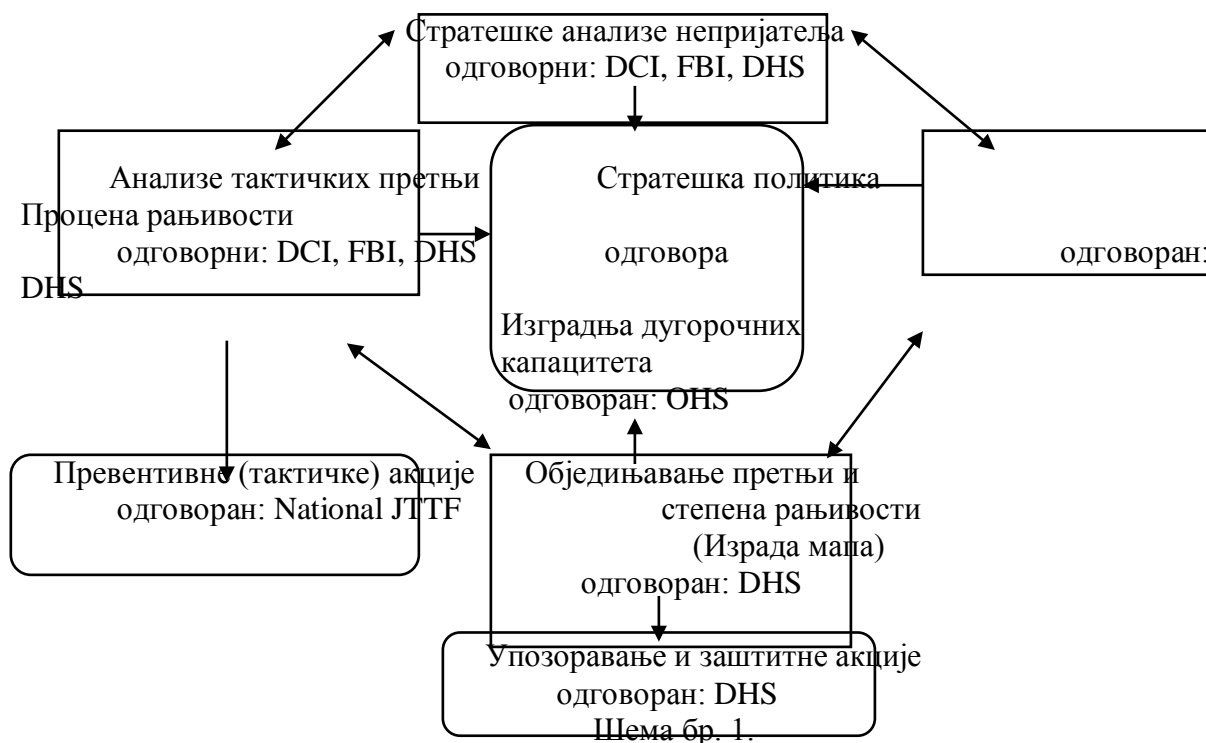
⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

тероризма. Стратегија је фокусирала све функције унутрашње безбедности у шест критичних области рада:

1. обавештајна активност и упозоравање (*intelligence and warning*);
2. безбедност граница и транспорта (*border and transportation security*);
3. домаћи контратероризам (*domestic counterterrorism*);
4. заштита критичне инфраструктуре (*protecting critical infrastructure*);
5. одбрана од катастрофалних последица тероризма (*defending against catastrophic terrorism*);
6. ванредна приправност и одговор (*emergency preparedness and response*).

Обавештајна активност и упозоравање су један од приоритетних задатака Стратегије, због чега она дефинише нови концепт - оквир у коме анализе обавештајних сазнања и других информација неће бити одвојене аналитичке процене појединачних активности, већ интегрална компонента укупних националних напора у циљу заштите и смањења степена рањивости од тероризма. Основне дужности установа извршне власти у области анализа обавештајних сазнања и информација за потребе унутрашње безбедности приказане су у шеми бр. 1.

Имајући у виду све активности у оквиру реализације обавештајно-безбедносних послова у области унутрашње безбедности, Стратегија нагласак ставља на процес анализирања и обједињавања обавештајних и других сазнања. У оквиру тога, посебно се издвајају следећи послови:

- *анализе тактичких претњи (Tactical threat analysis)*, које се тичу анализе радних обавештајних сазнања у циљу превенције аката тероризма. Анализе подразумевају правовремено и целовито извештавање о терористима и њиховим тренутним и потенцијалним активностима, чиме се стварају услови за непосредно учешће америчке владе у спречавању тренутних терористичких аката. Овим анализама се обезбеђује и ефикасно упозоравање оних који су мете напада, запослених у безбедносним установама, као и целог становништва Сједињених Држава;
- *стратешке анализе непријатеља (Strategic analysis of the enemy)*. Америчке обавештајне службе морају брзо упознати организације које могу руководити

терористичким нападима на Сједињене Државе. У том смислу, откривање њиховог идентитета, финансијских и политичких извора подршке, мотивације, циљева, тренутних и будућих способности, и рањивости тих организација, ће помоћи у превенцији будућих напада, као и дугорочних акција којима се може спречити подршка оним организацијама које желе нанети штету америчким интересима. Управо стратешким анализама, које ће садржавати претходно поменуте елементе, америчке обавештајне службе ће помоћи дугорочној америчкој стратегији сузбијања тероризма, и то правилним разумевањем корена тероризма у свету, као и намера и способности страних влада које учествују у уништавању терористичких група и њихових припадника, а уз помоћ Сједињених Држава;

- *процене рањивости (Vulnerability assessment)* такође представљају значајну област у оквиру реализације обавештајних активности и упозоравања значајних за унутрашњу безбедност. Те процене морају бити интегрални део обавештајног циклуса у питањима која се тичу унутрашње безбедности. Оне обезбеђују планерима да процене последице могућих терористичких напада усмерених на специфичне објекте или различите секторе економије или владе. Те процене, односно пројекције, које могу бити израђене у облику компјутерских анализа и сл., додатно оспособљавају стручњаке за одбрану од различитих претњи;
- *обједињавање претњи и рањивости од њих (Threat-Vulnerability integration)*. Актуелно или будуће скицирање терористичких претњи и капацитета усмерених против специфичних објеката или рањивих области ће омогућити стручњацима да утврде од којих организација долазе највеће претње и који су објекти и области подложни највећим ризицима и, у том смислу, омогуће планерима да одреде праг између превенције или предузимања заштитних акција.
- *тактичке превентивне акције (Tactical preventive action)*. Анализе могу и морају бити прекретница за акције против терориста, при чему Сједињене Државе поседују различита средства која могу допринети онеспособљавању терористичких акција на америчкој територији и одустајању самих терориста од аката насиља. Та средства морају бити развијена у складу са анализама откривених терористичких планова. Такве анализа и процене ће помоћи омогућити акције којима Сједињене Државе могу спречити терористичке активности;
- *акције упозоравања и заштитне акције (Warning and protective action)*. Завршне и свеобухватне анализе пружају америчкој Влади могућност за превенцију тероризма, као и потребно упозоравање свих сектора власти и целе јавности. Одбрамбене, односно заштитне акције ће умањити потенцијалне ефекте напада убрзавањем свих сектора за примену планова руковођења безбедносним плановима и инцидентима. Поред тога, ефикасно упозоравање обезбеђује свим ентитетима и грађанима предузимање подесних акција у сусрету са претњама, укључујући подизање нивоа безбедности у било ком сектору, активирању ванредних планова, обавештавању државних и локалних криминалистичких патрола, и повећању грађанске свести о потреби предузимања тих неизбежних активности;
- *стратешка (политичка) одговорност (Strategic response/policy)*, подразумева изградњу нових и дугорочних стратешких капацитета за пружање ефикасног одговора на све тренутне и будуће претње безбедности, при чему се посебно мисли на капацитете потребне за коначни обрачун (рат) против тероризма.

Стратегија посебно фаворизује неопходност даље изградње ефикасног система обавештавања и упозоравања који ће, заједно са аналитичком делатношћу на свим нивоима, и превентивним и заштитним активностима, успешно откривати терористичке намере и планове, пре конкретних активности и напада. На том плану Стратегија је идентификовала пет главних иницијатива: (1) увећавање аналитичких способности FBI;

(2) изградњу нових капацитета кроз рад Одељења за анализе информација и заштиту инфраструктуре Секретаријата за унутрашњу безбедност; (3) имплементацију Система извештавања о унутрашњој безбедности (*Homeland Security Advisory System*); (4) искоришћавање двоструке користи анализа у превенцији напада; и (5) употребу технике "црвени тим".

Безбедност граница и транспорта је друга област на коју су фокусиране функције Стратегије у будућности. Кроз дуги историјски период безбедност америчких граница није представљала посебан проблем, имајући у виду да Сједињене Државе граниче са два огромна океана и два пријатељска суседа. С друге стране, приватни сектор је самостално развијао систем безбедности домаћег транспорта. Међутим, у савременим условима, када су претње од тероризма постале стварне и за америчку територију, Сједињене Државе су морале темељно редефинисати систем безбедности граница и транспорта, и то због чињенице да се домаћи систем транспорта у целости инкорпорирао у глобалну транспортну инфраструктуру. Ту се мисли на морске везе, аеродроме, цевоводе, железнички саобраћај, итд. У циљу повећања безбедности граница и транспорта, Стратегија је идентификовала следеће главне иницијативе: (1) успостављање одговорности у области безбедности граница и транспорта; (2) стварање "паметних граница" (*smart borders*); (3) увећање безбедности међународних бродских контејнера; (4) примена Закона о безбедности транспорта и авијације из 2001. године; и (5) реформа Обалске страже; и (6) реформа Имиграционог уреда.

Контратерористичке мере на територији Сједињених Држава су следећи приоритет Стратегије. Наиме, један од неопходних корака на том плану тиче се повећања обавештајне сарадње и координације у операцијама које предузимају све криминалистичке службе у Сједињеним Државама. При томе акценат није дат само на рад федералних криминалистичких агенција и обавештајне заједнице, него и на активно учешће државних, локалних и међународних институција и служби у оквиру успостављених и будућих облика размене информација и обавештајних података. Зато Стратегија дефинише обавезу свих криминалистичких и других служби у повећању координације контратерористичких активности. Стога је и неопходна редефиниција мисије криминалистичких служби у области превенције терористичких аката у Сједињеним Државама и шире, применом легалних начина у идентификацији, заустављању, и кривичном гоњењу извршилаца терористичких аката. Први задатак у је подизање способности и квалитета рада тзв. америчке "заједнице криминалистичких служби" (*law enforcement community*), односно примена легитимних могућности целокупне америчке нације, укључујући потенцијале у области истрага, кривичног гоњења, емиграционих питања, и сл. Главне иницијативе које је Стратегија навела за ову област су:

- побољшање нивоа координације на плану реализације криминалистичких послова унутар владе, првенствено увећањем запослених у криминалистичким службама. Пример је повећање броја официра Здружених оперативних контратерористичких група FBI (*Joint Terrorism Task Force*) у иностранству;
- олакшавање хапшења потенцијалних терориста израдњом и коришћењем великих база података о потенцијалним терористима, за што може послужити пример Националног информационог криминалистичког центра (*National Crime Information Center – NCIC*) који делује у оквиру FBI, као и сарадња са Секретаријатом одбране, обавештајном заједницом, Врховним тужиоцем, и страним владама;
- настављање текућих истрага и кривичних процеса, задатак који се посебно односи на истраге и друге радње криминалистичких и правосудних органа Сједињених Држава у вези са нападом од 11. септембра 2001. године;

- *завршетак реструктурирања FBI са нагласком на превенцију терористичких напада* односи се на реорганизацију штаба ове службе, оснивање посебних оперативних тимова (*летећих одреда - Flying Squads*), итд.;
- *утврђивање мета и напад на финансијске изворе терориста*; и
- *потрага за страним терористима и њихово привођење правосудним органима.*

Заштита критичне инфраструктуре и кључних ресурса један је од најтежих изазова за Сједињене Државе. Отвореност, комплексност, и степен технолошког развоја америчког друштва су потенцијалне мете терористичких напада у будућности. Зато заштита критичне инфраструктуре и кључних ресурса захтева највиши ниво сарадње свих делова власти, приватних индустријских постројења и институција, других производних сектора, и целе америчке нације. Федерална влада је основно тело за побољшање услова те сарадње, као и омогућавање заједничког рада свих поменутих ентитета у подизању нивоа безбедности. У критичну инфраструктуру и кључне ресурсе спадају следеће области: пољопривреда, храна, вода, здравство, службе упозоравања, владине установе, систем инфрмисања и комункација, енергија, транспорт, финансије и банкарство, хемијска индустрија, и поште и шпедиције. Главне иницијативе заштите у овој области су:

- обједињавање свих америчких потенцијала за заштиту инфраструктуре у оквиру Секретаријата унутрашње безбедности;
- израда и чување целовитих и прецизних процена о америчкој критичној инфраструктури и кључним ресурсима;
- омогућавање успешне сарадње са између појединих држава, локалних влада и приватног сектора;
- израда националног плана за заштиту инфраструктуре;
- заштита космичких пространа;
- стављање најбољих аналитичких средстава и образаца у функцију развоја ефикасних заштитних решења;
- обезбеђивање америчке критичне инфраструктуре и кључних ресурса од унутрашњих претњи; и
- успостављање партнерских односа са међународном заједницом у циљу заштите америчке инфраструктуре у иностранству.

Одбрана од катастрофалних претњи тиче се успостављања разноврсних механизма заштите Сједињених Држава од претњи оружјем за масовно уништење. Највеће претње долазе од непријатеља који су овладали знањем, технологијом и материјалима неопходним за производњу и пролиферацију овог оружја, као и од оних који имају намеру да га употребе против Сједињених Држава. Зато је откривање хемијских, биолошких, радиолошких и нуклеарних капацитета који представљају оружје за масовно уништење један од најважнијих приоритета, при чему се морају узети у обзир и везе између терористичких организација и оних који поседују ово оружје. Национална визија одбране од оружја за масовно уништење према Стратегији подразумева координацију свих националних потенцијала у превенцији претњи од употребе оружја за масовно уништење. Осим активног учешћа у идентификацији и сузбијању тих претњи, Сједињене Државе посебну пажњу морају поклонити развоју научних и технолошких контрамера у циљу спречавања терориста на угрозе људске, животињске и друге потенцијале Сједињених Држава. Кључну улогу има Секретаријат унутрашњих послова, посебно у области истраживања и производње нових вакцина, противотрова, дијагноза, терапија и других технологија за заштиту од хемијског, биолошког, радиолошког и нуклеарног тероризма. У том смислу, Стратегија дефинише следеће приоритете неопходне за успешну реализацију ових активности:

- превенција употребе нуклеарног оружја од стране терориста путем различитих техника и процедура откривања;
- откривање хемијских и биолошких материјала и напада;
- обезбеђење техника за откривање и деконтаминацију хемијског оружја;
- развој широког спектра вакцина, антимикуроба и противотрова;
- увећање научних сазнања и средстава за контратерористичке акције;
- имплементација програма селекције средстава, под чиме се подразумева повећање лабораторијских истраживања за потребе превенције биотероризма, законско регулисање протока високоризичних биолошких организама и отрова, као и надзор и заштита патогених агенса који могу бити употребљени у биотерористичке сврхе.

Ванредна приправност и одговор је значајна активност на плану превенције претњи по унутрашњу безбедност. У том смислу, Стратегија говори о различитим федералним националним плановима који су израђени у задњих година у циљу превенције ових претњи. У акционом смислу, сви планови су обједињени и стављени у надлежност Секретаријата унутрашње безбедности, а главне иницијативе у области побољшања приправности на ванредне ситуације и одговор на њих су:

- обједињавање појединачних планова у општи план руковођања инцидентима;
- стварање националног система руковођење инцидентима;
- обезбеђивање тактичких контратерористичких способности;
- омогућавање јединствених комуникација између свих одговорних субјеката;
- обезбеђење здравствене бриге угрожених од тероризма;
- повећање америчких фармацеутских зелиха и залиха вакцина;
- припрема за хемијску, биолошку, радиолошку и нуклеарну деконтаминацију;
- израда плана за војну подршку цивилним властима;
- изградња цивилних служби;
- изградња националног система за обуку и процене; и
- развој система за помоћ настрадалим.

У области **законодавства** Стратегија промовише принцип владавине закона и њихову примену у циљу победе у рату против тероризма. Пре свега, мисли се на примену Федералног закона о имиграцији, федералног система кривичног права, као и других законских аката неопходних у области превенције тероризма на територији Сједињених Држава. Поред тога, Стратегија дефинише и обавезу улагања напора и мотивације америчких партнере за примену закона у оквиру борбе против глобалних терористичких претњи. За ову област Стратегија утврђује следеће иницијативе:

- омогућавање субјектима критичне инфраструктуре да суделују у информисању;
- информативну сарадњу између обавештајних агенција и криминалистичких служби;
- поштравање постојећих прописа у области екстрадиције;
- оцена овлашћења за пружање војне помоћи у области унутрашње безбедности;
- оживљавање председничких овлашћења у области реорганизације извршне власти;
- обезбеђење руководне еластичности Секретаријата унутрашње безбедности;
- усаглашавање минималних стандарда у државама за издавање возачких дозвола;
- обезбеђење тржишних капацитета за осигурање од тероризма;
- извођење обуке за спречавање сајбер напада;
- забрана прања новца;
- осигурање континуитета рада судства; и
- процена овлашћења за стварање карантина.

Сектор **науке и технологије** је такође предмет Стратегије, имајући у виду њихов значај за укупни развој Сједињених Држава, али и чињеницу да се ради о значајном

чиниоцу обезбеђења америчке територије. У рату против тероризма огромна научна и технолошка база обезбеђују Сједињеним Државама кључну предност. Због тога Секретаријат унутрашње безбедности, са осталим субјектима америчког друштва, има обавезу да установи систем истраживања и развоја научних и технолошки достигнућа неопходних за побољшање ефикасности система унутрашње безбедности. Главне иницијативе које предлаже Стратегија на том плану су:

- развој хемијских, биолошких, радиолошких, и нуклеарних контрамера;
- развој система за откривање непријатељских намера;
- примена биометријске технологије у области иновација;
- оснивање националне лабораторије унутрашње безбедности и мреже лабораторија за потребе експертиза у области нуклеарног оружја и сл.;
- захтевање независних и приватних анализа за потребе научних и технолошких истраживања;
- демонстрација истраживачких резултата и пробних развојних пројеката;
- одређивање стандарда за технологију која се користи у области унутрашње безбедности;
- успостављање система за високоризична, високобуџетска истраживања за сврху унутрашње безбедности, итд.

Уступање информација и информационих система је једна од најзначајнијих области о којима говори Стратегија, и на том плану посебно наглашава чињеницу да, иако Сједињене Државе имају најразвијенију информациону технологију у свету, национални информациони систем није пружао до сада адекватну подршку мисији унутрашње безбедности. Пропусти информационих система у области уступања информација везаних за тероризам, криминалистичким службама, имиграционим уредима, обавештајним агенцијама и сектору јавног здравства су били чести. Наиме, многе владине агенције су прикупљене информације о тероризму чувале за себе, и нису их систематски уступале осталим агенцијама. Због тога Стратегија оцењује да национална визија у овој области мора бити изградња таквог националног окружења које омогућава уступање, односно право приступа свих субјеката система унутрашње безбедности кључним информацијама везаним за унутрашњу безбедност. Изградња јединственог система (система система) обезбедиће правилно информисање свих у право време. Стратегија дефинише пет принципа чијим ће се поштивањем обезбедити развијање јединственог информационог система за потребе унутрашње безбедности. Ради се о следећим иницијативама:

- интеграција уступања информација преко федералне владе;
- интеграција уступања информација преко државни и локалних органа власти, приватног сектора и грађана;
- усвајање општих стандарда за електронске информације значајне за унутрашњу безбедност;
- побољшање јавне сигурности комуникација у ванредним ситуацијама; и
- обезбеђење поузданих информација јавном здравству.

Међународна сарадња представља један од кључева успешности Стратегије. У борби против глобалног тероризма Сједињене Државе су дужне осмислити темељан, систематски међународни програм (агенду), чиме ће се побољшати национални напори у области унутрашње безбедности. Основ за међународну сарадњу у овој области чини Стратегија националне безбедности, Национална стратегија борбе против тероризма, Национална стратегија борбе против оружја за масовно уништење, итд. Ови документи су полазиште за заједнички рад Сједињених Држава, њених традиционалних савезника и нових пријатеља, и међународних организација и тела, у рату против глобалног

тероризма. Могући облици међународне сарадње су разноврсни: научна истраживања, размена информација, заједничке акције, потписивање нових споразума о свим облицима сарадње који се тичу међународне безбедности, итд. Главне иницијативе у области међународне сарадње су:

- стварање "паметних граница" - успостављање сарадње са суседима на побољшању напора у спречавању терориста и њиховог оружја да уђу на америчку територију;
- спречавање протока лажних докумената;
- увећање безбедности међународних шпедитерских контејнера;
- интензивирање међународне криминалистичке сарадње;
- пружање помоћи другим нацијама у борби против тероризма; повећање заштите транснационалне критичне инфраструктуре;
- повећање међународне сарадње у области науке и технологије значајне за унутрашњу безбедност;
- увећање сарадње у спречавању терористичких напада; и анализа обавеза у оквиру међународних савеза и међународног права.

Закључак

У сусрету са глобалним изазовима и претњама безбедности у првој деценији XXI века сви субјекти међународног система уложили су огроман напор у дефинисању ефикасне стратегије на плану њихове превенције. Позиција Сједињених Држава, као једине, и за сада "усамљене суперсиле" (*lonely superpower*)⁶ условила је потребу да се сви потенцијали америчке нације ставе у функцију очувања појединачне, унутрашње, националне, регионалне и међународне, односно глобалне безбедности. Еластичност америчке унутрашње и спољне политике у антиципацији нових изазова и претњи који угрожавају унутрашњу и националну безбедност Сједињених Држава дошла је, као и много пута до сада, до пуног изражаја и у првој декади новог века. Међутим, "шампиони демократије" и поборници за људска права и достојанство, како се настоје приказати целом свету, као и сила неупоредивих економских, војних и других, потенцијала у односу на друге актере међународних односа, нису остали нерањиви од катастрофалних последица које са собом носе глобалне претње безбедности. Напад од 11. септембра 2001. године је то очигледно показао. Прагматичност америчке унутрашње и спољне политике одмах је исказана у пуној мери, првенствено проглашавањем општег "рата против тероризма" (*war against terrorism*), уз захтеве на међународном плану за стварање глобалне антитерористичке коалиције. Програмско-политички, правни и акциони оквир за мобилизацију укупних америчких потенцијала у борби против тероризма и других глобалних претњи безбедности управо представљају анализирани стратегије, које садрже попис жеља, хтења, иницијатива, организационих решења, законских обавеза, и начина и средстава, којима ће се Сједињене Државе супротставити тим претњама у наредном периоду.

Упоредивање ових докумената, посебно Стратегије националне безбедности, са претходно објављеним стратегијама је веома тешко, првенствено због различитог контекста и времена у коме су настале. Наиме, Стратегија националне безбедности из последње декаде XX века ставља нагласак на потенцијалне претње (пролиферацију нуклеарног оружја, етничке сукобе и заустављање процеса демократизације других

⁶ Види о томе шире у: **Huntington**, Samuel P., "The Lonely Superpower". – In: *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 2 (March/April 1999), pp 49.

друштава), али не говори о конкретним непријатељима. За разлику од ње, Стратегија из 2002. године говори о непосредним претњама (разарајућим технологијама - хемијском, биолошком, редиолошком и нуклеарном оружју, као и тероризму глобалног домета - глобалном тероризму), итд. Непријатељ Сједињених Држава, али и целог света, по овом документу, није одређена личност или држава - непријатељ је тероризам - с предумишљајем политички мотивисано насиље усмерено против невиних. У том смислу, Стратегија срж свих активности у области националне безбедности види у разбијању и уништењу глобалних терористичких организација и нападу на њихове лидере. Истоветне приоритете Сједињене Државе дефинишу и за своје традиционалне савезнике, нове пријатеље, као и друге нације које се сусрећу са терористичким претњама и нападима.

С друге стране, Национална стратегија унутрашње безбедности, и по наслову и по садржају, представља, као је већ наглашено, јединствен документ у савременој историји међународних односа. Видећи своје исходиште у Стратегији националне безбедности, Стратегија унутрашње безбедности конкретизује обавезе и дужности органа федералне, државне и локалне извршне власти, као и других чинилаца система националне и унутрашње безбедности у области превенције глобалног тероризма, оружја за масовно уништење, и других претњи по безбедност америчке нације. Више као акциони план него конзистентна програмска платформа, Стратегија дефинише конкретне циљеве, иницијативе, облике организационих односа и иновације унутар америчких институција које требају у будућности чинити свеобухватан и ефикасан систем унутрашње безбедности. Такође, она представља законско програмско-политичко упориште за оснивање више тела унутра извршне власти са примарном функцијом у области унутрашње безбедности. Поред тога, Стратегија даје смернице свим сегментима америчког друштва на плану обједињавања и координације послова из области унутрашње безбедности. Прецизно дефинишући обавезе свих субјеката система унутрашње безбедности, Стратегија отвара и питање успостављања сарадње Сједињених Држава са другим субјектима међународних односа на плану борбе против глобалних претњи безбедности.

У којој мери су ове две стратегије одговориле потребама америчке нације и целокупног међународног окружења у антиципацији глобалних изазова и претњи безбедности показале се у најскорије време, имајући, пре свега, у виду проблем Ирака и вероватно употребу силе од стране Сједињених Држава и њених савезника у уништењу ирачких капацитета за производу оружја за масовно уништење, свргавању тоталитарног режима Садама Хусеина, као и проглашени рат против тероризма на националном и међународном (глобалном) плану.

National and Internal Security Strategy of the USA - Response to Global Challenges and Future Threats

Abstract: At the opening of the 21st century there are two dominant global strategies of future development of the international system - the concept of a *unipolar world*, advocated by the United States, and a *multipolar world*, advocated by other power centres (Russia, China, European Union, etc.). Globalization of international relations, in the light of a clash between these two opposed options, which are offered as possible frames of future relations and conditions, despite positive trends, has brought about new fears, challenges and threats for the further development of the human civilization, which are predominantly reflected in the field of security. Recognizing the nature of these challenges and threats, significantly changed in comparison with the ones from the final decade of last century, the United States has attempted to anticipate them in its new *Strategy of National Security* and *National*

Strategy of Internal Security, as well as to define security priorities of the US administration and the obligations of the entire American nation facing these threats and with respect to other subjects of international relations. Bearing in mind that the USA is currently the most influential and most powerful country in the world, the paper focuses on the analysis of these strategic programs and political and organizational documents related to the national and internal security of the United States.

Key Words: national security, internal security, United States, terrorism, intelligence activities, mass destruction weapons, regional conflicts.

Литература:

1. **The National Security Strategy of the United States of America**, Internet 31/01/2003, www.whitehouse.gov/nse/nss.pdf.
2. **The National Strategy For Homeland Security of the United States of America**, Internet 27/01/2003, www.whitehouse.gov/homeland/book/index.htm, www.whitehouse.gov/homeland/book/nat_strat_hls.pdf.
3. **Executive Order 13228, Establishing the Office of Homeland Security**; Internet 14/03/2003, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/20011008-2.html.
4. **Koh**, Harold Hongju, "Preserving American Values: The Challenge at Home and Abroad". – In: **Talbot**, Strobe, **Chanda**, Nayan (ed), *The Age of Terror – America and the World After September 11*, U.S.: Yale Center for the Study of Globalization, 2001,
5. **Hoge**, James F., **Rose**, Gideon (ed), *How did This Happen? – Terrorism and the New War*, Oxford: Public Affairs LTD, 2001,
6. **McIntyre**, David, "Understanding the New National Security Strategy of the United States"- In :*Institute Analysis 009 – September 2002.*, ANSER Institute For Homeland Security,
7. Executive Order 13228, Establishing the Office of Homeland Security; Internet 14/03/2003, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/20011008-2.html.
8. **Brooks**, Clinton, "Homeland Security – What and Whither". – In: *Journal of Homeland Security*, Friday, January 31, 2003.

ОСВРТ НА ОБЛИКЕ И ПРАВЦЕ РАЗВОЈА МЕЂУНАРОДНЕ ПОЛИЦИЈСКЕ САРАДЊЕ

Резиме: Међународни криминал данас поприма нове форме, садржаје, поставља нове циљеве и има нове негативне последице по међународну безбедност па тиме и безбедност Европе као виталне регије.

Супротстављању међународном криминалу данас се посвећује све већа пажња у смислу тражења адекватних одговора како самих држава које су њиме угрожене тако и читаве међународне заједнице. Практично, данас не постоји држава која за себе може рећи да је заштићена од неких оваквих облика угрожавања безбедности.

Међународни криминал и његове организоване форме могу се сузбити само организованим облицима сарадње националних полиција оних држава кроз које се тај криминал простире. Да би та сарадња била ефикасна, неопходно је превазићи све организацијске и функционалне недостатке који постоје у националним полицијама и које их због тога чине мање ефикасним и недовољним за сузбијање оваквих облика угрожавања безбедности. Поред тога, потребно је остварити ефикасну сарадњу са свим другим субјектима у друштву чија је делатност директно или индиректно везана или има додира са превенцијом и сузбијањем криминала. Тек тада се може размишљати о ефикасној међународној полицијској сарадњи.

У овом раду су изложена нека сазнања, размишљања и закључци о:

- неопходности постојања међународне полицијске сарадње у сузбијању међународног криминала;
- теоријском схватању и елементима појма међународне полицијске сарадње;
- облицима међународне полицијске сарадње у Европи;
- проблеме од којих зависи успешност и ефикасност будуће међународне полицијске сарадње.

Кључне речи: национална полиција, међународни криминал, међународна полицијска сарадња, облици међународне полицијске сарадње.

НЕОПХОДНОСТ МЕЂУНАРОДНЕ ПОЛИЦИЈСКЕ САРАДЊЕ У СУЗБИЈАЊУ МЕЂУНАРОДНОГ КРИМИНАЛА

Неизоставни пратилац, али и један од чинилаца развоја друштва јесу научна, техничка и технолошка достигнућа. Настала као продукт развијеног друштва, са циљем да унапреде и осигурају квалитет живота, рада и безбедности, ова достигнућа показала су и другу "страну медаље". Увидевши њихове могућности, носиоци разних видова и облика угрожавања друштва злоупотребили су их за постизање својих циљева. Развој индустрије, саобраћајних и телекомуникационих средстава омогућио је човеку да брзо и лако савлада простор и време и тако постане "грађанин света".

Криминал је, као један од облика угрожавања безбедности, на тај начин, попримио међународни карактер. Савремени криминалци су данас у стању да изврше злочин у једној, прођу кроз другу, оставе плен у трећој, а настане се у четвртој земљи. Исто тако, из своје радне собе, посредством савремене информатичке технологије у стању су да пребаце новац са рачуна банке на свој рачун у банци треће земље и тако избегну све ризике традиционалних и класичних начина извршења злочина. Субјекти традиционалних система безбедности су готово немоћни пред оваквим *modus operandi* – ма из више разлога: **први** разлог је тај што је код носиоца крупнијих криминалних активности концентрисани капитал већи него материјална средства субјеката безбедности која су ограничена буџетском политиком државе; **други** разлог је тај што субјекти безбедности (полиција је само један од њих) по правилу "каскају" за криминалом по питању поседовања и умења коришћења савремених научних и техничко-технолошких достигнућа, и на жалост готово увек уче од преступника; **трећи** разлог је тај што су субјекти система безбедности у свом раду ограничени правном нормом, тј. законском регулативом у погледу својих овлашћења, и у борби против криминала не могу користити методе криминала засноване на безкрупнулозном кршењу законских прописа и етичких норми; **четврти** разлог је тај што је деловање субјеката безбедности ограничено територијалном надлежношћу њихове, и суверенитетом суседних и других држава, па стога не могу интервенисати ван своје земље, што за криминал не представља никакву баријеру; **пети** разлог је тај што се савремени криминал испољава кроз организоване форме чије су структуре за разлику од структура субјеката система безбедности знатно хомогеније, са бољим међуљудским односима, успешнијом сарадњом и координацијом њених сегмената (група) и свеснији су неопходности поштовања унутрашњих, неписаних правила понашања што све проистиче из заједничких циљева и интереса криминалних организација. Код њих не долази до корупције, прекорачења и злоупотребе овлашћења, избегавања радних дужности и обавеза, незадовољства ниским примањима и лоше сарадње као што је то случај у структурама система безбедности. **Шести** разлог је тај што је међународна сарадња између носиоца криминала у многоме ефикаснија него ли између субјеката безбедности две различите државе. Док се између субјеката безбедности две земље јавља конкуренција или "виши" интереси што доводи до ограничене кооперације, између криминалних организација две земље или делова једне криминалне организације у

више земаља налазе се заједнички интереси, који се најчешће огледају у илегалном профиту што доводи до квалитетније координације активности усмерених на реализацију заједничких циљева. Седми разлог је везан за постојање међународних субјеката примарно економског карактера као што је то случај са мултинационалним компанијама. Оне могу да се у оквиру своје редовне делатности баве и криминалним пословима (класични привредни криминалитет), или им је компанија само "покриће" за скривање криминалних активности или за прање новца стеченог на противправан начин. У оваквим ситуацијама је деловање националне полиције делимично ограничено с обзиром на чињенице да дело има елементе иностраности, а да је полиција надлежна за расветљавање само неких елемената криминалних радњи (или припремне, или извршне радње, радње помагања и сл.) који су се десили на територији надлежне државе.

Иначе, принципи функционисања организованог криминалитета међународних димензија слични су принципима савремене тржишне економије: понуде, тражње и " свака роба има свога купца". Наиме, организовани криминалитет у неким државама има могућности производње или набавке и куповине ствари које су предмети криминалних радњи (као што је то нпр. оружје у Албанији, дрога у Авганистану или Холандији и сл.), због тога што је њихова држава немоћна, толерантна или пак то делимично допушта. Код одређених структура у другим државама постоји потреба за таквом "робом" (нпр. наркомани, дилери дрогом, "црно" тржиште оружја, организоване криминалне групе и сл.). Тада долази до формирања "црног" тржишта, а у зависности од понуде и тражње, и ценовника. Није редак случај да се транспорт оваквих ствари одвија преко неке треће или више земаља. У том случају држава као транзитно подручје, несвесно и без своје воље постаје место организованог криминалитета са елементима иностраности, и то као "жртва", јер њена територија може постати тржиште овакве робе, или на тај начин што међународне криминалне организације развијају своје мреже на њеној територији или пак се повезују са већ постојећим, унутрашњим криминалним организацијама. Могућ је и случај да услед наглих негативних друштвених промена дође до кризних ситуација у одређеним земљама, а самим тим и до кризе у раду државних органа. У ратним или у ситуацијама постојања економских санкција држава је у немогућности да свом становништву обезбеди неопходне животне намирнице приморана је да се ослони на "сиву економију". Овакве ситуације су етиолошки веома погодне за настанак организованог криминалитета и за његово преливање из других држава. Државе, непривикнуте на оваква стања, организационо и функционално су неспремне да одговоре на нове облике угрожавања безбедности.

ПОЈАМ И ЕЛЕМЕНТИ МЕЂУНАРОДНЕ ПОЛИЦИЈСКЕ САРАДЊЕ

Из наведених разлога, потреба за међународном сарадњом субјеката националних система безбедности већа је него икад. Како је криминал, у теоријском смислу и у традиционалним схватањима третиран као унутрашњи облик угрожавања безбедности, то је његово супротстављање претежно у

надлежности полиције као једног специјализованог и стручног државног апарата – чувара унутрашњег поретка и унутрашње безбедности¹. Међутим, савремени криминал је попримио међународне димензије. Да би криминал имао међународни карактер² неопходно је испуњење следећих услова: 1. **прелазак државне границе** од појединца (криминалца или жртава), ствари (оружје, дрога, новац намењен "прању") или криминалне намере (компјутерска превара код које је учинилац дао налог у једној држави да се изврши новчана трансакција у другој); и 2. **међународно признање да се ради о злочину** – на националном нивоу, једно антисоцијално понашање може представљати злочин ако и само ако је позитивним кривичним законодавством у ширем смислу предвиђено као кривично дело. На међународном плану, потребно је да се дело сматра кривичним у најмање две државе. До те ситуације долази ако су обе прихватиле норме међународне конвенције, ако је такав случај предвиђен у уговору о екстрадицији и ако из других одредаба постоји сагласност одредаба националног законодавства (Игњатовић, 1998:166).

Институционализација међународне сарадње између националних полиција представља основни предуслов успешног супротстављања међународном организованом криминалу. Пошто су државе још увек основни субјекти међународних односа и међународног јавног права, само се на међудржавном дипломатском и политичком нивоу може постићи договор и сагласност о јединственој и заједничкој визији, политици, стратегији, плановима, циљевима и задацима на сузбијању међународног криминала, и само преко јединственог, правно дефинисаног и уређеног, централизованог, стандардизованог, опремљеног и добро координираног међународног полицијског тела могуће је конкретизовати и реализовати ту заједничку и глобалну визију, политику, стратегију, планове, циљеве и задатке. Уколико званичници једне државе или њене националне полиције упуте формални захтев за успостављање билатералне или регионалне сарадње званичницима или полицији друге земље, онда је реч о постојању формалне полицијске сарадње. Неформална сарадња је најчешће билатерална, и представља један од најстаријих и најприсутнијих облика полицијске сарадње. Полиције двеју држава имају неформални споразум – договор да успостављају везе у процесу постављања оперативних захтева које затим продубљују кроз сарадњу самих полицајаца. Такође, међународна полицијска сарадња може бити званична или тајна, а може се одвијати ван (на билатералној или мултилатералној основи), или у оквиру међународне организације (регионалног или универзалног карактера). Стога се међународна полицијска сарадња може дефинисати као *институционализована и правно дефинисана и уређена, формална или неформална,*

¹ Одређење безбедности као унутрашње или спољне и надлежности полиције за унутрашњу, а војске за спољну безбедност проистиче из традиционалног схватања појма и компоненти безбедности. Оваква подела данас је заступљена искључиво из теоријских и педагошких разлога, а ови термини замењени су термином интегралне – јединствене, недељиве безбедности чије је очување у надлежности конвенционалних, неконвенционалних и осталих субјеката безбедности, при чему је полиција само један од конвенционалних субјеката.

² У теорији не постоји сагласност око исправности термина међународни криминал. Поред тога устаљени су и термини транснационални, мултинационални, прекогранични, интернационални криминалитет, криминалитет са елементима иностраности, криминалитет међународних димензија и други.

званична или тајна сарадња националних полиција најмање две државе, која се одвија у оквиру или ван међународних организација, а чији су циљеви да правовременим контактима и акцијама омогуће успешно превентивно и репресивно деловање против свих облика угоржавања са карактером криминала који има међународне димензије.

ОБЛИЦИ МЕЂУНАРОДНЕ ПОЛИЦИЈСКЕ САРАДЊЕ У ЕВРОПИ

Иако се сарадња између држава на пољу унутрашње безбедности јављала и раније, први институционализовани облици међународне полицијске сарадње појавили су се тек почетком прошлог века. Друга половина прошлог века одликује се постојањем озбиљнијих облика институционализоване међународне полицијске сарадње у оквиру Организације Уједињених нација, Савета Европе и Европске заједнице, али и научно-истраживачким радом чији је предмет истраживања управо међународна полицијска сарадња. Michael Santiago у својој криминолошкој студији: Европол и полицијска сарадња у Европи, цитира Piet van Reenen – а, директора Холандске полицијске академије, који полицијску сарадњу замишља из перспективе **интернационализације** коју описује као: "процес ширења полицијских система (полицијских организација и политичких и бирократских покретачких споразума) ван националних граница као последица промена у раду или промена политичких формација" (Santiago, 2000:9). Исти аутор интернационализацију види у више аспеката, и то као :

- прикупљање и размену информација;
- материјалну и помоћ у људству;
- стандардизацију;
- координацију активности;
- органе надлежне за контролу преласка граница;
- пограничне организације;
- давање полицијских овлашћења неким иностраним органима;
- наднационалне организације;
- наднационалну контролу полиције.

Сви ови облици интернационализације су потом груписани у три главне категорије, и то као:

1. **Сарадња:** ова категорија обухвата све полицијске сарадње које не угрожавају постојеће полицијске системе и суверенитет држава. Ова категорија обухвата прикупљање и размену информација, координацију активности и материјалну и помоћ у људству.
2. **Хоризонтална интеграција:** до овог облика полицијске интеграције долази када полиција добије надлежност да оперише на територији неке друге државе или када владини званичници једне државе добију надлежност над полицијом неке друге државе. Право вршења потрага или контроле и надзора преласка граница које се црпи из Шенгенског

споразума могу се сматрати облицима хоризонталне интеграције. Иако у овим случајевима долази до деоба надлежности, државни суверенитет није ни мало изгубио на важности у односу на његов значај у категорији сарадње.

3. **Вертикална интеграција:** постоји када се над полицијом добије неко овлашћење вишег ранга од оног датог на националном нивоу (и када се тиме евентуално успоставља једна полицијска организација која делује у надлежности неког вишег органа у односу на органе националних држава). То се дешава када се формира нека полицијска организација која може да делује на целокупној територији одређеног региона (подручју више држава) , уз постојање једног централног надлежног тела, односно централне политичке силе на нивоу те регионалне интеграције.

Док исти аутор, с једне стране, признаје да је мало вероватно да ће до вертикалне интеграције доћи у скорој будућности, његова употреба инкрементализма као омиљеног објашњења будућег развоја полицијске сарадње показује, с друге стране, на који су начин претходно споменуте групације међусобно повезане. Примењен на интернационализацију, инкрементализам подразумева развој корак по корак полицијске сарадње/интеграције на практичан начин у складу са потребама и могућностима. С обзиром да су функционални захтеви полицијске сарадње у почетку довели до иницијатива попут координације активности, нарочито путем билатералних контаката и споразума, и размене информација/обавештајних података посредством организација као што су Интерпол и TREVI група, све већа потреба за успостављањем блиских веза довела је до тога да полицијска сарадња поприми облик хоризонталне интеграције. Облици хоризонталне интеграције су већ заживели кроз Шенгенски споразум, док би облици вертикалне интеграције заживели у случају давања наднационалним институцијама Европске уније директне надлежности над Европолом.

Реализација саме идеје о интернационализацији је веома сложена, и почива на факторима "потискивања и повлачења" како то примећује Neil Walker (Santiago, 2000:11). Другим речима, који то фактор и доприноси потискивању полицијских овлашћења из националне државе на наднационални (европски) ниво, и који фактори условљавају повлачење полицијске функције са националног на наднационални (европски) ниво?

Walker идентификује факторе који доводе до потискивања као оне настале услед промене значења појма политичка сила који је у Западној Европи био искључиво схваћен и посматран на нивоу националне државе. Уједињење суверенитета на европском нивоу и примат европског права и институција према дефинисаним параметрима ослабили су историјску моћ националне државе. Монопол полицијских функција, који је пратио развој националне државе у консолидацији појмова национални идентитет и национално јединство, данас може да се тумачи и као нешто што није нужно у ексклузивном домену положаја националне државе. Док Walker признаје да данас постоји тек благо потискивање са националне државе

на европски ниво, он такође наглашава да " нема напремостивих препрека за дисоцијацију полицијске функције од националне државе".

Фактори који доводе до повлачења, с друге стране, зависе од способности постхобсове државе да створи околности које, пре свега, подстичу блиску асоцијацију и између хобсове државе и ексклузивне полицијске функције. Да Walker радо признаје да у хобсовој држави не постоји директна веза између интегритета политичког ентитета и полицијске функције, он потребу за стварањем Европске уније проналази идући даље од аргумената о неопходности постојања наднационалне полицијске функције ради заштите економског просперитета. Уместо тога, он тврди да би европска јавност радије пристала на преношење полицијске функције на европски ниво ако би Европска унија била схваћена као легитимно средство за заштиту и јачање права грађана. Стављање институција Европске уније у положај гаранта права и обавеза грађана могло би да делује као снажан магнет који доводи до повлачења полицијских овлашћења на европски ниво.

Значи, национална полиција може да заобилази своје националне јединице и органе како би директно радила са Европол, и у том случају долази до потискивања полицијских овлашћења из националних држава на европски ниво, а може и да пренесе своје функције на Европол и у том случају долази до повлачења полицијских овлашћења са националног на наднационални ниво.

Следећа занимљива подела међународне полицијске сарадње може се наћи у раду о полицијској сарадњи у Европи Benyon-а и групе аутора. Наиме, они су једни од првих који су утврдили концептуални оквир развојног процеса полицијске сарадње у Европи. Тај оквир био је успостављен на основу поделе полицијске сарадње на три међусобно прожимајућа и неискључива нивоа које су назвали **макро, мезо и микро нивоима** (Benyon, Turnbull, Willis, Woodward, Beck, 1993:8).

1. **Макро** ниво обухвата међудржавни ниво у коме се доносе важне одлуке попут одлука о уставним и међународним законским споразумима, процедурама о екстрадицији, политици према азилантима и усаглашавању националних закона.
2. **Мезо** ниво се бави структуралним и процедуралним оквирима оперативног полицијског деловања. У овај ниво биће укључени и: стварање нових структура кооперативног полицијског деловања, као што је Европол, развој транснационалних система комуникација како би се олакшала размена информација и обавештајних података и неговање непосредних контаката између полицајаца у различитим земљама у виду размене официра за везе.
3. **Микро** ниво покрива истрагу специфичних кривичних дела и превенцију и контролу посебних облика криминала.

Исти аутори и сами потврђују очигледну међуповезаност ових различитих нивоа. На пример, док се за микро ниво може рећи да обухвата мозаик формалних

и неформалних полицијских мрежа које постоје широм Европе, подједнако је тачна и тврдња да успостављање тих мрежа представља једну од функција мезо нивоа у оној мери у којој многе инстанце за сарадњу на микро нивоу зависе од ефективних споразума успостављених на мезо нивоу. Исто тако, док структуре и процеси на мезо нивоу не захтевају увек међудржавну санкцију, понекад се дешава, као што је то случај и са Европолем, да они представљају директан резултат политичких иницијатива.

Та трипартидна подела је, стога, послужила као корисна функција при успостављању раног оквира анализе различитих новонасталих структура и процеса полицијске сарадње у Европи. Међутим, сама њена међуповезаност сада настоји да нагласи актуелну неадекватност ове концепције као континуираног аналитичког оруђа. Три нивоа су у ствари три хијерархијске фиоке у које се могу сместити специфични процеси и структуре узимајући у обзир могућност преласка са једног нивоа на следећи. Оно што овом моделу, међутим, не полази за руком јесте да артикулише начин на који се ови нивои односе један према другом. Какав је значај било каквог односа који може да постоји између поступка доношења одлука у договору између влада на макро нивоу, структура кооперативног полицијског деловања на мезо нивоу и тактичке истраге и кривичног гоњења преступника на микро нивоу? И питање које има још већи значај, какву релевантну вредност имају ова три нивоа за генерални процес интеграције у Европи? Док је овај модел користан за категоризацију процеса полицијске сарадње у Европи, он може само да буде схваћен као семинални оквир који захтева даљу аналитичку разраду.

Интересантна је још једна подела међународне полицијске сарадње коју Santiago наводи у свом раду. Наиме, овај аутор разликује **међуполицијске** наспрот **међудржавних (међувладних)** облика сарадње (Santiago, 2000:15). Критеријум оваквог одређења је облик размене информација и обавештајних података. Под обавештајним подацима сматра се производ информација које су прочишћене и упаковане тако да буду оперативно делотворне и имају две компоненте на основу којих се формирају центри за прикупљање обавештајних података : **тактичка и стратешка**. Центар за прикупљање обавештајних података мора да има и тактичку и стратешку аналитичку способност. Тактички обавештајни подаци директно доприносе успеху у извршењу неког задатка непосредне примене закона. Тактички аналитичар анализира и поново саставља делове података прикупљених током процеса сакупљања који подразумева улагање напора, реконструкцију приче, сценарио или описивање односа између чланова неке криминалне мреже. Анализа је одређена циљевима истраге. Полицијски орган такође мора да садржи у себи једну стратешку обавештајну функцију која делује као потпора менаџерској функцији доношења одлука, стратешком планирању и реализацији циљева. За разлику од тактичких обавештајних података, стратешка анализа је проактивна по природи. Она мора да узме у обзир не само непосредно време, да открије моделе криминалне активности и да те моделе искористи да би предвидела када ће доћи до следеће манифестације криминалне активности.

Стога, постоји блиска веза између тактичких и стратешких обавештајних података и полицијске јединице које обављају криминалистичке истраге морају да обезбеде и једне и друге податке ради краткорочних оперативних разматрања и

израде дугорочних планова. Међутим, постоји стални тренд пренаглашености тактичких обавештајних података на уштрб стратешких. Притисци да се изврши брзи повраћај инвестираних средстава, удвостручени универзалном жељом полицајаца да задрже контролу над информацијама и истрагом доводе до тога да се време и ресурси троше на постизање краткорочних циљева тактичких обавештајних података пре него на остваривање небулозне дугорочне користи од стратешких обавештајних података.

У изградњи једне аналитичке базе за све обухватнији процес полицијске сарадње у Европи, Santiago цитира Anderson-а који је развио троструки модел размене информација, и то:

1. **Централизовани државни модел:** у оквиру овог модела једно једино национално тело контролише комуникације са осталим странама, укључујући и размену информација;
2. **Децентрализовани државни модел:** према овом сценарију, комуникација са осталим странама је дозвољена на свим нивоима, проток информација је ослобођен било каквих регулатива изузев када је реч о појединачном мишљењу полицајаца;
3. **Квалификовани (де)централизовани модел:** овај модел представља посредан облик у коме је комуникација природно под контролом једног централног тела, али је независна и слободна комуникација дозвољена у посебним околностма.

Оцењујући троструки модел, Андерсон тврди да чисто стратешки приступ обавештајним подацима заговара да се комуникација и размена информација обављају посредством једног централног тела, пошто ће, да би обавило своју функцију, то централно тело захтевати приступ свим информацијама. С друге стране, чисто тактички или истражни приступ захтеваће могућност и способност да се слободно и независно успостави веза са свим осталим полицијским органима. Другим речима, чисто стратешка функција обавештајних података захтева постојање једног **централизованог** модуса размене информација док тактички приступ захтева један **децентрализовани** начин.

У стварности, полицијско деловање у већини држава подразумева **комбиновање** ова два начина. У већини европских држава полицајци су слободни да обављају своје свакодневне задатке контактирају и размењују тактичке информације са другим службеницима који обављају сличне послове у било ком делу земље. Међутим, у стварању функције стратешких обавештајних података, било у оквиру размене обавештајних података између различитих полицијских снага посредством обавештајних полицијских бироа или на међународном плану путем националних органа за прикупљање обавештајних криминалистичких информација, полицијске снаге су биле приморане да наметну један централизовани модус за прикупљање, срањивање, анализу и размену стратешких обавештајних података. То је била реакција на чињеницу да различита кривична

дела захтевају различите приступе и варирајућу пропорцију тактичког и стратешког планирања.

Примера ради, као најважније субјекте **међуполицијских** облика сарадње у Европи, Santiago наводи: Интерпол, Мрежу официра за везу у области трговине дрогом (DLO), неформалне билатералне контакте, и друге (тајне) облике сарадње; док под субјектима **међудржавних** (међувладиних) облика сарадње подразумева: формалне билатералне споразуме, и Шенгенски споразум.

З А К Љ У Ч А К

Развојем друштва и техничко-технолошких аспеката живота и рада дошло је и до експанзије свих друштвено негативних појава. Злоупотребом научно-технолошких достигнућа дошло је до модернизације у извршењу традиционалних, али и до појаве нових облика угрожавања безбедности. Криминалитет више него икад не познаје границе. Националне полиције усавршиле су се за сузбијање традиционалних, али су постале немоћне, организационо и функцијално неспремне, и недовољне за сузбијање криминалитета који је имао међународне размере. Међународна полицијска сарадња постала је неопходна јер се само заједничком безбедносно-полицијском визијом, стратегијом, политиком, дефинисаним циљевима, задацима и средствима, уједињеном правном регулативом више држава може зауставити међународни криминал.

Сама природа међународних односа (а међународна полицијска сарадња је само један од облика међународних односа) учинила је да сарадња националних полиција више држава не функционише увек онако како је то и замишљено. Правосудна сарадње требало би да буде исто што и полицијска. Обе ове институције имају заједничку мисију: борба против криминала. Правосудни органи би требало да сарађују на пољу теоријских и законодавно-регулативних проблема, а полиције са циљем изналагања најадекватнијих решења безбедносно-практичних проблема. Међутим, на путу ка реализацији ове мисије налазе се бројни проблеми који захтевају адекватна решења: проблем државног суверенитета и његовог одрицања или ограничења у корист међународне организације или појединих држава; обухватање држава целог континента у облике сарадње а не само држава одређених региона; прављење јединствене листе кривичних дела која би се гонила на територијама свих земаља чланица облика сарадње као и јединствене дефиниције организованог криминала³; усаглашавање и стандардизација закона и прописа кривичног и кривично-процесног права, као и режима уласка и изласка у и

³ Дефиниција организованог криминала коју је 1988. године сачинила радна група за супротстављање организованом криминалу гласи: "Организовани криминал је свака асоцијација или група људи која учествује у континуираним илегалним активностима у циљу стицања профита, у оквирима националних граница" (McClure, 2000). Оваква дефиниција је преширока по питању илегалних активности и врсте група на које се односи, а уска по простору на који се односи, и нема међународну компоненту.

из земље и путних исправа и виза; стварање заједничких тела и постављање официра који би могли да делују на територији целе Европе; организовање састанка, семинара, посета и размена искустава водећих теоретичара и практичара из области супротстављања криминалитету; реализовање научно-истраживачког рада и имплементације резулата у свакодневни рад полиције; неопходност веће флексибилности и прагматичности у раду полиција; стварање ефикаснијих централизованих информационих и комуникационих система, њихове заштите и одређење службених језика универзалних на нивоу организација сарадње; развити ефикасније системе заштите документације и чувања службених тајни; поспешити координацију активности, и то на националном нивоу између свих субјеката који се директно или индиректно баве пословима супротстављања криминалитету, а на наднационалном нивоу свих националних јединица задужених за међународну сарадњу; побољшати квалитет и реалност статистика; решити проблеме контрадикторности извештаја са истим предметом; ангажовати потребну радну снагу са адекватним образовањем и искуством; превазићи потешкоће око промене и цензурисања заједничких докумената; стварање организационе културе и климе кроз процес обучавања, усавршавања и организационе социјализације у субјектима безбедности; побољшати менаџмент послова безбедности; доношење нормативних аката наднационалних политичких тела којима се иницира и потенцира међународна полицијска сарадња; превазићи проблеме материјално-финансијске природе; развијати сарадњу и са државама нечланицама облика полицијске сарадње; имплементирати полицијску сарадњу у Европи у оквир шире међународне полицијске сарадње. Што се тиче неполицијских субјеката, ту је неопходно превазићи цивилизацијске, психолошке и културне баријере; спречити и решити проблеме сиромаштава; створити нову и побољшати стару свест и безбедносну културу од локалног, преко регионалног, националног па све до међународног нивоа; преко стварање јединственог европског тржишта створити и јединствени систем европске економије, образовања, правосуђа, полиције, оружаних снага, једном речју: јединствени систем безбедности Европе.

INTERNATIONAL POLICE COOPERATION STATE AND DEVELOPMENT

Abstract: International crime today is getting new forms and contents, imposing the new goals and making new negative consequences for international security and European security as well.

International community is paying more attention to the fight against international crime because there is no country that is protected from this kind of problems.

International crime and its organized forms should be stopped by the cooperation of national police forces. The cooperation will be better if the national police forces become more efficient and if they reject imperfection in organization and function. The cooperation with all other subjects in society that are connected with prevention and suppression of crime should be improved as well.

In this paper, some reflections and conclusions are presented:

- necessity of international police cooperation in fighting crime,
- theoretical comprehension and elements of the notion of international cooperation,
- the forms of international police cooperation in Europe.

Key words: national police forces, international crime, international police cooperation, the forms of international police cooperation.

ЛИТЕРАТУРА:

1. **Albanese, J.** (2000), *The Causes of Organized Crime*. Journal of Contemporary Criminal Justice, Thousand Oaks, 4/2000.
2. **Benyon, J.; Turnbull, L.; Willis, A.; Woodward, R.; and Beck, A.** (1993), *Police Cooperation In Europe : An investigation*. University of Leicester: Centre For The Study Of Public Order.
3. **Bossard, A.** (1980), *Police Cooperation in Europe*. Paris: INTERNATIONAL CRIMINAL POLICE REVIEW, N 343, (превео: Modly, mr D., у : ИЗБОР, бр. 3/81, РСУП СР Хрватске).
4. **Бошковић, М.** (1998), *Организовани криминалитет*. Београд: Полицијска академија.
5. **Бошковић, М.** (2000), *Криминалистика методика 2*. Београд: Полицијска академија.
6. **Игњатовић, Ђ.** (1998), *Организовани криминалитет*. Београд: Полицијска академија.
7. **Кривокапић, В.** (2000), *Криминалистика тактика I*. Београд: Полицијска академија.
8. **Лопандић, Д.; Јањевић, М.** (1996), *Споразум из Шенгена, За Европу без граница*. Београд: Међународна политика.
9. **McClure, G.** (2000), *The rule of Interpol in Fighting Organized Crime*. Interpol, ICPR 481.
10. **Политичка енциклопедија** (1975), Београд: Савремена администрација.
11. **Rainer S-N.** (1989), *Police Cooperation In Europe In the Context of the Abolition of Border Controls*. Paris: INTERNATIONAL CRIMINAL POLICE REVIEW, N 420.
12. **Santiago, M.** (2000), *Europol and Police Cooperation in Europe*, Criminology Studies. Lewiston, Queenston, Lampeter : The Edwin Mellen Press.
13. **Страјић, ЈБ.** (2003), *Основи безбедности*. Београд: Полицијска академија.
14. **Sturm, J.** (1997), *SCHENGEN-EUROPOL-INTERPOL Konkurrenz oder Partnerschaft? – Wie ist ein Miteinander zu Forden und ein Gegeneinander zu verhidern?. KRIMINALISTIK, 2.*

15. Council Resolution of 21 December 1998 on prevention of organized crime with reference to the establishment of a comprehensive strategy for combating it, 98/C 408/1, Official Journal of the European Communities, C408/1, 29.12.1998.

Светлана Ристовић
Виша школа унутрашњих послова

МЕНАѢМЕНТ ЉУДСКИХ РЕСУРСА У УНУТРАШЊИМ ПОСЛОВИМА - Сазнања и искуства селекције кандидата за упис у ВШУП-

Резиме: У овом раду презентују се сазнања садржана у, не тако бројној, и још увек не баш доступној литератури о селекцији кадрова уопште, а посебно за обављање полицијског позива. Ова активност ситуира се у процес менаѢмента и са другим комплементарним јој активностима, у назнакама се само одређује по својој суштини и садржини. Та полазишта, уз излагања законских одређења о селекцији професионалних припадника полиције, као и кандидата за упис у ВШУП, те излагања систематизованих искустава о поступку уписа на студије у ову Школу, представљају основни садржај овог рада.

Кључне речи: кадар, селекција, кадровска политика, полиција, менаѢмент, управљање.

Уводне напомене

У овом раду се презентира и критички разматра модел селекције за упис у ВШУП у Београду. Наравно, дају се и основна научно-стручна полазишта и законске основе ове селекције, као и предлози за унапређење ове активности кадровског менаѢмента или, како се овај процес најчешће назива, управљање људским ресурсима. Конкретно, рад има три дела и то казивања о /1/ селекцији кадрова као активности управљања људским ресурсима, затим следи излагање /2/ законско-теоријских одређења селекције за упис у ВШУП. На крају се дају закључна разматрања, предлози и сугестије за побољшање ове активности од изузетног значаја за изградњу професионалних припадника полиције.

1. СЕЛЕКЦИЈА КАДРА КАО АКТИВНОСТ ПРОЦЕСА УПРАВЉАЊА ЉУДСКИМ РЕСУРСИМА

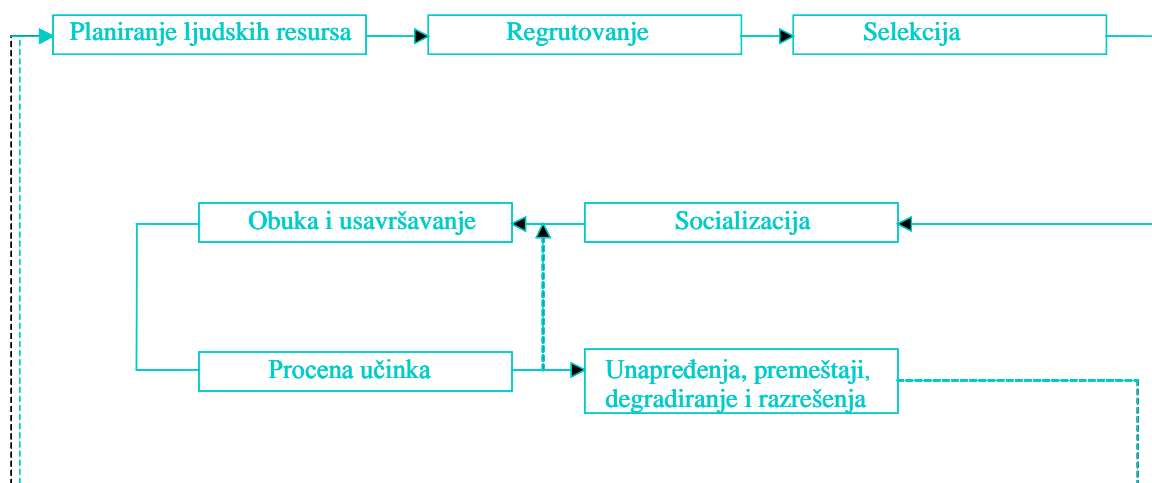
Људски ресурси-кадар¹ су најважнији чинилац (елемент) сваке организације, који даје кључни допринос њеном раду и успешности. "Оно што нас чини другачијим од конкуренције јесу наши људи. Опрема, зграда – то је код свих исто. Људи су ти који чине разлику. Ефикасно управљање људским ресурсима је питање којим се данас сви баве".(2. стр.348)

¹ Термин **кадар** (фр. cadre) у Лексикону страних речи и израза значи: 1) *вој.* скупина (*кор*) официра и подофицира у једној војној јединици; *стални кадар* мирнодопска војна сила једне државе, војници који су на одслужењу законом прописаног рока; 2) *адм.* службеништво, чиновништво, сви службеници (или: чиновници) једног надлештва; *стручни кадар* стручни људи за поједине делатности у друштвеном и државном животу.

У Енциклопедији Лексикографског завода стоји да, користећи се данас највише у множини, реч кадрови представља колективни назив за припаднике неке стручно оспособљене радне скупине (нпр. просветни, индустријски, инжењерски кадрови).

Не занемарујући значај технике и технологије, нема сумње да успешност у раду једне организације, па самим тим и МУП-а, зависи од њених људских ресурса, који улажу свој рад, таленат, креативност за добробит организације, односно за остваривање мисије, визије и мандата исте. Управо због овога, један од кључних задатака реформе Министарства унутрашњих послова јесте успостављање функције управљања људским ресурсима, па у оквиру њега и селекције² кадра који ће успешно обављати сложене полицијске послове. Значај управљања људским ресурсима условљава потребу да се у окриву МУП коначно успостави посебна кадровска служба односно управа која би се бавила само питањем кадрова тј. управљањем људским ресурсима.

Процес управљања људским ресурсима има седам основних активности, као што се то види на графикону бр. 1. То су: 1/ планирање људских ресурса, 2/ регрутовање, 3/ селекција, 4/ социјализација, 5/ обука и усавршавање, 6/ процена учинка и 7/ унапређење, премештаји, деградација и разрешења.

Пошто је основна тема овог рада селекција кандидата, о истој ће бити више речи у наредним поглављима, а овде ће се само најкраће изложити о свакој од осталих наведених активности процеса управљања људским ресурсима.

Планирање људских ресурса треба да омогући да се потребе за новим радницима задовољавају на најадекватнији начин. Да би се то постигло потребно је утврдити (дефинисати) жељене радне профиле, уз уважавање разноврсности унутрашњих послова. Имајући у виду велики број група и врста унутрашњих послова, поред општих критеријума, неопходно је изградити широку лепену посебних критеријума и поступака спровођења селекције. Ово зато што садржај и природа обављања послова униформисане полиције захтева нешто другачији (особенији) кадар него за обављање других полицијских послова (криминалистичка полиција, ватрогасна полиција, погранична полиција и др). Или баш као што је потребан један профил кадрова за рад у оперативним јединицама полиције, а другачији на пословима логистике, едукације кадрова, за рад у лабораторији, институтима и сл. Потреба за радницима за сваки дефинисани радни профил треба да се исказе и у квантитативном смислу за одређени временски период (5,10,15 година). Ово захтева опсежне анализе тржишта радне снаге и кадровског стања МУП-а, као што су: тренутна и очекивана потреба Министарства за одређеном врстом радног профила (у зависности од анализе

² Под термином **селекција** у Лексикону страних речи и израза се подразумева (лат. seligare одабрати, одабирати, selectio) одабирање, избор. *Селекциона теорија* је по Ч. Дарвину, “борбом за опстанак изазвано природно одабирање и одржање јединки најспособнијих за живот, тј. оних које се условима живота могу најбоље прилагодити.”

пораста врсте криминалитета), слободна радна места (тренутно стање и будуће потребе због одласка у пензију једног броја радника), проширење постојећих и стварање нових управа и одељења, као и укидање истих. То би омогућило праву кадровску политику која би имала позитивне ефекте на рад МУП-а, јер би добијао адекватне кадрове. Истовремено, полицијске школе би знале какав кадар треба да школују и оспособљавају и у ком броју. Радни профил и кадровске потребе значиле би и самим будућим студентима који би уписивали оне смерове (који сада не постоје, али је у току поступак за њихово увођење) за којима постоји највећа потражња на тржишту радне снаге тј. могућност најбржег запослења.

Да би се могао извршити одабир правих људи, односно кандидата за упис у полицијске школе, потребно је претходно обавити њихово **регрутовање**. Регрутовање подразумева да се обезбеди довољно велика група кандидата из које ће се одабрати најбољи према унапред утврђеним критеријумима за одређени посао, а према плану људских ресурса. Постоји више начина на које се може извршити регрутовање кандидата: путем објављивања јавних конкурса у дневној штампи или преко гласила МУП-а – Полицајац. Ово је једини начин који се, за сада, примењује у свим установама полицијског школства. Овде би се могло размислити и о посетама средњим школама од стране руководства и официра полиције подручних ОУП, а разуме се и наставника и других радника Школе у циљу популарисања и приближавања полицајца и полицијске професије уопште грађанству. Уствари, подручни СУП-ови треба да постану својеврсни регрутни центри широм земље, у којима се регрутују и процењују односно врши претходни (тријажни) прегледи кандидата. У том циљу, у сваком секретаријату би се задужило по једно лице одговорно за посао регрутовања. Најбоље би било да то буде лице које има практично искуство односно обавља послове за које ће се школовати и обучати кандидат тј. на којима ће он сам (будући студент) радити. Овај начин регрутовања је од обостране користи: кандидат има пред собом модел човека који се тражи за радно место (професију) за које жели да се школује, а истовремено, лице које регрутује може на основу свог искуства да да реалну слику о кандидату.³

Под **социјализацијом** се подразумева да се изабраним кандидатима помогне да се брзо и безболно уклопе у нову средину (да се упознају са својим новим колегама, одговорностима, понашањима која се очекује од њих и слично).

Обука и усавршавање су усмерени на повећање способности кандидата, како би могли да дају бољи допринос организацији. Обука се спроводи да би се унапредила вештина обављања текућег посла, док усавршавање предвиђа припрему за ново радно место односно унапређење.

За сваког појединца се врши **процена учинка**. То значи да се учинак који појединац оствари упоређује са стандардом или активностима предвиђеним за то радно место. Мали учинак може да захтева корективне мере, као што је, на пример, додатна обука, деградирање, док висок учинак заслужује награде.

Унапређења, премештаји, деградирања и разрешења представљају одраз вредности сваког радника за организацију. Лица која остварују мали учинак могу бити деградирана, премештена на нижа радна места или пак разрешена дужности, док лица која остварују висок учинак могу бити унапређена. Било који ових избора директно утиче на планирање људских ресурса.⁴

³ ВШУП је примењивала модел регрутовања, сличан овоме, за време рата 1999 године када су кандидати за упис прве године студија, школске 1999/2000. године, документа предавали у подручним секретаријатима.

⁴ Графикон и шире излагање о управљању људским ресурсима садржано је у: Dzejms A.F., Stoner R., Edvard Friman Daniel R. Gilbert, Jr. "Menagement", Zelnid, Beograd, str. 344 и 378.

2. ЗАКОНСКО-ТЕОРИЈСКА ОДРЕЂЕНОСТ СЕЛЕКЦИЈЕ КАНДИДАТА ЗА УПИС У ВШУП

Селекција која се спроводи ради уписа у ВШУП, претходи селекцији кандидата који желе да заснују радни однос у Министарству унутрашњих послова. Зато, правна регулатива за заснивање радног односа у полицији, тј. системски прописи којима се уређују 1/ услови пријема и радни однос, 2/ услови за пријем на рад у државне органе и 3/ посебни услови за пријем кадрова за полицију, истовремено одређује и услове које морају да испуњавају кандидати из грађанства за упис у ВШУП. То су, пре свега, услови који се односе на општу здравствену способност, године живота (пунолетство и горњу старосну границу), држављанство, степен стручне спреме и криминални досије. За разлику од Републике Србије где не постоје посебни нормативно-правни прописи којима се регулишу услови за пријем у радни однос у Министарство унутрашњих послова, у Републици Црној Гори донет је Правилник о посебним условима у погледу психофизичких и других способности и квалитета које треба да испуњава кандидат за милиционара-приправника.⁵ У овом Правилнику се таксативно наводи које услове треба да испуњава кандидат у погледу здравствене и физичке способности, затим психичких и интелектуалних способности и особина личности.

Поред ових прописа, поступак селекција кандидата за упис у Вишу школу унутрашњих послова заснива се и на Закону о вишој школи,⁶ Статуту Више школе унутрашњих послова (бр. 55/1 од 11.1.1993. године) а, тек од школске 2002/03. године, и на Упутству о посебним условима које треба да испуне кандидати за студенте ВШУП-а, донетим од стране министра унутрашњих послова Републике Србије.

Конкретно, Закон о вишој школи, у делу који се односи на упис у школу, прописује да прву годину студија може уписати лице које има одговарајуће средње образовање, као и да ради провере склоности и способности за праћење наставе полаже класификациони испит, односно испит за проверу склоности и способности. Наведени закон предвиђа могућност да се наставним програмом може утврдити и посебна здравствена способност као услов за упис у школу. Такође, Закон о вишој школи одређује да Министарство просвете објављује конкурс за упис студената у прву годину студија и да он, између осталог, садржи: услове за упис студената, мерила за утврђивање редоследа кандидата, начин и време полагања класификационог испита односно испита за проверу склоности и способности.

Статутом Више школе унутрашњих послова одређено је да за упис студената у прву годину студија на ВШУП могу конкурисати кандидати који су завршили средњу школу у четворогодишњем трајању и испуњавају посебне услове које је утврдио министар унутрашњих послова.

Упутство о посебним условима које треба да испуне кандидати за студенте ВШУП-а, представља први и, за сада, једини правни акт ове врсте, којим се регулишу (посебни) критеријуми селекције и услови за упис у једну полицијску школу. Овим Упутством се утврђује да кандидати за студенте ВШУП-а, поред законом прописаних услова које лице треба да испуњава за пријем у радни однос у Министарство унутрашњих послова на радно место овлашћеног службеног лица и радника на одређеним дужностима,

⁵ "Службени гласник СРЦГ" бр.26/86

⁶ "Службени гласник РС" бр. бр. 50/92 и 39/93

морају да испуне и посебне услове у погледу здравствених, телесних, физичких, психомоторичких и психосоцијалних способности и склоности. Да би кандидат задовољио на свим овим тестовима, наведене склоности и способности се морају кретати у оквиру утврђених референтних вредности за ову врсту професије. Испуњеност здравствених и телесних услова утврђује се, путем општих, лабораторијских и специјалистичких прегледа, укључујући и психотестирање, од стране Завода за здравствену заштиту радника МУП-а. Психотестирање које се врши коришћењем батерије психодијагностичких инструмената (тестова) и интервјуа са сваким кандидатом понаособ треба да утврди интелектуалне способности, ниво опште културе и степен присутности неких особина личности и склоности релевантних за квалитетно, ефикасно и законито обављање унутрашњих послова (емоционална стабилност, комуниктивност, агресивност и др). Физичке, психомоторичке и психосоцијалне способности и склоности утврђују се од стране стручних комисија које образује директор Школе, као и коришћењем релевантних сазнања и евиденција заснованих на примени закона о кривичном и прекрашајном поступку, Закону о унутрашњим пословима и другим прописима.

Упутство о посебним условима које треба да испуне кандидати за студенте ВШУП-а представља кодификацију искустава селекције кандидата за упис у ВШУП и биће у функцији њеног још успешнијег остваривања. Упутство се заснива и на досадашњим сазнањима развојног, и све више научно-истраживачког рада ВШУП-а. Тако прва теоријска уопштавања праксе селекције кадра налазе своје место у уџбеничкој литератури (5,6,7). У новијим радовима објављеним у нашој периодици (11,12) читав садржај селекције кандидата за пријем у радни однос, па и за упис у ВШУП, групише се у два теста, и то: биолошко-психолошки и социолошко-културолошки тест.

Поред изложеног у наведеним радовима овде се још додаје да је један од показатеља социјалног статуса кандидата представља чињеница да ли кандидат има или нема тзв. криминални досије односно да ли је кривично или прекршајно кажњаван. Овај критеријум за упис у ВШУП, познатији као испуњавање посебних услова, утврђен је од стране министра унутрашњих послова и садржан је у Закону о унутрашњим пословима и Упутству о посебним условима које треба да испуне кандидати за студенте ВШУП-а. Овај критеријум се односи не само на кандидата за упис у Школу, већ и чланове његове уже породице: оца, мајку и супружника. Испуњеност овог услова утврђује се, како од стране припадника полиције, тако и од припадника државне безбедности (сада Безбедносно-информативне агенције) провером да ли је неко од поменутих лица кривично или прекршајно био одговоран увидом у казнене или прекршајне евиденције, затим коришћењем релевантних сазнања до којих се дошло оперативним радом на терену (да ли имају статус угледне и поштене породице у свом окружењу, да ли су лојални својој држави и др.).

Закључна разматрања, предлози и сугестије

Очигледно је да менаџмент људским ресурса у МУП-у, као и његове релативно заокружене и коегзистентне активности, није препознатљив у пракси, те да реформа овог Министарства треба да га донесе и успостави. Дотле живот тражи и изналази решења која се свакако могу унапредити, те се у том циљу и дају следећи предлози и сугестије.

1. Приликом регрутовања, кандидати за упис у полицијске школе морају стећи јасну представу за коју се каријеру и посао пријављују. Зато, поред уобичајеног информатора, који се односи на правила студирања и друга права и обавезе током студија, требало би

кандидатима давати додатна обавештења и информације о будућем полицијском позиву кроз посебну брошуру коју би штампао МУП. У њој би се дао садржај радних места на која би се дипломирани студенти могли запослити, услови рада, плата, обавезе, ограничења и одговорности, могућност напредовања, даљег стручног усавршавања, звање или чин који се могу стећи. На тај начин кандидати би се упознали са оним шта их очекује након дипломирања, односно стекли би представу о активностима и дужностима полицијске професије (радног места) за које се школују, као и потребан ниво образовања, знања и вештина које се очекују од кандидата да би био продуктиван на том радном месту. На овај начин извршила би се регрутација и нека врста селекције, јер би се неки кандидати учврстили у жељи за упис у Школу, а неки би већ тада, на самом почетку, увидели да полицијски посао није за њих.

2. Досадашњи систем бодовања за упис у ВШУП треба ускладити са системом бодовања других виших школа, јер ВШУП поред тога што је организационо у саставу МУП-а припада и просветном систему Републике Србије. Искуства европских земаља укључујући и оне из претходне (СФРЈ) Југославије казују да би на том путу било добро да се у селекцију кандидата угради и тест знања попут искустава при упису у полицијске школе у Словенији. У овој земљи на пријемном испиту се вреднује: успех у средњој школи (као средња оцена из свих разреда школе); затим успех на тесту интелигенције, као и на тесту моторичких способности, а затим и оцена на тесту личности и оцене са теста знања изражене као укупан број коректних одговора на питања из матерњег језика, физике, хемије, социологије и историје.

3. У оквиру утврђивања здравствених и психофизичких способности кандидата за упис у полицијске школе, треба увести испитивање у погледу болести зависности, а посебно препознати злоупотребе наркотика. На ову потребу не треба да имају утицаја она мишљења која подвргавање испитивању на наркотике доводе у везу са грађанским слободама и правима. Ово и с обзиром на чињеницу да многобројна истраживања указују на алармантне податке у погледу броја младих људи који већ у основној и средњој школи пробају неке од психоактивних супстанци, као и то да је забележено да се појединци са овим пороцима уписују и у наше полицијске школе. Пред овом чињеницом не треба затварати очи, те обавезу тестирања на наркотике треба формално-правно уобличити и увести га као обавезан у оквиру теста здравствених и психофизичких способности. То захтевају специфичности и одговорности које носи полицијски посао.

4. У току прошлогодишњег уписа у ВШУП уведена је категорија "ограничено способан за упис" и то када кандидати имају: слабији вид, висину мању за који центиметар, или су пак гојазни, неухрањени и сл. Ова пракса захтева пропитивање као и обавезу да се скрене пажња кандидатима да са таквим ограничењима, ако их не превазиђу, не могу засновати радни однос у МУП, посебно на местима овлашћених службених лица.

5. Тест провере испуњавања посебних услова треба да се односи само на кандидате и чланове његове уже породице, и то само за тежа кривична дела, као што су: кривична дела против имовине, службене дужности, живота и тела, уставног уређења, војске и др. Идејно-политичка опредељеност кандидата или некога од чланова његове породице, никако не би смела да представља сметњу за упис у полицијску школу.

6. Искуства из уписа и школовања жена у ВШУП, те њихови радни резултати у пракси, као и препоруке релевантних међународних фактора (ОЕБС, Савет Европе и др.)

казују и потенцирају захтев да не треба чинити дискриминацију у погледу могућности уписа жена у полицијске школе у односу на мушкарце. Када су у питању националне мањине и етничке групе треба се придржавати познатих правила тзв. позитивне дискриминације, те омогућити, за сада бар појединачан, ако није могућ, упис већег броја кандидата из ове структуре наших грађана.

7. Поступак селекције кандидата за упис на студије у ВШУП, или другу полицијску школу не сме бити обавијен "велом тајне". Транспарентност мора да постоји како у погледу критеријума селекције, тако и у сваком стадијуму поступка селекције. Исто мора да важи и за остварене резултате на тестовима здравствених и психофизичких способности и тесту физичко-моторичких способности (који би се саопштавали одмах по њиховом окончању), као и остварене бодове, па и за резултате провере испуњавања посебних услова. Из овога би се могли изузети, само поједини, разлози до којих се дошло по линији државне безбедности, а односе се на питања која представљају државну тајну и друга питања од значаја за државу. Овакав начин рада отклања сваку сумњу у законистост рада Комисије за упис и спречава евентуалне злоупотребе, а одразио би се и на организационо-техничку страну посла, јер би било мање позива и ургенција, па и притисака у циљу сазнања резултата и оствареног броја бодова, па тим поводом и покушаја појединаца да на резултате утичу или да се исти доведу под сумњу.

8. Селекција кандидата за упис у полицијске школе, њени елементи и њено остваривање морају се додатно правно уредити у садржајима новог закона о полицији и полицијском школству.

Human Resource Management in Internal Affairs - Findings and Experiences of Selecting Police College Applicants -

Abstract: The paper presents findings contained in the not exactly numerous and still not easily available literature concerning selection of personnel in general, and particularly the personnel of law enforcement agencies. This activity is situated in the process of managing and related to other complementary activities, and is only briefly outlined with respect to its essence and contents. These starting points, together with legal regulations guiding the selection of professional law enforcement officers, as well as applicants for the enrollment at the Police College, and a systematic survey of experiences gained from the procedure of enrolling students at the College, present the main contents of this paper.

Key Words: personnel, selection, personnel policy, police, management, directing.

Литература

1. Гузина, М. (1980). *Кадровска психологија*. Београд: Научна књига
2. James A.F. Stoner, R. Edward Freeman & Daniel R. Gilbert, Jr. *Management*. Београд: Желнид
3. Костић, И. (1998). *Криминалистичка психологија*. Београд: ВШУП.

4. Костић, С. (1987). *Основи криминалистичке оперативе*. Београд: ВШУП.
5. Милосављевић, Б. (1997). *Наука о полицији*. Београд: Полицијска академија.
6. Милетић, С. (1997). *Полицијско право, I књига*. Београд: Полицијска академија.
7. Талијан, М., Аранђеловић, Д., Велимировић, Д. (2001). *Организација и послови униформисаних припадника полиције*. Београд: ВШУП.
8. Вујаклија, М. (1996/97). *Лексикон страних речи и израза*. Београд: Просвета.
9. Енциклопедија лексикографског завода, Загреб: Лексикографски завод ФНРЈ. 1959, том 4.
10. Кешетовић, Ж. (1996). Нека питања у вези са професионалним моралом управних радника. *Безбедност*, 3, 347-364.
11. Ристовић, С. (2001). Законско-теоријске основе и пракса селекције кадра за полицију. *Безбедност*, 6, 785-798.
12. Талијан, М. (2000). Планирање кадрова полиције. *Зборник радова наставника ВШУП-а*, 2, 16-19.
13. *The Business of Management*, америчка документарна ТВ серија у продукцији The Corporation for Community College Television, SGI-Scientific Group International и ФОН, Београд, 1995.
14. Избор чланака из страних часописа, Загреб, 1/89, 2/89, 3/89;
15. Бановић, Б., Ристовић, С. (2001). *Информатор 2001/02*. Београд: ВШУП.
16. Закон о вишој школи ("Службени гласник РС", бр. 50/92 и 39/93)
17. Закон о основама радних односа ("Службени лист СРЈ" бр. 29/96)
18. Закон о радним односима ("Службени гласник РС", бр. 5/96)
19. Закон о радним односима у државним органима (Службени гласник РС", бр. 48/91 и 66/91)
20. Закон о унутрашњим пословима ("Службени гласник РС", бр.44/99, 79/91 и 54/96)
21. Правилник о посебним условима у погледу психофизичких и других способности и квалитета које треба да испуњава кандидат за милиционара-приправника ("Службени гласник СРЦГ", бр.26/86)
22. Статут Више школе унутрашњих послова бр. 55/1 од 11.1.1993. године
23. Упутство о посебним условима које треба да испуне кандидати за студенте ВШУП 01 број 2469/2002 од 20.5.2002. године

Снежана Нововић, ВШУП
Весна Павлићевић, СУП Београд

Критеријуми селекције кандидата за пријем на студије – искуство Више школе унутрашњих послова –

Резиме: Чланак представља прилагођено излагање, припремано за стручну расправу *Селекција кандидата за пријем у полицијске школе*, одржану поводом Дана полиског школства у Сремској Каменици 8. фебруара 2003. У њему су сажето исказани основни резултати анализе односа између *предикторских* (успех у средњој школи, психолошки статус, базично моторички статус) и *критеријумских* варијабли (број положених испита, уписани семестар) за две генерације студената ВШУП-а - уписане на студије 1997/98. и 2000/01. Анализа је извршена ради утврђивања прогностичке вредности батерија тестова које се користе при селекцији кандидата за пријем на студије у ВШУП и евентуалног предлагања њихове корекције.

Кључне речи: селекција, глобални селекциони критеријум, предикторске и критеријумске варијабле, психолошки и базично моторички статус, квалитет и ефикасност студирања

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Виша школа унутрашњих послова, као једна од образовно-васпитних установа МУП-а Републике Србије, истовремено припада и просветном систему Републике. За пријем на студије у њој, сваке године конкурише 5-6 пута више кандидата од броја који може бити примљен, што говори, с једне стране, о великој популарности Школе, а с друге, о значају селекције која се врши при пријему.

Од почетка свог постојања, дакле већ скоро 30 година, ВШУП од упућених из Министарства унутрашњих послова, у коме се већина студената по дипломирању запошљава, добија потврду њихове добре припремљености и обучености за обављање унутрашњих послова и руковођење до одређеног нивоа. Томе у прилог говоре и резултати истраживања "Школовање, стручно оспособљавање и усавршавање полицијских кадрова" које је, у периоду 1995-1996. реализовано у оквиру развојноистраживачког рада Школе за потребе МУП-а [5]. У овом тренутку се, такође, значајан број некадашњих студената ове школе налази на немалом броју руководећих места, а у сваком случају они "чине окосницу професионалног, стручног и законитог рада Министарства унутрашњих послова", како је, не једном, речено. Међутим, мада Школа улаже велике напоре да њен образовно-васпитни рад прати савремена научно-технолошка достигнућа, педагошко-андрагошка и психолошка сазнања, као и

актуелну безбедносну проблематику, у сваком од ових сегмената сасвим сигурно остаје део неискоришћених могућности побољшања квалитета, па тако и када је у питању селекција за пријем на школовање у ВШУП.

ПРОБЛЕМ И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Проблем ваљаности селекције, кључно питање у свим делатностима и не само код нас [2], наметнуо сам анализирањем ефикасности и квалитета студирања током последњих седам година, при чему је у неколико наврата и на различитим узорцима добијен податак да оцена са психотестирања не корелира значајно или чак нимало, са некима од параметара квалитета и ефикасности (просечном оценом и бројем положених испита). С обзиром на то да се радило о малим узорцима, да су узети у обзир само неки од могућих параметара и да није било могућности за контролу свих релевантних варијабли, избегли смо доношење било каквих закључака без правих услова за то.

Током овог периода је, међутим, расла и потреба да се учини додатни напор којим би се, на довољно великом узорку, испитивањем повезаности између предикторских и критеријумских варијабли, односно између резултата које кандидати остварују (базично моторички и психолошки статус) или су их претходно остварили (успех у средњој школи) при селекцији за пријем у ВШУП и њиховог потоњег постигнућа на студијама, утврдила прогностичка вредност примењених тестова и ваљаност глобалног селекционог критеријума, што ће углавном бити циљ овог рада.

МЕТОДЕ И ПРОЦЕДУРЕ

Захваљујући увођењу информационе технологије у рад служби Више школе унутрашњих послова, за ову прилику је било могуће добити релевантне информације из базе података у реферату за студентска питања о четири генерације студената. Овом анализом обухваћене су само две генерације – уписане на I годину студија 1997/98. (укупно 334 студента) и 2000/01. (411 студената), што, будући да је реч о репрезентативном узорку, пружа основу за поуздано закључивање.

Предмет праћења и предмет анализа било је пет варијабли. За предикторске варијабле узети су: успех у средњој школи (УСШ), резултати постигнућа на провери базично моторичких способности (БМС) и резултати постигнућа на психотестирању (ПС), а за критеријумске варијабле семестар који је студент уписао (С) и број положених испита (БИ). С обзиром на то да су све раније анализе упућивале на постојање квалитативних разлика, у погледу успеха на студијама, између субкатегорија редовних и ванредних студената, за идентификациону варијаблу узели смо управо статус студената – редован (Р) или ванредан (В). Ознаке појединих варијабли користићемо у табеларној презентацији резултата.

За одређивање прогностичке ваљаности предикторских варијабли као и за одређивање ваљаности глобалног селекционог критеријума (доња граница

укупно сакупљених бодова) користили смо следеће статистичке методе: корелациону и факторску анализу и Т тест за тестирање разлика у праћеним варијаблима између редовних и ванредних студената [6].

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Табела 1. Тестирање разлика између редовних и ванредних студената

1.1. Генерација студената уписана школске 1997/98.

<i>Статус студента</i>	<i>Варијабле</i>	<i>Просечна вредност</i>	<i>Стандардна девијација</i>	<i>Разлика</i>	<i>Ниво значајности</i>
Редован	У С Ш	30.5	5.1	3.8	0.000
Ванредан	У С Ш	26.7	6.4		
Редован	Б М С	3.9	1.1	1.3	0.000
Ванредан	Б М С	2.6	1.1		
Редован	П С	5.7	3.0	0.5	0.000
Ванредан	П С	5.2	2.9		
Редован	С	4.9	0.5	3.1	0.000
Ванредан	С	1.8	1.9		
Редован	Б И	21.9	4.4	15.3	0.000
Ванредан	Б И	6.6	8.7		

1.2. Генерација студената уписана школске 2000/01.

<i>Статус студента</i>	<i>Варијабле</i>	<i>Просечна вредност</i>	<i>Стандардна девијација</i>	<i>Разлика</i>	<i>Ниво значајности</i>
Редован	У С Ш	31.1	4.4	3.4	0.000
Ванредан	У С Ш	27.7	4.3		
Редован	Б М С	3.1	0.9	0.9	0.000
Ванредан	Б М С	2.2	0.8		
Редован	П С	7.1	2.2	0.6	0.000
Ванредан	П С	6.5	2.1		
Редован	С	2.9	0.9	1.4	0.000
Ванредан	С	1.5	0.9		
Редован	Б И	12.1	4.7	7.5	0.000
Ванредан	Б И	4.5	5.1		

Табела 2. Корелациона анализа у узорку редовних студената¹

¹ "" Корелације које су значајне за ниво 0.01,
" Корелације које су значајне за ниво 0.05.

2.1. Генерација студента уписана школске 1997/98.

<i>Варијабле</i>	У С Ш	Б М С	П С	С	Б И
У С Ш	1.00	0.19 "	0.07	0.15	0.14
Б М С		1.00	0.23 ""	0.36 ""	0.65 ""
П С			1.00	0.02	0.16
С			0.85 ""	1.00	0.79 ""
Б И			0.40 ""		1.00

2.2. Генерација студента уписана школске 2000/01.

<i>Варијабле</i>	У С Ш	Б М С	П С	С	Б И
У С Ш	1.00	0.34 ""	0.06	0.31 ""	0.36 ""
Б М С		1.00	0.06	0.59 ""	0.74 ""
П С			1.00	0.05	0.04
С			0.25 ""	1.00	0.78 ""
Б И			0.27 ""		1.00

Табела 3. Корелациона анализа у узорку ванредних студената

3.1. Генерација студента уписана школске 1997/98.

<i>Варијабле</i>	У С Ш	Б М С	П С	С	Б И
У С Ш	1.00	0.25 ""	0.19 "	0.20	0.03
Б М С		1.00	0.11	0.45 ""	0.55 ""
П С			1.00	0.38 ""	0.29 ""
С				1.00	0.96 ""
Б И					1.00

3.2. Генерација студента уписана школске 2000/01.

<i>Варијабле</i>	У С Ш	Б М С	П С	С	Б И
У С Ш	1.00	0.09	0.08	0.03	0.01
Б М С		1.00	0.17 "	0.41 ""	0.46 ""
П С			1.00	0.07	0.02
С			0.16 "	1.00	0.83 ""
Б И			0.42 ""		1.00

Табела 4. Факторска анализа у узорку редовних студената

4.1. Генерација студената уписана школске 1997/98.

<i>Варијабле/Фактори</i>	Ф1	Ф2
Успех у средњој школи	0.230	0.446
Базично моторички статус	0.712	0.526
Психолошки статус	0.065	0.875
Број семестара	0.883	0.048
Положени испити	0.963	0.299
<i>Ваљана варијанса %</i>	<i>48.5</i>	<i>20.7</i>
Ф1	1.00	0.249
Ф2	0.249	1.00

4.2. Генерација студената уписана школске 2000/01.

<i>Варијабле/Фактори</i>	Ф1	Ф2
Успех у средњој школи	0.561	0.274
Базично моторички статус	0.847	0.089
Психолошки статус	0.024	0.970
Број семестара	0.860	0.061
Положени испити	0.922	0.047
<i>Ваљана варијанса %</i>	<i>52.5</i>	<i>20.6</i>
Ф1	1.00	0.256
Ф2	0.256	1.00

Табела 5. Факторска анализа у узорку ванредних студената

5.1. Генерација студената уписана школске 1997/98.

<i>Варијабле/Фактори</i>	Ф1	Ф2
Успех у средњој школи	0.089	0.940
Базично моторички статус	0.664	0.404
Психолошки статус	0.465	0.428
Број семестара	0.948	0.016
Положени испити	0.968	0.052
<i>Ваљана варијанса %</i>	<i>49.9</i>	<i>22.4</i>
Ф1	1.00	0.204
Ф2	0.204	1.00

5.2. Генерација студената уписана школске 2000/01.

<i>Варијабле/Фактори</i>	Ф1	Ф2
Успех у средњој школи	0.035	0.698
Базично моторички статус	0.703	0.088
Психолошки статус	0.117	0.770
Број семестара	0.904	0.061
Положени испити	0.918	0.034
<i>Ваљана варијанса %</i>	<i>43.4</i>	<i>21.6</i>
Ф1	1.00	0.232
Ф2	0.232	1.00

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА

Ради ваљанијег закључивања, узорак студената смо у оквиру сваке генерације поделили у два субузорка, на редовне и ванредне студенте, и у оквиру њих на истим праћеним варијаблама (школски успех у средњој школи, базично моторички статус, психолошки статус, уписани семестар и број укупно положених испита) урадили корелационе и факторску анализу и тестирали разлике постигнутих просечних вредности у праћеним променљивим између редовних и ванредних студената. Резултате анализа приказали смо у табелама од 1 до 5. Приказујемо анализе урађене на двама генерацијама, стога што се и на осталим добијају слични резултати.

Када се упореде резултати које су постигли редовни студенти (табела 1) на тестирању при пријему на студије (оцена средњошколског успеха, базично моторички и психолошки статус) и резултати које су постигли током студирања (број уписаних семестара и број положених испита) са резултатима ванредних студената види се да су, код обеју генерација, разлике у свих пет праћених варијабли статистички значајне на једнопроцентном нивоу ризика. За пријем редовних студената, као што је познато, глобални критеријум (доња граница укупно сакупљених поена) је углавном био оштрији од критеријума за пријем ванредних студената. Просечна средњошколска оцена код редовних студената била је 30.5 (врло добар), а код ванредних 26.7 (добар) за генерацију уписану 1997/98, односно 31.1 (врло добар) и 27.7 (добар) код генерације из 2000/01. Код старије генерације, просечна оцена базично моторичког статуса редовних студената била је 3.9 (врло добар), а ванредних 2.6 (добар). Код генерације уписане 2000/01. просек је 3.1 (добар) за редовне и 2.2 (довољан) за ванредне. Коначно, просечна оцена психолошког статуса 1997. код редовних студената је била 5.8, а код ванредних 5.2 поена. Три године касније, просек редовних студената је 7.1, а ванредних 6.5. Из ових резултата се види да оштрији критеријум за редовне студије селектује популацију студената са натпросечним предиспозицијама у свим праћеним променљивим, за разлику од ванредних где снижени критеријум селектује популацију са просечним предиспозицијама. Такав пријем детерминише даљи ток студирања што показују резултати постигнућа у студирању. Редовни студенти генерације 1997/98. просечно су положили 21.9 испита, а ванредни 6.6 испита, при чему

просечно уписују други (1.8) семестар, за разлику од редовних који просечно уписују пети семестар (4.9), односно стигли су до краја студија. Када је реч о генерацији из 2000/01, редовни су дали у просеку 12.1 испит, уписали трећи (2.9) семестар и на II су години студија, док су ванредни са 4.5 испита тек на другом семестру (1.5) – односно и даље на I години. Дакле, редовни студенти дају далеко више испита и брже завршавају школовање. Још једно запажање је интересантно. У коначном збиру поена студенти не могу да сакупе 100, већ 55 поена – како је подешен глобални селекциони критеријум, што није добро.

С обзиром на то да је материја коју савладавају студенти током школовања сложена, да су ванредни студенти мање мотивисани од редовних и да реално имају, укупно узев, лошије услове за студије, када се још спусти критеријум и изабере популација која је на доњој граници просечности, нормално је очекивати слабо постигнуће током студирања. Да би се променило такво стање, потребно је најпре изједначити селекциони критеријуми при избору, како би се бирали ванредни студенти са предиспозицијама које им омогућују квалитетнију конзумацију наставне материје и брже полагање испита. Дакле, и код ванредних студената треба задржати критеријум укупног броја поена за редовне студенте. Затим, да би се побољшало садашње стање, треба смишљено радити на мотивацији ванредних студената низом рестриктивних и стимулативних мера.

Да бисмо одредили прогностичку ваљаност батерија психолошких и базично моторичких тестова у предикцији брзине студирања на ВШУП-у користили смо вишеструку корелациону (табеле 2 и 3) и факторску (табеле 4 и 5) анализу.

У субузорку редовних студената (табела 2) изузетно добру предикцију брзине студирања имају резултати базично моторичког статуса. Што су оцене базичномоторичког статуса веће, то је број уписаних семестара и број положених испита већи. Базично моторички статус у овом субузорку има значајне везе и са средњошколским успехом, а посебно јаку везу са психолошким статусом, што претпоставља да он носи део варијансе психолошког статуса у објашњењу постигнућа редовних студената, што је потврдила и парцијална корелациона анализа. Када се гледа повезаност психолошког статуса студената са брзином њиховог студирања, онда на нивоу простих корелација та веза није видљива. Међутим, као што смо рекли, када се парцијализује утицај базично моторичког статуса, онда се открива права веза психолошког статуса са бројем уписаних семестара и бројем положених испита. У том случају она је позитивна и статистички значајна на једнопроцентном нивоу ризика са обе варијабле, што значи да бољи резултат процене психолошког статуса подразумева веће постигнуће при студирању (већи број положених испита и брже студирање). Ово је још видљивије на субузорку ванредних студената, где се и психолошки и базично моторички статус појединачно показују као добри предиктори и код брзине студирања и код броја положених испита. И овде је веза позитивна и значајна на једнопроцентном нивоу ризика.

Факторске анализе указују да све променљиве припадају истом скупу. Оне посматрану појаву описују са два фактора. Први фактор у субузорку редовних студената сатурирају варијабле постигнућа на студијама (број положених

испита и број уписаних семестара) и базично моторички статус, а други фактор варијабле психолошки статус и оцена из средње школе. Док, у субузорку ванредних студената први фактор граде варијабле психолошког и базично моторичког статуса и варијабле постигнућа током студирања (број уписаних семестара и број положених испита), а други оцена средњошколског успеха. Јачина факторског модела може се описати количином укупно објашњене варијансе студирања а она је задовољавајућа и и код редовних (67,2%) и код ванрдних (72.2%) студената. Веза међу факторима је значајна на једнопроцентном нивоу ризика у оба посматрана случаја, што значи да и психолошки и базичномоторички статус, као и средњошколска оцена доприносе доброј предикцији брзине студирања.

Све анализе указују да примењене батерије тестова за процену и психолошког и базичног моторичког статуса при пријему студената у ВШУП врше добру предикцију постигнућа у студирању и редовних и ванредних студената. Пошто су везе и психолошког и базично моторичког статуса позитивне са постигнућем у студирању, то значи да студенти са вишим нивоом и једног и другог статуса гарантовано постижу боље резултате током студирања, те такве треба и бирати. Обе батерије тестова то омогућују. Међутим снижен критеријум свеукупног броја бодова (случај ванредних студената) сакупљених на све три предикторске променљиве, дозвољава да се прими популација са лошијим постигнућем у све три променљиве, чиме се директно смањује ефикасност студирања. Да бисмо постигли жељени ефекат при избору и ефикасности студирања, потребно је да имамо одговарајући критеријум доње границе свеукупног броја сакупљених бодова (ранг-скора). Он мора да буде такав да гарантује избор популације студената која ће имати задовољавајућу ефикасност студирања. Наравно, тај критеријум не треба стихијно поштровати, већ га треба поштрити у складу са бројем кандидата који конкуришу за пријем у ВШУП и задатим процентом пролазности на студијама, уз коришћење одговарајуће методологије.

ЗАКЉУЧЦИ

На основу свих извршених анализа, а сходно постављеном циљу рада, може се закључити следеће:

1. Прогностичка ваљаност батерије психолошких тестова је задовољавајућа и није је потребно мењати;
2. Прогностичка ваљаност батерије базично моторичких тестова је задовољавајућа и није је потребно мењати [3];
3. Глобални селекциони критеријум треба променити, тако да студенти могу постићи максималних 100 уместо 55 поена. У оквиру укупног могућег скора, пондерисањем бодова дати одговарајућу "тежину", односно значај, резултатима провере базично моторичког и психолошког статуса;
4. Глобални селекциони критеријум код избора ванредних студената је низак и као последицу тога имамо то да се бирају студенти са карактеристикама које снижавају ефикасност студирања па их треба поштрити;

5. Глобални селекциони критеријум при избору редовних студената задовољава потребе ефикасног студирања, али га, као што је речено, треба кориговати и уз коришћење одговарајуће методологије обезбедити да даје пројектовани ниво ефикасности студирања;
6. Поред поштравања глобалног селекционог критеријума при избору ванредних студената, ако се хоће постићи пројектовани ниво ефикасности њиховог студирања, потребно је системски променити приступ када је реч о њиховој мотивацији за постигнућем на студијама.

ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

Упркос добијеним резултатима који потврђују прогностичку ваљаност батерија које се користе при селекцији кандидата за пријем у ВШУП, сматрамо неопходним покренуће истраживачког пројекта који би свеобухватно и дугорочно третирао питање селекције. Овај пројекат би, по нашем мишљењу, требало реализовати, не на нивоу појединих образовних установа (при чему би критеријумским варијаблама, уз ефикасност, требало обухватити и квалитет студирања), већ тамо где је то једино сврсисходно – на нивоу Министарства. С обзиром на то да се по завршетку школовања, односно студија, кандидати запошљавају у МУП-у², лоично је да процедура селекције за пријем у полицијске школе не почиње идентификовањем критеријума успешног студирања и профила успешног студента, већ утврђивањем захтева кључних радних места и, сходно томе, кадровских профила одговарајућег здравственог, морфолошког, базично моторичког, психолошког и функционалног статуса. Тиме би се дошло до података о евентуалној потреби корекције досадашњих батерија тестова и укупне процедуре избора кандидата за полицијске школе. А потом, будући да су Министарству унутрашњих послова, више од успешних студената (који су, несумњиво, пожељни), потребни успешни будући радници, валидација селекције би се морала проверити не само у односу на квалитет и ефикасност студирања, већ и у односу на успешност радне адаптације која у себи обједињује професионалну и социопсихолошку адаптацију [1] и ниво постигнућа по завршетку студија и заснивању радног односа у МУП-у, за шта би се израдили одговарајући инструменти [4]. Будући да би се у ту сврху у доброј мери, могли употребити постојећи кадровски и материјални ресурси МУП-а, уз одређено ангажовање спољних сарадника, не мислимо да је овакав приступ сувише скуп. Напротив, представља својеврсну уштеду, јер неће бити потребно исти посао радити два пута. Утолико пре што се, до реализације тако амбициозног пројекта, бољи ефекти студирања могу постићи и привременим одлукама на основу досадашњег искуства комисија за упис и резултата извршених анализа. Овакав приступ омогућио би и више од реченог. Пружио би основу за даље праћење кандидата, њихово стручно усавршавање и напредовање, речју, представљао би темељ дугорочног планирања кадрова у Министарству.

² Обавезно запошљавање у МУП-у по завршетку школовања није регулисано једино за студенте ВШУП-а, те се ово питање, мање или више успешно, решава појединим одлукама и иницијативама.

Contemporary Police Training: i-training?

Abstract: The paper defines the concept of i-training, lists basic characteristics and possibilities of this model of training, and points out its advantages over the classical model of training. Special emphasis is placed on the application of control of browser access (Intranet and Internet) and on using the web portals as software solutions for accessing e-contents. The paper also includes considerations of the experiences gained while applying i-training in police practice worldwide.

Key Words: i-training, e-training, police training, e-course.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] ГУЗИНА, М.: *Кадровска психологија*, Научна књига, Београд, 1980;
- [2] КОЗАРАЦ-КОВАЧИЋ, Д., ЉУБИН, Т.: *Селекција студената за студије полицијске криминалистике*, Колеџ полицијских и безбедносних наука, Словенија, 1996.
- [3] МИЛОШЕВИЋ, М., МУДРИЋ, Р.: *Селекциони критеријуми базичномоторичког и морфолошког статуса за пријем студената на Вишу школу унутрашњих послова*, Виша школа унутрашњих послова, 1995.
- [4] МИЛОШЕВИЋ, М., МУДРИЋ, Р.: *Реформа полицијског образовног система*, Пројекат, Београд, 2001.
- [5] МОРИЋ, Љ. и други: *Школовање, стручно оспособљавање и усавршавање полицијских кадрова* (истраживачки пројекат), ВШУП, 1996, Београд;
- [6] ТЕЊОВИЋ, Л.: *Статистика у психологији* (приручник), Филозофски факултет, Београд, 2000;

**Весна Николић,
Виша школа унутрашњих послова, Земун**

Савремена едукација полиције

Резиме: У раду је дефинисан појам и-тренинг, приказане основне карактеристике и могућности овог модела тренинга и истакнуте предности над класичним моделом тренинга. Посебно се указује на апликацију контрола приступа браузеру (Интранету и Интернету) и коришћење web портала као софтверских решења за приступ е-садржајима. Разматрају се и светска искуства примене и-тренинга у полициској пракси.

Кључне речи: и-тренинг, е-тренинг, тренинг полиције, е-курс

Увод

Употреба савремене информационе технологије, посебно у облику персоналних рачунара, Интранета и Интернета, један је од значајних сегмената у обављању послова запослених у Министарству унутрашњих послова. Модерна информациона технологија допире у све радне просторе, улази у скоро све врсте послова, због чега запослени морају да освежавају стечена знања и стичу нова континуираним тренингом током читавог радног века. Принцип "доживотног учења" ("Life-long learning") преовладава у новој концепцији образовања одраслих.

Постоје међутим бројни узроци отпора према променама у начину обављања послова. Понекад запослени имају страх од тога шта ће промене донети – обично немају сву потребну опрему и предзнања, као ни довољно (или уопште немају) могућности за приступ хардверу или софтверу потребном за имплементирање рачунара, односно успешно спровођење реформи. Често запослени немају ни довољно времена, као ни административне и техничке подршке за обуку. Понекад су проблеми у прихватању реформи начина обављања посла узроковани личним убеђењима, необавештеношћу и предрасудама о карактеристикама савремених информационо-комуникационих технологија.

Један од начина да се елиминишу баријере у имплементирању рачунарске технологије је организовање специјализоване обуке-тренинга, прво кроз курсеве за стицање основних информатичких знања и вештина, а потом кроз тренинге везане за конкретне послове који се обављају у полицији, а реализују се уз помоћ рачунара. Адекватан приступ софтверу, Интранету и Интернету, код запослених ће пресудити о прихватању или неприхватању рачунара. Уколико запослени пронађу нека хардверско-софтверска решења која ће побољшати њихове резултате и ефикасност у обављању посла, то је вероватније да ће користити рачунар у свакодневним пословима, а потом и као средство за едукацију и тренинг.

Појмови е-тренинг и и-тренинг

Термин е-тренинг обухвата дистрибуирање материјала за учење и пратећих упутстава, као и обављање самог процеса тренинга електронским путем, обично користећи рачунар и рачунарске мреже. е-тренинг сада обједињује раније познате начине тренинга – тренинг заснован на коришћењу компјутера и тренинг заснован на коришћењу технологије.

Појам и-тренинг ужи је од појма е-тренинг и описује дистрибуирање материјала за учење и пратећих упутстава, као и обављање самог процеса тренинга путем Интранета и Интернета коришћењем web (World Wide Web или WWW-мрежа електронских докумената распрострањена широм света) технологија. Главни метод и-тренинга је коришћење web портала коме се приступа и кроз Интранет и кроз директну Интернет конекцију. Портал је место на web-у са одабраним садржајима, намењен одређеној групи корисника, углавном лак за коришћење. Узевши у обзир да припадници Министарства унутрашњих послова већ користе интерну рачунарску мрежу треба могућности и-учења и и-тренинга максимизовати.

Портал треба да омогући корисницима улаз у web сферу која садржи понуде за приступање тренинзима-курсевима и референтним материјалима. Ова web структура пружа шансу корисницима (припадницима Министарства унутрашњих послова) да овладају жељеним знањима и вештинама коришћењем разних могућности и-тренинга, као што су :

- приступ жељеним и-курсевима на радном месту и од куће
- приступ е-садржајима у оквиру Интранета Министарства унутрашњих послова, али и другим сајтовима са релевантним подацима
- приступ одговарајућим алатима за реализацију тренинга
- коришћење сталне помоћи (on line help) коју пружа систем
- међусобни разговор два или више корисника, као и размену информација путем разних форума, дискусионих група и сл.
- слање питања и добијање одговора електронским путем
- сталну могућност провере и оцењивања наученог

Карактеристике и-тренинга

Главна питања на која треба да одговори пројектовани и-тренинг су:

1. Ко треба да користи тренинг ?
2. Који и какав тренинг треба да им се обезбеди?
3. Како да се организује посао "доставе" тренинга, а да се при томе осигура максимална ефикасност?

Полицијски кадар за који се пројектује и-тренинг треба да на овај начин развија способност у сакупљању и анализи података, доношењу закључака и примени у пракси. Припадници полиције с обзиром на природу посла треба да кроз и-тренинге стекну искуство у разматрању више могућих решења, а не само једног правог решења. Иако се на први поглед чини да је и-тренинг искључиво намењен индивидуалном раду, не треба занемарити могућности тимског учења и решавања проблема разменом информација електронском поштом, на конференцијама, дискусионим групама, форумима, коришћењем виртуелних соба за разговор (chat rooms) и других предности Интернета. Интернет алати и ресурси, заједно са другим софтверским алатима, могу да помогну запосленим да брзо и

релативно лако пронађу податке о жељеној теми и потом их даље обрађују. Осим приступа и-курсевима на радном месту, припадницима полиције је потребно обезбедити и приступ од куће-коришћењем директне Интернет конекције.

Нове технологије омогућавају интегрисање визуелних, аудио и писаних материјала (мултимедија) како би се информације пренеле корисницима на што ефикаснији начин. Садржаје које треба презентовати у виду и-курсева треба ускладити са стандардима израде и принципима дизајнирања е-образовних материјала. У израду су укључени компетентни стручњаци који су одговорни за садржај презентованих материјала, дизајн и техничко уређење, све са циљем максимизације потенцијала тренинга. У електронски облик могу се трансформисати већ постојећи материјали за тренинг, а такође важна карактеристика је што се теме које су обрађене у једном курсу не морају понављати, већ се само корисник упућује да користи тај постојећи материјал. Портал који презентује и-курсева мора имати једноставан начин за приступ, разумљив за корисника (user-friendly), а да дизајн курсева буде такав да корисник интуитивно прати навођење кроз садржаје. Тренинг апликације треба да буду богате мултимедијом, али треба узети у обзир и карактеристике мреже, па не форсирати апликације које мрежа не може да подржи. Мрежа којом се врши дистрибуирање и-тренинга до корисника мора да поседује висок ниво поузданости рада и широке могућности да би се корисници уверили у квалитет овог тренинга и увидели све његове предности.

За развој, одржавање, дистрибуирање и расподелу електронских материјала треба ангажовати тимове за креирање материјала (стварање ресурса), за развој и унапређење технологија и-тренинга, као и тим за подршку, тако да сви буду међусобно повезани. Сарадња ових тимова омогућава формирање инфраструктуре за учење на даљину и поштовање принципа учења "било где, било кад, на било ком уређају" (any place, any time, any device).

Апликације су обично реализоване у клијент-сервер технологији, у складу са трендом коришћења Интернет технологија у полицији за добијање информација. Приступ информацијама путем web портала треба да омогући и интеграцију и употребу постојећих апликација и база података (треба их прилагодити и учинити web-доступним нпр. коришћење Јединственог информационог система Министарства унутрашњих послова путем web портала).

Коришћење технологије контроле приступа браузеру

За приступ и коришћење више апликација, база података и сервиса корисник мора да употреби велики број кориснички имена (user name) и лозинки (password). Од корисника се због безбедности система захтева да упише своје лозинку приликом сваког пријављивања за коришћење и периодична промена лозинке која се обично не сме понављати у дужем временском периоду. Због оптерећења памћења више лозинки за приступ различитим апликацијама, сервисима или базама података, корисници често чине компромис који угрожава безбедност рада система- лозинке често преписују и користе појмове којих злонамерни могу лако да се досете. Статистике говоре да чак три четвртине позива службама за подршку (помоћ) корисника чине позиви везани за одржавање корисничких налога, а обично је то заборављање шифре.

Када свака апликација захтева своју базу корисника и линију приступа, одговор на догађаје као што су појава новог корисника, промена улоге постојећег корисника, укидање

налога за рад кориснику је потреба за ажурирањем базе. Посао сталног ажурирања стања базе представља додатно оптерећење администраторима који имају посао да синхронизују корисничка имена, лозинке и улоге кроз апликације.

Контрола приступа браузеру превазилази ове проблеме обезбеђујући функционалност-једно пријављивање за рад са више апликација и више корисничких права. Једном када је корисник аутентификован и његова права за коришћење апликација, он може бити ауторизован да приступи апликацији, користећи ауторизацију засновану на улогама, без потребе за додатном пријавом.

Администрација апликације за контролу приступа браузеру може бити централно одржавана или може бити расподељена удаљеним администраторима дозвољавајући им да контролишу кориснике и њихова права у апликацији за коју су иначе одговорни. Контрола приступа браузеру обезбеђује сигуран и ефикасан приступ веб апликацијама и олакшава корисницима и администраторима одржавање принципа аутентификације и ауторизације информација. Ова технологија веома олакшава "контролисани приступ" корисника који представља посебно важан аспект сигурности рада мреже Министарства унутрашњих послова.

Могућности и-тренинга

и-тренинг пружа обуку према сопственој динамици корисника и индивидуалне консултације путем електронске поште, листсерва, електронских конференција или на локалној мрежи или у вишекорисничком домену. Код овог модела, инструктори могу да користе видео пренос преко Интернета у реалном времену, који постаје све приступачнији развојем технологије и инфраструктуре. Садржаји у виду интерактивних мултимедијалних пакета могу служити за потпуно спровођење тренинга, као помоћ или додатни ресурс за реализацију курса, за припрему курсева или могу послужити за реализацију курсева за освежавање знања запослених (refresh course).

Осим коришћења е-материјала са видео и аудио компонентама, сликама, интерактивним тестовима и показивачима (тзв. линковима, од енглеске речи link-веза, повезивати) као релевантним информацијама у целом свету, посебно интересантна могућност у оквиру и-тренинга за припаднике Министарства унутрашњих послова било би коришћење симулационих платформи. Симулације су се у свету показале као добро софтверско решење за приближавање корисника реалној ситуацији и увежбавање одређених поступака и радњи у оквиру тренинга. Тренинг симулатори служе полицајцима за увежбавање вештина руковођења и командовања у критичним ситуацијама, без икаквих последица ако дође до грешака у току тренинга, што у стварној ситуацији није изводљиво. Симулације треба да раде у реалном времену, да пренесу сложеност и тешкоће кризних ситуација са којима се полицајци могу сусрести, као и да обавезно пруже могућност праћења исправности одлука корисника, предочавање више решења проблема ако их има, а у случају погрешне одлуке корисника приказ исправног решења проблема. Симулационе платформе за тренинг могу бити:

- засноване на индивидуалном или тимском раду корисника
- прилагођене одлучивању у веома кратком или нешто дужем времену
- прилагођене тактичком или стратегијском нивоу одлучивања.

За припаднике полиције јако интересантна за коришћење била би могућност приступа бази података о правосудном систему наше земље (као и других земаља), прописима и примени

прописа, нарочито везаних за рад органа унутрашњих послова. У свету се на овај начин презентују и случајеви из праксе, кроз чије разматрање корисници могу да практично увиде примену одређених закона. Посебну погодност представља могућност представљања свих едукационих и тренинг установа Министарства унутрашњих послова на једном месту, web порталу за учење и тренинг, како би корисници приступали непрекидно, са сваког места и у свако време, е-садржајима које оне нуде.

Предности коришћења и-тренинга

Упоредивши модел и-тренинга са класичним моделом (курсеви у одређено време на фиксираним месту који су доминантни у тренингу полиције) намећу се две главне предности и-тренинга:

1. и-тренинг захтева мање трошкова од класичног тренинга
 - нема трошкова за резервисање простора за одржавање курсева, путних трошкова учесника и другог неопходног материјала за реализацију обуке
 - и-курсеви су аутоматизовали инструкције које корисник може понављати онолико пута колико је њему потребно и могу се стално побољшавати и осавремењавати у току рада апликација и сервиса (on line), па дакле није потребно да инструктор изнова понавља инструкције корисницима и организује нове курсеве сваки пут када постоји проблем у разумевању или када постоје измене у садржају курса
 - елиминисан је проблем физичке удаљености инструктора и полазника курса, усклађивања термина одржавања курсева са распоредом учесника и њиховог одсуствовања са посла, јер и-тренингу корисници приступају када год то желе са било које локације
 - и-тренинг се може обављати у оквиру радног времена, уклопљен у обављање свакодневних послова, чиме се повећава ефективност запосленог
2. и-тренинг је ефикаснији од класичног модела тренинга
 - и-тренингу појединац реализује независно од других корисника, динамиком која њему одговара, у време када је најрасположенији за тренинг
 - интерактивно тестирање омогућава ограничавање појединца да прелази на нови део курса док не савлада претходни део на задовољавајућем нивоу, што није могуће остварити у класичном курсу, где група полазника мора бити вођена заједно кроз курс
 - пошто се и-тренинг припрема једанпут, а потом осавремењује и допуњава, инструктори га припремају веома брижљиво и детаљно, тако да материјал и инструктажа постају квалитетнији него код класичних курсева – то више није проста презентација материјала са класичног курса на екрану, већ интерактивни мультимедијални пакети
 - по што је и-тренинг индивидуализован, тежиште тренинга није на захтевима инструктора, већ на потребама полазника курса

Закључак

и-тренинг је атрактивна могућност обуке припадника Министарства унутрашњих послова јер пружа шансу за стицање знања и вештина путем Интранета и Интернета, коришћењем

web технологија, уз мање трошкове и већу ефикасност, у односу на класични тренинг. Сваки рачунар који поседује приступ Интранету или Интернету и на њему је инсталиран неки браузер, може постати средство за и-тренинг. Употребом апликације контрола приступа браузеру може се ограничити и надгледати приступ и-курсима. Када корисник приступи обуци отварају му се врата у област апликација, база података и сервиса са потребним инструкцијама и релевантним информацијама за стицање жељених знања и вештина. На овај начин у потпуности се поштује принцип "било када, било где, на било ком уређају" који у најкраћем описује предности и-тренинга у односу на класични.

Contemporary Police Training: i-training?

Abstract: The paper defines the concept of i-training, lists basic characteristics and possibilities of this model of training, and points out its advantages over the classical model of training. Special emphasis is placed on the application of control of browser access (Intranet and Internet) and on using the web portals as software solutions for accessing e-contents. The paper also includes considerations of the experiences gained while applying i-training in police practice worldwide.

Key Words: i-training, e-training, police training, e-course.

Литература:

1. Catherine Sparks, e-learning within the Queensland Police Service, <http://www.police.qld.gov.au/net2000/presentation.htm>, 13.01.2003.
2. Драган Марковић, Реформа образовања: Предавачи у новом веку, http://www.cet.co.yu/arhiva/17/r17_reformaobr.htm, 6.6.2002.
3. Gary DeLand, Gerald Smith, Jerry Debenham, e-trening: A smart choice?, <http://www.robotutor.com/DeLand/E-Training A smart choice.htm>, 15.02.2002.
4. <http://www.pito.org.uk> , 10.02.2003.
5. <http://www.ncalt.com> , 15.01.2003.

Преговарачки начин ослобађања талаца

Резиме: Преговори, као и сви остали начини ослобађања талаца имају троделну структуру, коју чине полазиште, поступак и средство. Сваки од елемената разматране структуре посебно се анализира и на свој начин доприноси потврди или негирању постојања овога начина ослобађања талаца и потребе за његовом применом. Наведеном разматрању доприноси и анализа садржаја на тему историјске и географске заступљености талачког преговарања. Најзад, одговарујућа аргументација ваљаности избора преговора као начина ослобађања талаца даје се и на основу вредносних судова стручњака. Анализа бројних показатеља ваљаности преговора као начина ослобађања талаца завршава закључком.

Кључне речи: ослобађање талаца, преговори, преговарачке групе

1. Увод

У условима талачке ситуације прихватање захтева и њихово испуњење може по власти имати веома тешке последице. Пошто је безусловно попуштање пред захтевима терориста на "лошем гласу", разматрају се другачији начини ослобађања талаца. Антитеза попуштању пред захтевима терориста је непопуштање. Оно углавном подразумева употребу силе, што у оваквим ситуацијама подразумева бројне неизвесности.

Због искључивости претходна два приступа проблему ослобађања талаца, јавља се простор за примену психолошког начина ослобађања талаца. Њиме се избегавају негативне последице примене других начина, којима решења безбедносних проблема иду у крајност. Ослобађање талаца овим начином постиже се изменом ставова и понашања отмичара, чиме се постиже њихова преорјентација у складу са интересима носилаца психолошких дејстава. Наравно, интерес чијем остварењу се тежи је ослобађање талаца.

Психолошки начин настаје поделом непринудних начина ослобађања талаца критеријумом средства. Даље, његовом поделом иде се ка изградњи класификацијског система са три нивоа општости. Поделом, извршеном критеријумом средства, од психолошког настају преговарачки и аудиовизуелни¹ начин ослобађања талаца. Од интереса за овај рад је само преговарачки начин ослобађања талаца.

¹ Аудиовизуелни начин ослобађања талаца садржи емитовање психолошких, тј. звучних и светлосних ефеката, што за последицу треба да има преорјентацију отмичара и евентуално пуштање талаца

2. Полазиште преговарачког начина ослобађања талаца

Многе земље су на међународном плану прокламовале став да у борби против терориста нема преговарања. Тиме оне настоје да спрече потенцијалну ескалацију отмица, давањем легитимитета и пружањем уступака терористима. Међутим, како је пракса показала, такав став проузрокује бројне штетне последице.

Штетност непреговарања огледа се у томе што су највеће присталице овога става уједно и најугроженије кривичним делом отмице. У њих спадају САД са сопственим савезницима, али и друге државе. Дакле, не преговарање није превенција будућих отмица. Осим тога, терористи се кроз историју нису одрекли насиља због одсуства преговарања о условима ослобађања талаца, већ су прибегли другим његовим манифестацијама. Очит пример који то илуструје су напади бомбаша самоубица на Блиском истоку.

Одбијање преговарања, имало је у прошлости за последицу убиства бројних талаца. Најубедљивији пример погрешности овога става је отмица и убиство Алда Мора, петоструког премијера Италије, 1978. године. Међутим, у пракси су ретке искључивости које произилазе из званичних ставова, којима се по сваку цену преговара или не преговара. Наиме, много су чешћи компромиси који настају приближавањем двају наведених супротности.

Непреговарање је званичан став и недоследно се поштује. Тако се понаша пре свих америчка администрација, а у стопу је прате савезници из НАТО - а и друге земље. Међу њима је посебно интересантан Израел, јер је у овој земљи веома честа пракса његовог кршења. Упечатљив пример за илустрацију наведеног је отмица америчког амбасадора у Картуму, 1973. године. Тадашњи амерички председник Никсон, први пут је званично прокламовао наведени став: "Са терористима нема преговарања". Упоредо са тим, послао је преговарача у Судан. Међутим, због прерано саопштеног става, до његовог доласка, талац је већ убијен.

Полазиште преговарачког начина ослобађања талаца је став: "Време ради против отмичара". Његово упориште састоји се од неколико чињеница. У овоме раду издвајају се три.

Пре свега, отмица је увек шок, како за власти, тако и за ширу јавност. Како каже Sloan, полиција са неверицом прихвата вест о томе да је отмица извршена баш на подручју њене надлежности. Јавност пак, реагујући на вест о отмици може створити напетост, која за последицу може имати непромишљен потез, као најкраћи пут у катастрофу талаца.² Други разлог за добитак у времену је стварање блискости између отмичара и талаца, чиме се смањује вероватноћа ликвидације отетих.

² Видети шире у: Sloan S.: "Simulating terrorism", University of Oklahoma Press, Norman, 1981.

Следећи разлог утемељења наведеног полазишта је добијање времена за проналажење скровишта где отмичари држе таоце. Наиме, приликом киднаповања, као врсте отмице, власти не знају где су таоци. Преговорима се може добити у времену, које се између осталог користи за сазнање о месту где се држе отета лица. Када се открије скровиште, чест је случај да се не преговара о првобитним захтевима терориста, већ само о начину и условима њиховог бекства. Такав је случај познат већ на почетку разматраног временског периода, прецизније 1970. године. Наиме, тада је Џејмс Крос, британски конзуларни представник у Монреалу, отет од стране квебечких сепаратиста. Захтеви за његово пуштање на слободу предвиђали су ослобађање 23 затвореника из канадских затвора. Полиција је два месеца водила преговоре, упоредо тражећи скровиште отмичара. Његовим налажењем, битно је побољшана преговарачка позиција власти на штету терориста. Више се није разговарало о првобитним захтевима отмичара, већ само о њиховом безбедном одласку на Кубу. Власти веома радо излазе у сусрет отмичарима који захтевају за безбедно бекство, јер се таоци ослобађају уз релативно мале штете.

Најзад, власти сматрају да је и отмичар талац. Временом, током отмице његов положај је све тежи. Ако је позната локација на којој се налази, време проводи блокиран на скученом простору, уз ограничене количине намирница и у сталној напетости. Простор у коме бораве може бити хладан или топао, ваздух је устајао, данима не спава, нема ко да га замени итд. Кларин М. томе додаје: "Уколико се у близини налази добар преговарач, споразум неће бити тешко постићи: највише на шта отмичар још може да рачуна је и у овом случају, могућност да безбедно напусти земљу".³ Дакле постоје захтеви терориста чији садржај указује на могућност разговарања око услова за пуштање талаца на слободу. Такође, присутни су и услови током талачких ситуација, који упућују на неопходност преговарања.

Преговарање има и законски основ. Наиме, овлашћења полиције и органа безбедности војске не подразумевају само принуду, већ и примену непринудних средстава. У непринудна овлашћења између осталог спадају упозорење и наређење. Она се обавезно користе пре примене овлашћења која подразумевају принуду. На то обавезују и међународни стандарди полицијског поступања и то својим делом који се односи на ограничења, поступност и довољност употребе средстава принуде. Најзад, многа овлашћена службена лица сматрају разговор темељом рада у полицији и војсци.

Бројни су циљеви вођења преговора. У њих спадају: смиривање емоционалне напетости, прикупљивање информација о отмичарима, идентификација лица, здравственом стању талаца и условима у објекту, добијање у времену и одуговлачење да би се отмичари обесхрабрили у намери, добијање што више уступака и друго. Сви наведени циљеви су у функцији ослобађања талаца.

Досадашња пракса ослобађања талаца потврдила је да апсолутно поузданог метода којим се отети ослобађају, а терористи кажњавају, нема. Дакле, као код

³ Кларин М.: "Таоци", Политика, Београд, 1979, стр. 77.

претходног начина присутна је дилема власти у вези начина ослобађања талаци. У случају преговора она гласи: "Капитулирати или се борити, преговарати или не, чекати или напасти, попустити у преговорима или остати чврст по сваку цену, испунити обећања дата отмичарима или их погазити, жртвовати углед државе или животе талаци".⁴ Ове дилеме код талаци и терориста нису присутне.

Угледна RAND - корпорација, истражујући изгледе за успех терориста, приликом отмица и ризике којима се излажу, дошла је до података којима се може закључити да они имају веома велике шансе да избегну кажњавање у случају да сви њихови захтеви буду одбијени. Наиме, они имају 67% изгледа да избегну кажњавање бекством или предајом наклоњеној влади, односно прихватањем споразума са властима, да ће им у случају ослобађања талаци, гарантовати слободан одлазак из земље.⁵

Одговарајући на ову дилему, потребно је уважити све могуће варијанте акције ослобађања талаци. Једна од варијанти је свакако и преговарање. Без њега не би било свих могућих варијанти ослобађања талаци, па остаје да се верује да су понуђене уједно и једине, а да је у њих сврстана најбоља. Међусобни поређењем варијанти долази се до оптималне или више њих. Поређење се изводи према бројним критеријумима, а најважнији је како се показало и како препоручује Шрајбер: "Спашавање живота талаци". Преговорима се они доводе у још већу неизвесност у односу на ону која је већ наступила, међутим проценат њихове успешне примене је веома велик.

Процент успешно решених талачких ситуација преговорима износи 78%. Ради се о слабијој успешности у односу на удовољавање (89%), али је уједно много боља у односу на примену силе (45%). Када се има у виду да се преговорима постиже много мања цена него удовољавањем, може се сматрати да је овај начин најпрепоручљивији.⁶

Неуспеси других начина ослобађања талаци, такође афирмишу преговоре. Политиком непреговарања, веома много се повећава ризик по таоце, о чему сведочи податак да током тих околности они страдају у 55% случајева. Када се преговара, 22% талаци страда, што је ипак много мање него приликом непреговарања.⁷ Кирбус В. томе додаје: "Основно опредељење већине полицијских органа у свету јесте да се разрешење проблема тражи кроз преговоре са отмичарима".⁸

На основу досадашње анализе може се закључити да постоје бројни чиниоци који утичу на полазиште преговарачког начина ослобађања талаци. У

⁴ Ibid., стр. 24.

⁵ Ibid., стр. 26.

⁶ Ibid., стр. 73-74.

⁷ Ibid., стр. 86.

⁸ Видети шире у: Кирбус В.: "Нека искуства страних органа безбедности у разрешавању талачких ситуација", 13. Мај, бр. 4/85, ССУП, Београд, 1985.

навдене чиниоце убрајају се ставови о талачким ситуацијама и ослобађању талаца, утицаји талачке ситуације на надлежне за ослобађање отетих лица, законска овлашћења антитерористичких јединица, циљ преговора, однос према варијантама за ослобађање талаца, успешна примена преговора и неуспешна примена осталих начина, а поготову оних који су супротни преговорима.

Пошто талачка ситуација делује као шок на антитерористе и како надлежни органи за ослобађање талаца са неверицом примају вест о отмици, потребно је добити на времену (у складу са ставом: "Време ради против отмицара"), да би се прикупили подаци, проценила ситуација и донела одговарајућа одлука за спашавање отетих. Између осталих начина, добитак на времену могуће је постићи управо преговорима. Према томе, први циљ преговора је добијање у времену, а у оптималном случају њима је могуће ослободити таоце, чак уз предају отмицара. Томе посебно доприноси став: "И отмицар је талац".

Однос према варијантама у условима неизвесности мора бити такав да се као решења за одлуку разматрају све допустиве варијанте ослобађања талаца. Једна од њих је и преговарање. О томе сведочи веома висок проценат успешне примене овога начина ослобађања талаца од 78%. Овај проценат је нешто мањи од онога којим се успешно реализује економско-политички начин, али је далеко већи од примене силе. Афирмацији преговора посредно доприноси и неуспешна примена осталих начина ослобађања талаца.

3. Поступак реализације преговарачког начина ослобађања талаца

На поступак талачког преговарања утиче више чинилаца. Определују га полазиште и средства, стварујући оквир поступка преговарања. Унутар њега, чиниоци поступка преговарања су: структура процеса ослобађања талаца овим начином, правила преговарања, постојање талачких преговарача, њихова организација и обука. О сваком чиниоцу биће спроведено одговарајуће разматрање.

3.1. Процес талачког преговарања

Jenkins Brian, један од водећих ауторитета у области отмица, процес ослобађања талаца дели на фазе: отмица - захтеви - преговори - расплет. Томе додаје: "Клатно одлуке иде са једне на другу страну: захтеви, преговори, противзахтеви; ултимативно постављени рокови истучу и постављају се нови, неизвесност се наставља, хепиенд није сигуран".⁹ Међутим, постоје и другачији погледи на процес ослобађања талаца.

Према Гађиновићу, ослобађање талаца током отмице одвија се кроз три фазе. То су: застрашивање, притвор и разрешење. Фаза застрашивања настаје отмицом и њеном објавом. Фазу притвора карактерише ограничено кретање талаца и отмицара, као и дуга напетост у ишчекивању одговора власти на захтеве. Њено

⁹ Ibid.

трајање је у директној функцији спремности владе да преговара. Најзад, разрешење као фаза наступа настанком услова за окончање талачке ситуације. Између осталог, наведени услови настају као последица успешно спроведених преговора.¹⁰ Ипак, структура процеса у војсци и полицији садржи фазе припреме и извођења.

Припреме за ослобађање талача било којим начином деле се на организационе, персоналне и материјалне. Организационим припремама, између осталог формира се штаб акције у чијем саставу је и преговарачка група. Персоналним припремама предвиђа се обезбеђење присуства талачких преговарача. Материјалним припремама обезбеђују се између осталог средства за њихов рад. У њих спадају: озвучење, магнетофони, магнетоскопи, шема јавних телефонских говорница, телефони, мегафони, радио - станице, идентификатори телефонских позива, ТВ опрема и др.

Пре ступања у преговоре потребно је родбину и остала лица са којима би отмичари ступили у контакт детаљно упутити у начин вођења разговора са отмичарима. Иста упутства се дају и представницима власти. Ова мера је неопходна да би се сузбила самовоља родбине или других лица за одржавањем састанка са отмичарима, без претходне сагласности полицијских снага. Ако се отмичари јаве телефоном потребно је одговарајућим техничким средствима идентификовати њихов број.

Наведена правила преговарања морају се уважити приликом примене овога начина ослобађања талача. На пример, амерички SWAT - тимови (Special Weapons And Tactics - Специјално наоружање и тактика)¹¹ по доласку на локацију на којој је отмичар са таоцима, одмах по заузимању заклона и извештавања претпостављеног старешине почињу са преговорима. Наиме, ради се о почетном контакту, за који су сви припадници јединица оспособљени и који траје до доласка на лице места преговарачких група.

По правилу, припадници снага безбедности ступају у контакт са отмичарима телефоном. Због тога се мора водити рачуна о исправности телефонских инсталација које су од користи за разговор. При томе, избегава се коришћење мегафона или звучника за ступање у контакт, јер се сматра да ово средство доприноси напетости и конфузији.

Након успоставе контакта, почиње се са вођењем разговора, што чини вођа преговарачког тима или други преговарач. Задатак му је пре свега да "замрзне" ситуацију и починиоца "смири" док се не крене у акцију. Сталним слушањем отмичара који преговара постиже се смањење његове напетости, чиме замишљено клатно које осцилује на релацији емотивност – рационалност бележи кретање у правцу рационалности. Поред тога, настоји се да се једном успостављени контакт непрекидно одржава. Тиме се пажња отмичара везује за одржавање везе, чиме се

¹⁰ Гађиновић Р.: "Савремени тероризам", Графомарк, Београд, 1998, стр. 87- 88.

¹¹ Yonah A, Kilmarx A. R. : "Political Terrorism and Business", Praeger Publishers, New York, 1979, стр. 196-211.

они исцрпљују, замарају, опада им концентрација, што доводи у питање или одлаже, извршење њихових намера.

Упоредо са преговорима одвијају се и остале активности везане за ослобађање талаца међу којима је и идентификација отмицара и талаца. Након идентификације, терористи се ословљавају сопственим именима. Таоци се такође ословљавају сопственим именима, тако да се никада не поставља питање: "Како су таоци?", већ нпр: "Како је господин Милан?", "Како је његова супруга?" итд. Тиме долази до одговарајућег зближавања отмицара и талаца, што смањује вероватноћу повреживања отетих лица од стране учинилаца кривичних дела.

Зближавању извршилаца отмица и њихових жртава доприноси и време проведено у талачкој ситуацији, величина просторије, испуњавање захтева којима су власти изашле у сусрет итд. Наиме, што је дуже проведено време, мања је вероватноћа повређивања талаца. Томе треба додати и то да за то време таоци и власти не смеју провоцирати отмицаре, јер у супротном наведена правилност не мора да важи. Друго, што је просторија у којој су таоци и отмицари мања, то је блискост међу њима већа. Најзад, испуњавање захтева отмицара мора се спроводити на посебан начин, што такође утиче на њихово зближавање са таоцима. На пример, ако отмицари захтевају храну, може им се дати пециво (хлеб, пица итд), у комаду, а не исечено, чиме се они доводе у ситуацију да га морају међусобно делити.

Наравно, ако је могуће преговарањем експлоатисати настало зближавање отмицара и талаца и тиме доћи до ослобађања отетих, за наставком акције нема потребе. У делу рада којим се преговори разматрају са аспекта њихове историјске и географске заступљености наведени став се илуструје бројним примерима. Насупрот томе, ако се преговори покажу безуспешним примењују се други начини ослобађања талаца. Тиме се преговори промовишу у фазу неког другог (комбинованог) начина ослобађања талаца. Овај став потврђује и ослобађање талаца из јапанске амбасаде у Перуу. Наиме, планом и извођењем акције потврђено је да је тек након неуспелих преговора употребљена сила.¹²

Број отмицара са којима се преговара такође је веома битан. Због хијерахијске организованости терористичких и других криминалних група, њихов број се креће од једног до двојице отмицара. У оба случаја, постоје одговарајуће специфичности које талачки преговарачи морају имати у виду.

Када се преговара са једним отмицарем, разговор почиње слушањем његових захтева.¹³ Што дуже отмицар прича - то боље, јер то доводи до попуштања његове напетости. Током његовог говора повремено се потврђују наводи отмицара, понављају се његове речи ради недвосмисленог утврђивања намера и њихове провере. Посебно се током разговора наглашава сваки детаљ око кога је могуће постићи сагласност са отмицарем. Све време се посебно води рачуна о томе да не

¹² Ibid., стр. 314, 315.

¹³ Овај детаљ преговарачког занат познат је као: "Техника активног слушања".

дође до расправе са отмичарем, што би преговарача удаљило од постизања поверења са њим. Све наведено временом доводи до спречавања јачања његовог самопоуздања и неумерености у изношењу захтева. У најкраћем, дуготрајним, упорним преговорима могуће је навести отмичаре на одустанак од испуњења захтева и тиме ослободити таоце.

Ако се преговара са два отмичара, потребно је утврдити ко је међу њима коловођа. Њему треба одбити сваки захтев, док другоме треба повремено чинити блаже уступке. Тиме се нарушава јединствени план за остварење циља отмице. Као последица тога јавља се раздвајање погледа на проблеме и међусобно сукобљавање отмичара. Овакав развој ситуације погодује антитерористима у смислу народне изреке: "Завади па владај".

3.2. Талачки преговарачи

Носиоци ослобађања талача преговорима су талачки преговарачи. Као и сваког носиоца одговарајуће функције, потребно је имати у организацијско-формацијској структури антитерористичких јединица предвиђено место за њих. Поједине јединице ове намене их и предвиђају¹⁴. Пошто је у САД овај начин ослобађања талача и настао, природно је да су у антитерористичким јединицама ове земље талачки преговарачи најзаступљенији.

Сједињене Америчке Државе и Порторико територијалном надлежношћу покрива 56 организационих јединица FBI. Свака од њих се на свом подручју одговорности ослања у погледу ослобађања талача на SWAT- тимове. За ослобађање талача, развијени су на бази наведених тимова тзв. Hostage Rescue Team (HRT - Тим за спашавање талача). Ове јединице настале су 1982. године и од тада интензивно спроводе обуку талачких преговарача.¹⁵

Наведени SWAT - тимови у својој организацијско – формацијској структури имају предвиђене талачке преговараче, али је пракса попуне јединице другачија. Наиме, на радна места у преговарачким групама треба да се постављају психијатри или полицајци који су прошли обуку у овладавању вештином преговарања. Међутим, због недостатка људства и приоритета у оперативном, а не и у преговарачком делу тима, наведена радна места су упражњена. Овај проблем је превазиђен тако што су припадници тимова обучени за успоставу првог контакта, који траје до доласка преговарачких група из других организационих јединица FBI. Наведене групе представљају с једне стране другу димензију решавања проблема недостатка кадра у редовима талачких преговарача, а са друге ојачање SWAT – тимова током акција ослобађања талача.

¹⁴ Ради се о противтерористичким јединицама најразвијенијих земаља, као што су САД и њени НАТО савезници. Антитерористичке јединице CPJ их немају предвиђене у сопственој организацијско - формацијској структури.

¹⁵ Видети шире у: Rewell B. O.: "Structure of Counterterrorism Planning and Operations in The United States", Terrorism: An International Journal, No. 3/91, Crane, Russak and Company, New York, 1991.

Почетни контакт са отмичарима је краткотрајан. Због тога може да га води појединац, који нема квалификације професионалног преговарача. Међутим, због сложености и дуготрајности каснијих фаза преговора, практикује се ангажовање преговарачких група (тимова). При томе, испољавају се све предности групног у односу на појединачни рад. Оне се односе на већу издржљивост, свеобухватније сагледавање проблема и чињеница у вези са њим, а посебно је значајно то што група мотивише појединца да истраје и током кризних тренутака, када би најрадије дошло до одустанка. Преговарачке групе садрже 6-8 људи.

Следећи наведене тенденције, FBI је формирао преговарачки тим 1985. године. Службени назив му је FBI's Critical Incident Negotiation Team (CINT). Формиран је као део Јединице за управљање кризама (Crisis Management Unit-CMU). То је заправо најквалитетнија организациона јединица за преговарање у безбедносним службама САД. Потреба за овим тимом произилази из 45 преговора годишње колики је годишњи просек потреба FBI за овом делатношћу.¹⁶ Као што се види, просек њиховог ангажовања је готово једном недељно.

Избор припадника CINT изводи се међу свим преговарачима FBI. Изабраних 25 кандидата пролази обуку за висококвалификованог талачког преговарача. Обуку талачког преговарања спроводи Академија FBI из града Quantico (Virginia). Полазници курса похађају две недеље обуке и у лондонској полицији, која такође спроводи овакву врсту наставе.

Академија FBI из Quantico-а изводи обуку и за стране преговараче, који долазе из бројних земаља света. Страни преговарачи се окупљају у Washington D.C, а Академија у њу деташира инструкторе преговарања. Обука за иностране преговараче траје две недеље.

Да преговоре са отмичарима треба да води група, а не појединац, сматра и Krumsiek Lothar. Предност групе у односу на једног преговарача састоји су у: могућности концентрације на отмичаре, више лица слуша отмичаре, говорник се консултује са групом, група преузима помоћне функције (техника), могућа је замена преговарача. Сви чланови преговарачке групе морају располагати значајним полицијско-тактичким знањем и искуствима у сузбијању тешких кривичних дела, као и истанчаним социјалним схватањем, како би се могли концентрисати, активно пратити и препознати фрустрацију и стрес, као и испољити толеранцију у решавању ситуација.¹⁷

У литератури постоје и нешто другачији погледи на пожељне особине талачког преговарача. Он мора бити стручан, упоран и стрпљив. Наведене особине му омогућују да посредује између отмичара и власти. То значи да мора бити у стању да убеди и једне и друге у непопустљивост супротне стране. Способност убеђивања се односи и на бесмисленост држања талаца, поготову њиховог убијања,

¹⁶ Видети шире: група аутора: "FBI's Critical Incident Negotiation Team", <http://www.fbi-cint.htm>.

¹⁷ Цитирано према: Гађиновић Р.: "Савремени тероризам", Графомарк, Београд, 1998, стр. 84.

јер тиме отмицар себе лишава "живог штита". Даље, треба да нађе начин да саопшти судбину отмицара у случају да се нанесе штета по живот и здравље талаца. Смрћу талаца, највише што отмицар може да очекује је најстрожа предвиђена казна у законодавству појединих земаља (у неким је то и смртна казна). Дакле, поред у бесмисленост, преговарач мора бити у стању да убеди отмицара и у узалудност држања талаца и њихог убијања. Упоредо са тим, мора навести власти на макар симболичан уступак. Особине које се захтевају од кандидата за талачке преговараче развијају се одговарајућом обуком.

У свету постоје бројне школе талачког преговарања, које су у функцији попуне квалитетним кадром преговарачких група. Прва је настала у САД. Уопште, САД су изградиле најразгранатију мрежу обуке за преговарање. По угледу на њих, многе државе пре свега чланице НАТО - а су такође организовале обуку преговарача, а интензивна је и међушколска и међудржавна размена слушалаца.

Прву школу талачког преговарања основали су психолог Шлосберг и детектив Болц, под окриљем њујоршке полиције. Ова школа сматра се једном од најбољих. Полазиште, којим они држе обуку будућим преговарачима састоји се у потреби обезбеђења контакта не само са отмицарима, већ и комуникације на релацији извршиоци - медији. Према њима, ради се о безбедносном вентилу и о ресурсу око кога се може договарати.

У САД су бројне школе основали бивши припадници специјалних јединица. Једна од њих је NASTA (North American SWAT Training Association Ltd. - Северноамеричка SWAT асоцијација за обуку). Представља стручну асоцијацију бивших припадника SWAT-а. У њој се спроводи обука свих заинтересованих за послове из надлежности ових јединица. Према програму који спроводе четворица највећих ауторитета у овој области, који заједно имају 740 талачких ситуација током каријере, неизоставан садржај обуке је изучавање принципа талачког преговарања.¹⁸

Поред САД, бројне државе света организују обуку преговарача. Најчешће, обука се изводи у сарадњи више земаља, тако да се међусобно размењују искуства, што додатно доприноси квалитету обучености. Примера ради, аустријски преговарачи првобитно су школовани шест месеци у немачкој покрајни Северна Рајна - Вестфалија. Затим су инструктори њиховог преговарања похађали двонедељну обуку у САД. Створивши инструкторске кадрове, аустријска полиција је почела да организује сопствене курсеве преговарања у трајању од четири недеље. Поред тога, аустријски инструктори преговарања похађају стручне семинаре које два пута годишње организује немачка полиција.

¹⁸ Видети шире на интернет-адреси: www.nasta1.com.

3.3. Правила талачког преговарања

Теорија талачког преговарања садржи и одговарајућа правила. Морају их познавати сви припадници антитерористичких јединица ради успоставе и одржавања почетног контакта. Правила преговарања морају посебно бити усвојена од припадника преговарачких група. Развијена су у земљама које су најугроженије овим теористичким актима, као што су САД, Израел, Немачка, Италија и др. Основни мотив њиховог увођења је свођење могућности грешке у комуницирању са отмичарима на минимум.

Правилима преговарања америчке полиције препоручује се као неопходно: "а) детаљно упознавање противника, б) стварање такве ситуације у којој треба терористе натерати да верују "на реч" уз ситне уступке, као што су дотурање хране, цигарета итд, в) до преговора не мора доћи сувише брзо и у успостављању контакта са отмичарима полиција не треба претерано да жури,¹⁹ г) хладнокрвно понашање је за полицију веома пожељно, с обзиром да из талачких ситуација у којима дипломати нису већ у почетној фази отмице убијени, обично излазе живи и неповређени дочекају развој ситуације".²⁰ Наведена правила су само део теорије талачког преговарања. Поред њих, у литератури су присутна и бројна начела, мере, упутства и приручници, којима се прецизира начин преговарања.

Постоје и правила преговарања која се односе на овлашћења преговарача, избегавање посредовања талача у преговорима и трајање ове делатности. **Пре свега, преговарач не сме да има широка овлашћења.** Под тиме се подразумева одсуство права на доношење одлука. Тиме се стичу услови да отмичар не развије подозрење према преговарачу, као човеку са предубеђењем. Такође, команда антитерористичке јединице не мора да стахује од тога да ће бити обећано нешто на шта власти нису спремне. Дакле, преговарање је у надлежности штаба акције, коме је потчињена и антитерористичка јединица. Ако оцени корисним, штаб може у преговоре уврстити и посреднике, као што су родбина, психолози, свештеници, лекари, што значи лица која подстичу поверење. Стога, службена лица током преговарања морају бити одевена у службену одећу. Укључивање посредника у преговоре предлаже шеф преговарачке групе.

Преговарач или шеф преговарачке групе је стручни орган команде који је овлашћен за вођење преговора, закључно са припремом и подношењем предлога команданту јединице или начелнику штаба акције. Његова специфичност у односу на остале стручне органе је највише у овлашћењу одржавања контакта са отмичарима. Циљ с којим се спроводи овај задатак је да се убеди отмичари да ослободе таоце. То се постиже приближавањем ставова власти и отмичара. Дакле, смањењем очекивања отмичара али и власти, које је последица убеђивања, могуће је овим начином вратити слободу отетима.

¹⁹ Изузев ако се зна да је неко од талача повређен или болестан и да му је због тога хитно потребна помоћ.

²⁰ Пашански М.: "Савремене камиказе", НИРО Књижевне новине, Београд, 1987, стр. 226.

Убеђивање спада у психолошке методе директног утицања на појединца или групу. Према Арнаутовић Д.: "Метода убеђивања је основна и најчешћа метода пропагандног рада и проводи се по свим захтевима који се постављају пред пропагандну делатност у целини (изучавање објекта утицања, придобијање његовог поверења, коришћење најоптималнијих пропагандних порука, и на крају, анализа ефеката), начела доступности, разумљивости, привлачности, занимљивости, веродостојности и убедљивости. Овај метод најчешће се користи код "пропаганде лицем у лице" и као прва фаза осталих психодејстава".²¹

Друго правило талачког преговарања је да се избегне посредовање талача у преговарању. Шрајбер наводи три разлога због чега није добро да талача посредује у преговорима. Прво, талач је у стању да предложи све, па и оно што је нереално да би се ослободио. Друго, талач може бити у блиским емотивним везама са отмичарем.²² Најзад, као трећи разлог наводи необјективност таоца у сагледавању алтернатива за властито ослобађање.

Треће правило односи се на то да преговарач учини све да преговори трају што дуже.²³ Тиме се ствара време да ако се отмичар јави телефоном, буде откривено са ког броја зове. Други разлог увођења овога правила је тај што, временом захтеви постају од неумерених - симблични. Тиме отмичари настоје да сачувају углед, а властима такви захтеви у погледу испуњења не представљају потешкоћу. Тако што су отмичари сачували углед, а власти ослободиле отете уз занемариву штету, може се створити утисак код отмичара да су делимично успели да остваре циљ којим су се упустили у отмицу. Преговарач мора бити у стању да то осети, а одговорни за ослобађање талача да донесу одлуку којом се чини минималан уступак.

3.4. Модел преговарачког начина ослобађања талача

Преговоре је могуће моделовати. Модели могу бити различити, а за ову прилику је погодан текстуални. Њихова намена је углавном образовна, мада може бити и примењена.²⁴

Конкретан модел који се у раду наводи је образовни. Развио га је немачки психолог Волфганг Салевски, на бази сећања учесника отмице једног од немачких

²¹ Арнаутовић Д, Касагић Љ, Пајевић Д.: "Војна психологија", ВИНЦ, Београд, 1988, стр. 227.

²² У стручној литератури овај феномен се назива "Стокхолмски синдром". Наиме, током једне талачке ситуације од пре тридесет година у Стокхолму дошло је до љубавне везе између отмичара и једне од отетих особа. Она се наставила и касније, тако што је особа која је била талач посећивала отмичара а у затвору, то његово г издржавања казне. Током отмице наведени талач је био посредник у преговорима, који се због своје неуспешности узимају за школски пример неподобности таоца за наведену делатност.

²³ Наведено правило не важи у случају у коме је неко од талача повређен или у тој мери болестан да му је потребна хитна медицинска помоћ.

²⁴ У случајевима када је талачка ситуација слична неким од претходних, постојећи модел се може уз извесне измене користити током актуелног преговарања.

путничких авиона. Модел је намењен обуци ваздухопловног особља у поступању приликом талачких ситуација у авиону.

...Када је авион додирнуо писту и полако одлазио у удаљени део аеродрома, путници су доживели једно колективно, велико олакшање. "Бар нећемо погинути рушећи се у запаљеном авиону. Сад све то не може још дуго да траје." Отмичатри су наравно изгледали нервозни као и пре. Када је престао рад мотора, сви су остали на својим седиштима. Крупни човек на поду дошао је свести и један путник му је помогао да се врати у столицу. Минути су се отегли. У авиону, ваздух је постао загушљив и влажан. Више људи хтело је да оде до тоалета, али нико то није чинио.

"Не, ми нећемо просто изаћи из авиона. Ми желимо чврсте гаранције и то брзо. Ми желимо азил у замену за ове таоце. То је сврха ове акције".

Човек задужен за преговоре одговорио је: "Као што сам већ рекао, наша главна брига је безбедност путника. Ми једино желимо да будемо сигурни да ће они изаћи из авиона"

"У реду, ево шта ћемо. Повешћемо два путника са нама, као гаранцију наше сигурности. Прво нас пустите да уђемо и дајте нам ауто који сте обећали, а десет минута после тога могу да изађу и сви остали." Тишина на другом крају везе. "Је л` то у реду"? - пита отмичар.

Преговарачи у контролном торњу максимално су се трудили да протумаче тон отмичаревог гласа. Из овог последњег питања учинило им се да су нешто сазнали. "Жао ми је, али то неће ићи", преговарач је одговорио. "Ми не можемо дозволити да се ова ситуација са таоцима настави. Ви морате први да изађете из авиона, ту да спустите оружје, уђете у ауто, а затим ће путници да напусте авион."

"С...е" - рекао је отмичар. "Ви нас разоружате, угурате нас у клопку и то је крај игре. Не, хвала. Нисам путовао две хиљаде километара да бих прешао из једног проклетог затвора у други".

Да су отмичари у овоме тренутку убили или ранили неког од путника, вероватно би опет преузели иницијативу и приморали власти да сарађују са њима. Али, некако то се није могло у овој ситуацији. Путници су у овом случају постали део заједнице и отмичари више нису могли да се цењају са животима путника. На крају је договорено да два отмичара напусте авион и уђу у аутомобил који их је чекао. Трећи би остао са путницима док његови другари испробају ауто, а затим би пешике дошао до краја писте и састао се са колегама. Све време тај трећи би држао оружје у руци да би, ако нешто не буде по плану, могао да пуца на авион.

"У реду"-рекао је отмичар у жутој јакни, који је саопштио новост путницима. "Ми идемо сада. Сви сте ви били јако добри. Провешћете са нашим другаром још неколико минута док одемо до аутомобила, затим сачекајте да он изађе. После тога сви можете да изађете. До виђења."...

Наставак приче је неинтересантан и предвидљив. Бег је био добро изведен - до извесне тачке. Трећи терориста изашао је из авиона и придружио се другарима који су чекали у аутомобилу, али путници су изашли, исцрпљени, збуњени; неки су скоро плакали. Угурали су их у аеродромску зграду, ту су их доктори прегледали, а полицајци испитали. У међувремену, ауто са отмичарима нестало је бензина - баи као што је и планирано, мада је показивач нивоа горива показивао да је резервоар пун. Терористи су радије изабрали да се предају него да се даље боре. И они су такође, били исцрпљени, исцеђени, готово хистерични. Веровали су да ће им и поред свега бити одобрен азил и да неће бити кажњени за овакав начин превоза.²⁵

Пошто се снимају разговори са отмичарима, могуће је моделовати само извршиочеве делове дијалога. Као и претходни, овај модел је такође немачког порекла. Њиме Хубер Франц обрађује отмичарево учешће у преговорима, вођеним поводом ослобађања талаца држаних у једној немачкој банци.²⁶

...Изјаве учиниоца у току телефонског разговора:

"...Моје стрпљење је при крају. Хоћемо ван. Најкасније за пет минута хоћемо изаћи из банке. Укрцат ћемо се у "Ауди", са собом узимамо девојку... Ако одем у затвор, тада нећу отићи у затвор ни за што, убит ћу девојку. Она ми није ништа учинила, али то ћете ви имати на савести."

"...Не желимо оvdје стријелце, дакле мичите своје полицајце; али ако би дошло до којег хица, мени је револвер при руци, дјевојку ћу узети са собом, тада ћемо умријети заједно..."

"...Таквом будалом ме немојте сматрати, да ћемо сами изаћи, у том случају нас истог часа нема, можемо посјетити св. Петра на небу..."

"...Потпуно је свеједно да ли сам млад или стар..."

"...У дјевојку је читаво време управљен револвер, да, сасвим близу, један у главу а један у њен трбух. Пуцат ћемо! Толико снаге да притиснем прстом ћу ипак још имати..."

"...Ја постављам правила игре да..."

Сврха приказа ова два модела није даље моделовање, већ указивање на његово постајање и могућност унапређења. Уопште, постојање модела указује на постојање предмета моделовања. У конкретном случају, модел преговарања указује на постојање преговора, као начина ослобађања талаца.

Садржајем модела указује се на психолошке поруке и језик комуникације, као инструмент без кога је немогуће преговарати. Телекомуникациони уређаји

²⁵ Видети шире у: Кларин М.: "Таоци", Политика, Београд, 1979, стр. 41-46.

²⁶ Видети шире у: Хубер Ф.: "Превод на банку са узимањем талаца", Избор, бр. 191, РСУП Р Хрватске, Загреб, 1991.

користе се као помагала, без којих је могуће реализовати овај начин ослобађања талача.²⁷ О томе ће више речи бити у садржају наведеном под следећим насловом.

Претходном анализом поступка талачког преговарања указано је на неколико показатеља његовог постојања. Ти показатељи су сврстани у неколико целина које су приказане следећим редоследом: процес талачког преговарања, талачки преговарач, правила талачког преговарања и модел талачког преговарања.

Процес талачког преговарања састоји се из више технолошки зависних фаза. У најопштијем облику, преговарање се састоји из припрема и извођења. Припреме подразумевају организационе, људске и материјалне активности којима се стварају услови за преговарање. Извођење, подразумева комуникацију преговарача са отмичарима, која почиње ступањем у међусобни контакт, спроводи се убеђивањем и завршава неким од могућих исхода. Начелно, исходи преговора могу бити пропаст преговора или ослобађање талача, уз бекство или хватање отмичара. Носиоци припрема и извођења преговора су талачки преговарачи.

Антитерористичке јединице могу у својој организацијско - формацијској структури садржати талачке преговараче, али из материјалних и кадровских разлога то најчешће остаје за сада мртво слово на папиру. Када преговарачи буду део организације антитерористичких јединица оптимално би било да се успостави орган у њеном штабу за преговарање. У његовој стручној надлежности треба да се налази преговарачка група. Дотле, преговарачи су организовани у саставу преговарачких група које се антитерористичким јединицама додељују у виду ојачања, тј. само током припрема и извођења акције ослобађања талача. Самостални преговарачи (у случају успоставе првог контакта) и шефови преговарачких група су у тим случајевима носиоци функције талачког преговарања и стручни су органи команде ових јединица, односно штабова акција, који су надлежни за припрему и подношење предлога команданту или начелнику штаба акције и спровођење њихових одлука у домену преговарања са отмичарима. Да би лице било постављено на дужност талачког преговарача потребно је да прође својеврсну селекцију и савлада одговарајућу обуку, похађајући наменске курсеве. У своје раду талачки преговарачи се придржавају одговарајућих правила.

Правила талачког преговарања садржана су у разним приручницима, правилима, упутствима итд. Различите државе их на разне начине

²⁷ То омогућује преговарачка техника "Лицем у лице".

систематизују, а у овоме раду издваја се три универзална правила: (1) талачки преговарач не сме имати широка овлашћења, (2) не сме се талац користити као посредник у преговорима и (3) преговори морају трајати што дуже. Постоје и бројна друга правила којима се прецизира поступак преговарања у специфичним случајевима и наведена су у раду ради илустрације обима разматраног садржаја. На пример, наводе се правила преговарања у случајевима талачких ситуација са једним и два отмичара. Сва правила настала су као последица искустава из досадашње праксе ослобађања талаца.

На основу досадашње праксе ослобађања талаца настали су поред правила талачког преговарања и одговарајући модели. Њихова намена је различита, а углавном је образовна или универзална. Сврха навођења модела талачког преговарања је евидентирање њиховог постојања, чиме се посредно аргументује ваљаност избора поступка преговарања.

4. Средства за реализацију преговарачког начина ослобађања талаца

Поступак преговарања подразумева разговор, али не обичан, већ убеђивање. Ова врста разговора позната је и као метода психолошког утицања. Као таква, мора се спровести одговарајућим правилима, која су садржана у тзв. техници талачког преговарања.

Разговор није могуће водити без језика комуникације. У највећем броју случајева то је матерњи језик отмичара. Међутим, постоје случајеви током којих није могуће користити га. То су ретки случајеви отмица у којима су отмичари глуви, неми или хедикепирани са оба наведена недостатка. Тада се користи језик глвонемих и техника "Лицем у лице".

Анализом садржаја комуникације између отмичара и преговарача из састава ојачања антитерористичке јединице може се доћи до психолошких порука. Оне могу бити усмене, писане или комбиноване. Ако су усмене, поступак се састоји у разговору, током кога се отмичари убеђују у бесмисленост држања талаца итд, чиме се утиче на њих да ослободе таоце. Ако, су пак у питању писане поруке, поступак преговарања је убеђивање преписком. Најзад, комбиновани начин подразумева синтезу претходна два. На пример, она може бити реализована видео - касетама, на којима се преговарачи и отмичари обраћају једни другима, аудио записом, уз исписан превод или текстуално тумачење појединости.

Преговарајући разговором, преписком, комбиновано или језиком глувонемих, потребно је придржавати се граматичких, правописних и других правила, уједно користећи у потребној мери жаргон.²⁸ У сврху преговарања могу се користити бројна техничка помагала (инструменти). У њих спадају комуникациони и други уређаји. Конкретно, ради се о специјалним преговарачким телефонима, фиксним телефонима, мобилним телефонима и пуњачима за њих, мегафонима, уређајима за снимање разговора, видео опреми, уређајима за идентификацију броја са кога се отмичари јављају, опреми за уређење преговарачког места итд. Ови уређаји су својствени само преговорима. Користе се применом одговарајућих техничких правила.

На основу изведене анализе средстава, може се закључити да је потребан и довољан инструмент којим се реализује преговарачки начин ослобађања талаца – психолошка порука. При стварању и емитовању психолошких порука потребно је придржавати се граматичких, правописних, и других правила језика комуникације (начелно отмичаревог), уједно користећи у потребној мери жаргон. Поред тога, потребно је придржавати се правила садржаних у техници талачког преговарања, како би психолошка порука могла да делује убеђујуће на отмичаре.

6. Историјска и географска заступљеност преговарачког начина ослобађања талаца

Током "деценије талаца" коју обрађује Кларин, десило се, по наводима аутора 130 значајних отмица. На крају његове књиге "Таоци" налази се хронологија најкарактеристичнијих. У следећој табели наводе се земља и година у којима су се десиле најкарактеристичније, које су решене преговарачким начином.

²⁸ Жаргон треба користити у мери у којој помаже бољем разумевању и одржању успостављеног контакта. Треба га избегавати у свим случајевима у којима се нарушава ауторитет државних органа (полиције, војске и др), у каснијим фазама преговора током којих отмичарем доминира рационалност, а не емотивност итд.

ТАБЕЛА 1

Година	1970	`71	`72	`73	`74	`75	`76	`77	`78	`79
Земља										
Бразил	+									
Тајланд			+							
Хаити				+						
Судан				+						
Мексико				+						
Колумбија				+						
Грчка				+						
Француска				+						
Боливија				+						
Доминик. Република					+					
Никарагва					+					
Велика Британија						+				
Филипини							+			
Уганда							+			
Аргентина								+		
Перу								+		
Кувајт								+		
Финска								+		
Кипар								+		

Легенда: поља са уписаним знаком "+" означавају чињеницу да се у датој држави током одређене године догодио преговарачки начин ослобађања талаца. Овакво означавање присутно је и у осталим табелама.

Крајем 1970 године, у Бразилу је отет швајцарски амбасадор. За његово ослобађање отмичари су захтевали пуштање 70 затвореника, емитовање прогласа и штампање у дневним листовима. Након дуготрајних преговора, затвореници су ослобођени, а амбасадор је пуштен.

Крајем 1972. године отмицом је држано шест лица за таоце у израелској амбасади у Бангкоку. Захтевано је пуштање 36 затвореника из затвора у Израелу. Преговорима су ослобођени таоци, а да је терористима само обезбеђен безбедан одлазак из Тајланда. Током ове године бележи се неуспео покушај немачке полиције да комбиновањем преговора и дејства снајпериста ослободи отете израелске спортисте на минхенској Олимпијади.

Почетком следеће године, терористи су отели америчког амбасадора на Хаитију и држали га као таоца са америчким генералним конзулом. Захтевали су ослобађање 30 истомишљеника и откуп у висини од милион долара. Преговорима

је договорено ослобађање 12 затвореника и откуп у износу од 70000 долара. Ова, 1973. година је веома богата овим начином ослобађања талаца. Према доступним подацима, тако су ослобађани таоци и у Судану, Мексику, Колумбији, Грчкој, Француској, Боливији и другим земљама.

Следеће 1974. године, ова пракса се наставља. Тада је преговорима ослобођена Хачинсон Барбара, управник информативног сервиса САД у Доминиканској Републици. У замену за њену слободу није ослобођено 37 затвореника, већ је отмичарима само одобрен безбедан одлазак из земље. Крајем исте године преговорима је решена талачка ситуација и у Никарагви. Том приликом, преговорима је смањен откуп са пет милиона на милион долара, док се осталим захтевима изашло у сусрет онако како су првобитно наведени. Слично неуспелој комбинацији преговора са дејством снајпериста на минхенској олимпијади, током ове године десио се неуспех у Малоту (Израел). Том приликом је убијено 21 дете, док је 65 рађено.²⁹

Наредне године десио се случај ослобађања талаца преговарањем у Лондону. Тада се захтев отмичара састојао у безбедном одласку у Ирску. Таоци су ослобођени након опсаде у трајању од 138 часова, током које су вођени преговори. Отмичари су се на крају мирно предали.

Идућу, 1976. годину обележила је пракса комбиновања преговора и оружаних акција. Први случај се десио на Филипинима, када је преговорима из отетог авиона ослобођено девет жена и петоро деце. Сви путници су накнадно ослобађани оружаним начином. Много познатији случај се десио касније у Уганди. Ради се о познатом случају "Ентебе", изведеним ангажовањем израелских антитеористичких снага. Овај податак указује на преговарање, као фазу ослобађања талаца.

После ових случајева, 1977. године, поново је у знатном броју земаља реафирмисана пракса преговарања. Познати су такви случајеви у Аргентини, Перуу, Кувајту, Финској и Кипру. Последњи случај је интересантан, јер је у замену за отетог сина председника Кипра тражена амнестија за припаднике једне терористичке организације. Захтеву није удовољено, већ је са теористима преговарано. Након успешних преговора талац је ослобођен, а отмичарима је обезбеђен слободан одлазак из земље.³⁰ Познат је случај вођења преговора око талаца из отетог немачког авиона у Могадишу (Сомалија), из исте године. Тада су преговори претходили оружаном акцији немачких полицајаца. Најзад, забележен је и случај преговарања у нашој земљи. Наиме, тада је преговарано са затвореницима, током њихове побуне у КПД Ниш. Током преговора одбили су да се предају и ослободе отете, па је то био повод за интервенцију специјалне јединице милиције.

²⁹ Видети шире у: Katz M. S.: "The Elite, the True Story of Israel's Secret Counterterrorist unit", Pocket Books, New York, 1992.

³⁰ Подаци су наведени према књизи Кларин М.: "Таоци", Политика, Београд, 1979, стр. 99-118.

Током 1979. и 1980. године вођени су дуги преговори, којима је ослобођено отето особље америчке амбасаде у Техерану. Током њих је пропала и војна операција ослобађања талача, тајно названа: "Орлова канџа". Након 444 дана кризе, сви отети су ослобођени.

Из изнетих података може се закључити да су током "деценије талача", преговорима ослобађана отета лица у најмање 18 земаља, на пет континената. Оваква пракса је проређена током наредне деценије. О томе сведоче наредни примери.

Октобра 1985. године, преговарано је и око ослобађања путника отетог брода: "Акиле Лауро". Након преговора отмичара са палестинским, италијанским и египатским посредницима, отмичари су се искрцали са брода, чиме су таоци ослобођени. Две године касније преговорима је окончана побуна кубанских затвореника у Атланти (САД). Преговоре су водили и успешно окончали припадници НРТ (Hostage Rescue Team – Тим за спашавање талача).

Формирањем преговарачких тимова FBI (CINT), интензивно се преговара са отмичарима, како у САД, тако и у другим земљама у којима се њихови интереси могу остварити овом делатношћу. Тако су преговарачки тимови из овог тима по могли у ослобађању америчких држављана у Еквадору, Чилеу, Салвадору, Боливији, Колумбији, Панами, Коста Рику, Гватемали, Заиру, Камбоџи и Филипинима.³¹ Из изнетих података може се закључити да су таоци током девете деценије прошлог века ослобађани преговарањем, као и то да је овај начин интензивно унапређен, посебно у САД.

Током последње деценије двадесетог века интензивно је преговарано са отмичарима о условима за ослобађање талача. Према доступним подацима, преговорима су ослобођени таоци током 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 2000. године. Ове отмице се бележе у више држава Европе, Азије, Америке и Африке.

³¹ Видети шире на интернет адреси: [http:// www.fbi-cint.htm](http://www.fbi-cint.htm).

ТАБЕЛА 2

Година	1990	'91	'92.	'93.	'94.	'95.	'96.	'97.	'98.	'99.	'00.
Земља											
САД		+		+							
Италија			+								
Естонија					+						
Русија						+	+				
БиХ						+					
Сијера Леоне						+					
Либија							+				
Велика Британија							+				
Перу							+				
Луксембург											+

Најпре је 1991. године преговорима које су 10 дана водили SWAT, HRT и Bureau of Prisons Special Operations Team (Тим затворског бироа за специјалне операције) окончана отмица затвореника и запослених у једном од америчких затвора. Наиме, побунио се 121 Кубанац на издржавању казне. За таоце су узели 18 затвореника и 11 запослених. Таоци су ослобођени преговорима без повређених.³²

Потом је 1992. године, преговорима је окончана отмица једног египатског путничког авиона на међународном аеродрому у Риму. Преговори са италијанским властима трајали су целу ноћ. На крају је договорено да се отмичарима да азил. Након тога, свих пет отмичара се предало.³³

Наредне године, преговорима су ослобођани таоци између осталих земаља и у САД. Издваја се ова држава, с обзиром да се догодио специфичан случај отмице и ослобађања талача, када је отета породица, а отмичар је био муж и отац. Наиме, у властитој кући човек је за таоце узео сопствену супругу и троје од деветоро деце. Одмах су ангажовани СМУ и у оквиру њега СИНТ, који су преговорима ослободили таоце.³⁴

Годину касније, преговорима је окончана отмица руског авиона у Галину, естонској престоници. Након успешно реализованих преговора, предала су се сва тројица отмичара. Тиме није удовољено њиховим захтевима за новом посадом, која би их одвезла до Данске.

³² Ibid.

³³ Гађиновић Р.: "Савремени тероризам", Графомарк, Београд, 1998, стр. 91.

³⁴ Видети шире на интернет адреси: www.fbi-cint.htm.

Следеће, 1995. године преговарано је са чеченским терористима око ослобађања талача из болнице у Буђеновску. Посредник у преговорима је био руски премијер Черномирдин. Резултат преговора био је потписивање примирја у Чеченији, повлачење дела руских трупа и спровођење избора. За узврат, таоци су пуштени. Преговорима је спречено крвопролиће које је било на помолу, јер су антитеористичке јединице заузеле први спрат болнице и спремале су се за наставак напредовања ка вишим спартовима. Исте године су преговорима ослобођени и отети британци у Сијера Леонеу и у Босни и Херцеговини.³⁵

Наредне, 1996. године у дагестанском граду Кизљар, тј. његовој болници и суседним зградама одиграла се слична драма талача. Укупно је том приликом отето више од 3000 људи. Отмицу је извело око 300 чеченских терориста. Као и у прегходном случају, током ове акције вођени су преговори који су трајали целу ноћ. Као последица њих, ослобођено је око три хиљаде талача. Терористи су задржали као живи штит њих 165, заједно са неколико функционера локалне власти и два новинара. Повољном исходу преговора допринела је пре свега претња јавности да ће у случају да се нешто нажао учини отетима бити не само побијени терористи, већ и њихове породице у Чеченији.

Заједно са преосталим таоцима терористи су кренули ка граници са Чеченијом. Стицајем околности на граници су се ствари нагло закомпликовале. Наиме, рушењем моста на граници, које су извеле руске снаге, терористи су упућени на село Првомајско у коме су узели још око сто талача, тако да се њихов број попео на око 250. Преговорима је ослобођено шест дагестанских функционера и двојица новинара. Међутим, нешто касније терористи су убили шест отетих милиционера заробљених у селу, јер није било удовољено њиховим захтевима да се пребаце дубље на простор Чеченије. Ово је био повод за прекид преговора и почетак општег напада.³⁶

Чеченски терористи су исте године отели путнички брод "Авразија" на Црном мору. Захтев за пуштање талача састојао се у престанку противтерористичке операције у Чеченији и напуштање њене територије од стране руских снага. Преговорима, талачка ситуација је окончана, а терористи су се на основу постигнутог договора предали турским властима.

Током 1996. године било је успешно вођених преговора са отмичарима и у другим земљама. Тако, је преговорима окончана отмица авиона који је слетео у либијски град Тобрук. Након обећања да ће терористи бити омогућено уточиште у Либији, ослободио је све путнике. Исте године Велика Британија се суочила након

³⁵ Видети шире у: Цамић Д.: "Ратници из сенке - специјалне и елитне јединице", Таргет, Београд, 1999.

³⁶ Ibid.

20 година са отмицом авиона, која је решена прговорима. Влада је прихватила захтеве шесторице отмичара да добију политички азил. Преговоре је водио посредник, ирачки дисидент у Лондону. Исте године, преговорима је ослобођено и четворо отетих Британаца у Индонезији. Водио их је стручњак из Scotland Yard-а. Крајем ове године преговорима је ослобођено и четворо отетих из јапанске амбасаде у Лими (Перу).³⁷

Познат је случај из 2000. године, током кога је преговарано са отмичарем 25-оро деце и три васпитачице у луксембуршком обданишту. Том приликом, био је ангажован тим преговарача, на челу са тзв. "главним преговарачем". Контакт са отмичарем, током преговора одржавао је између осталих и његов психијатар и то посредством мобилног телефона. Преговори су били безуспешни, због чега је отмичар ликвидиран, чиме су таоци ослобођени. Преговорима је ослобођено и 150 путника Афганистанског авиона у Енглеској. На Филипинима је преговорима ослобођен 21 страни туриста, управо преговорима.

Према доступним подацима може се закључити да су и током последње деценије прошлог века таоци ослобађани ангажовањем антитерористичких јединица путем преговора. Прецизније, у најмање једанаест земаља, на четири континента примењиван је овај начин ослобађања талаца. Најчешће су таоци ослобађани преговорима током 1995. и 1996. године и то у земљама у којима је трајао шири сукоб, приликом чега је талачка ситуација била део укупне кризе. Такав случај је посебно изражен у Русији и то у погледу сукоба у Чеченији.

Значајан случај преговарања, додуше мањег успеха, евидентиран је у Москви током велике кризе талаца у позоришту "Дубровка", од 23. до 26. октобра 2002. године, која је трајала око 57 часова. Талачка ситуација започела је око 21.00 час упадом 53-оје чеченских терориста у позориште, у тренутку почетка другог чина позоришне представе Север – Исток. Током ње, у својству посредника у преговорима ангажовани су депутати руске "Думе". Сопственим пожртвовањем, у мањој мери су олакшали задатак антитерористичкој јединици "Алфа", тиме што су успели да ослободе неколико, од више стотина талаца. Преговарачи су при томе имали веома деликатан положај. Наиме, нашли су се пред проблемом неумерених захтева отмичара, који су се састојали у томе да руска влада обустави антитерористичку операцију у Чеченији и повуче све војне и полицијске ефективе са њене територије. С друге стране, руске власти нису тај захтев сматрале прихватљивим.

Власти Русије, свесне ситуације у којој се налази око 800 талаца (711 карата је продато за представу, чему треба додати број глумаца, запослених и евентуално оних који су присуствовали представи без купљене карте) и решености чеченских

³⁷ Ibid. и Гаџиновић Р.: "Савремени тероризам", Графомарк, Београд, 1998, стр. 94-96.

терориста (између осталог наоружаних са 120 килограма експлозива) на самоубилачке акте, понудиле су неограничену суму новца на име откупнине за отета лица. Пошто је тај захтев одбијен, посредници у преговорима успели су да се договоре са отмичарима о достави лекова према њиховом захтеву, како би се помогло таоцима са здравственим проблемима. Овај договор у дело су спровели представници Међународног комитета црвеног крста. Наредни предлози посредника у преговорима односили су се на замену талаца депутатима руске "Думе". Терористи су на захтев пристали, али тако што ће десет талаца заменити један депутат. Овај захтев отмичара био је неприхватљив за руске власти, због чега није ни спроведен.

Током драме талаца, преговарачи су успели да уђу у зграду позоришта и да договоре "лицем у лице" са терористима пуштање неколико талаца. Тај уступак је можда и последица тога што је један од посредника у преговорима депутат "Думе" Јосиф Кобзон, човек који се својевремено прославио као певач песама о Чеченији. Својом појавом уливао је поверење чеченских терориста, што је довело до малог напретка у преговорима. Како се више од наведених уступака није могло постићи, ради решавања "талачке ситуације" примењен је оружани начин ослобађања талаца.

Најзад, на основу изнетих података могуће је закључити да је преговарачки начин ослобађања талаца ангажовањем антитерористичких јединица веома заступљен. Према изнетим подацима готово сваке године у разматраном периоду успешно је преговарано са отмичарима о условима за ослобађање талаца. Уједно, ради се о најмање 34 државе, са пет континента. Томе треба додати податак да је преговарачки начин присутан у пет, од 10 постојећих класификација начина ослобађања талаца, које су у истраживању коришћене за проверу ваљаности поделе која се овом књигом предлаже.³⁸

Најчешће су таоци ослобађани преговорима током седамдесетих година прошлог века, тј. током "деценије талаца". Ова пракса је настала и посебно је изражена у Јужној Америци, а нешто касније, пренела се на цео свет. Током наредне деценије било их је мање, јер је и пракса отмица проређена. Међутим, повећањем броја отмица током прошле деценије, поново је афирмисан преговарачки начин ослобађања талаца и то на подручјима света на којима је веома озбиљна кризна ситуација, током које је дошло до оружаних сукоба ширих размера (нпр. Русија у области Чеченије).

³⁸ Видети шире у: Субошић Д: "Класификација начина ослобађања талаца ангажовањем антитерористичких јединица", магистарски рад, ВА ВЈ, Београд, 2001.

Вредносни судови стручњака о ваљаности избора преговарачког начина ослобађања талаца

Методом испитивања прикупљени су подаци о мишљењима 30 стручњака МУП Србије и Војске Југославије на тему ваљаности избора преговарачког начина ослобађања талаца. Међу интервјуисаним лицима су команданти и други официри антитерористичких јединица МУП Србије и ВЈ, као и професори и асистенти са научним степенима доктора и магистара из Полицијске и Војне академија. Вредносни судови односе се на испуњење логичких захтева ваљаности класификације у домену преговарачког начина .

Одговарајући на питање: "Да ли је преговарачки начин ослобађања талаца доследно изведен критеријумом средства" дошло се до једногласног одговора. Наиме, свих 30 испитаника дало је позитиван одговор (100%). Дакле, других одговора није било.

На питање: "Да ли је класификација потпунија присуством преговарачког начина ослобађања талаца" дошло се такође до једнообразних одговора. Наиме, потврдно је одговорило свих 30 испитаника (100%). Дакле, није било другачијих одговора.

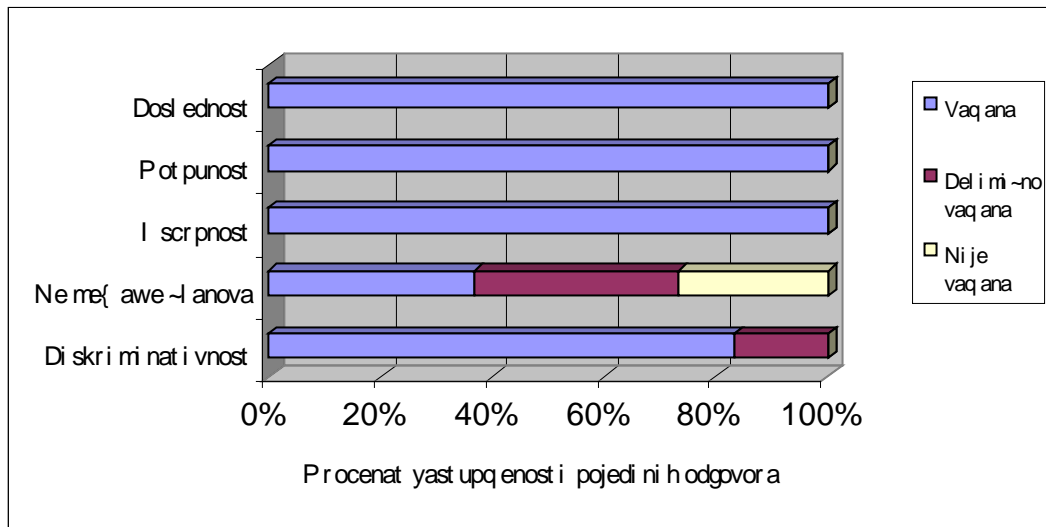
Потпуна сагласност постигнута је у погледу исцрпности, јер су сви испитаници дали потврдан одговор на питање: "Да ли је класификација исцрпна у домену преговарачког начина ослобађања талаца"? Дакле, свих 30 испитаника дало је позитивно мишљење (100%), док других одговора није било.

Не мешање преговарачког начина доводи до одређених разлика у ставовима испитаника. Наиме, мишљење да се наведени начин не меша ни са једним другим, заступа 11 испитаника (36.67%). Исто толико, мишљења је да се овај начин донекле меша са економско - политичким. Најзад, да се потпуно меша са психолошким начином, мишљења је осам испитаника (26.67%).

Одговарајући на питање:"Да ли преговарачки начин ослобађања талаца представља различиту теоријску целину у односу на остале начине", стручњаци су дали различите одговоре. Наиме, 25 их је дало одговор да разматрани начин јесте засебна теоријска целина (83.33%), док их је пет дало одречан одговор (16.67%). Сви који преговоре не сматрају дискриминативним сопствени став су образложили тиме да не постоји довољна теоријска разлика у односу на економско - политички начин. Није било мишљења да је овај начин делимично дискриминативан.

Прикупљени подаци о ваљаности избора преговарачког начина статистички су обрађени и графички приказани у наредном графикону.

ГРАФИКОН 2: Вредносни судови стручњака о ваљаности избора преговарачког начина ослобађања талаца

На основу прикупљених података о мишљењима стручњака на тему ваљаности избора преговарачког начина ослобађања талаца може се извести сличан закључак, као када је случај о економско - политичком начину. Наиме, према свим показатељима изведен је ваљан члан класификације, с тим да су подељена мишљења стручњака о не мешању са економско - политичким начином.

7. Закључак о преговарачком начину ослобађања талаца

Овим делом рада указано је на различите показатеље афирмације преговарачког начина ослобађања талаца. Указано је на специфично полазиште: **"Време ради против отмичара"**, из кога овај начин произилази. Такође, анализирани су и дилеме са којима се суочавају доносиоци одлука, а које се односе на аргументе "за" и "против" овога начина. Статистички показатељи доприносе афирмацији преговора, јер има мало мању ефикасност примене од удовољавања, а уступци који се за узврат пружају отмичарима, могу се сврстати у симболичне или их чак уопште нема. Утемељењу овога начина доприноси и евиденција неуспешних покушаја ослобађања талаца, другим начинима.

Даље, утврђено је постојање поступка преговарања, који се односи на **убеђивање**. Овај поступак спроводи се одговарајућим психолошким техникама. Носилац њихове реализације треба да буде талачки преговарач, односно преговарачка група на челу са сопственим шефом. За ова радна места постоје правила попуне, обуке и рада. Приликом избора талачких преговарача неопходно је придржавати се критеријума који се односе на пожељне особине личности. Оне се додатно усавршавају, обуком у одговарајућим школама. Школовање преговарача

одвија се углавном кроз курсеве познавања принципа, правила и упутстава, којима се прецизира њихово поступање током талачких ситуација.

У сопственом раду, преговарачи се придржавају одређених правила. Она се односе на убеђивање и примену психолошких порука као инструмента, својственог само преговарању. Најзад, скреће се пажња на постојање модела ослобађања талача преговарањем.

Поред наведених показатеља, пажња се поклања и историјско - географској заступљености преговора, којом се такође даје својеврсна аргументација постојању преговарачког начина ослобађања талача. У разматраном периоду од више од три деценије 20 - ог века, преговори су примењивани у готово целом свету. Посебну тежину њиховој верификацији даје чињеница да су примењивани у свим најтежим талачким ситуацијама, када је број талача био и више хиљада људи, односно када су слободе лишавана деца, болесници и друге осетљиве категорије талача.

Најзад, мишљења стручњака афирмишу постојање и присуство у изведеној класификацији преговарачког начина ослобађања талача. Одређене недоумице постоје само у домену не мешања чланова, јер већина испитаника сматра да се преговори делимично или у потпуности мешају са економско - политичким начином ослобађања талача.

На основу изнетих закључака у погледу идентификације преговарачког начина ослобађања талача, могуће је дати и његову дефиницију. Преговарачки начин ослобађања талача представља целину полазишта: "Време ради против отмицара", поступка убеђивања примењеног одговарајућим техникама и психолошких порука као средстава, којима преговарачи враћају слободу лицима која су је противправно лишена

Negotiation as Means of Liberating Hostages

Abstract: Negotiations, as well as other modes of liberating hostages, have a tripod structure, which consists of an initial point, procedure and means. Each of these elements is analyzed separately and, in its own way, each contributes to proving or negating the existence of this mode of hostage rescuing and the need for its implementation. The aforementioned considerations are supported by an analysis of historical and geographic occurrence of hostage negotiations. Finally, appropriate arguments are given in favour of choosing negotiating as a way to free hostages on the basis of evaluations of experts. The analysis of numerous indicators of validity of negotiations as means of liberating hostages closes with a conclusion.

Key Words: hostage rescuing, negotiations, negotiating teams.

Литература

1. Арнаутовић Д, Касагић Љ, Пајевић Д. (1988). *Војна психологија*, Београд: ВИНЦ.
2. Гађиновић Р. (1998). *Савремени тероризам*. Београд: Графомарк.
3. Internet, www.nastal.com, 21.06.2001.
4. Internet, www.fbi-cint.htm, 11.07.2001.
5. *Israeli Special Operations Forces: Counterterrorists and Hostage Rescue Units*. Internet, 23. 03. 2000, <http://www.specialoperations.com>.
6. Jones L. T. *SWAT Leadership and Tactical Planning: The SWAT Operators Guide to Combat Law Enforcement* Internet, 15.04.1996.
7. Katz M. S. (1992). *The Elite, the True Story of Israel's Secret Counterterrorist unit*. New York: Pocket Books.
8. Кирбус В. (1985). *Нека искуства страних органа безбедности у разрешавању талачких ситуација*. 13. Мај, бр. 4, Београд: ССУП.
9. Кларин М. (1979). *Таоци*. Београд: Политика.
10. Kosi F. (1989). *Vpad v objekt*. Ljubljana: RSUP Slovenije.
11. Martoon S. (1987). *SWAT, Training and Employment*, Boulder: A Paladin press.
12. Mac D. P. (1990). *The SAS in Action*, London: Sidgwick and Jackson Limited.
13. Macko S. *The FBI's Hostage Rescue Team*. Internet, 03.09. 1998., <http://www.fbihost.com>.
14. Пашански М. (1987). *Савремене камиказе*. Београд: НИРО Књижевне новине.
15. Rewell V. O. (1991). *Structure of Counterterrorism Planning and Operations in The United States*. Terrorism: An International Journal, No. 3, New York: Crane, Russak and Company.
16. Скрипте аустријске полиције на тему преговарања, приказане на семинару о раду преговарачких група који је одржан у Врњачкој Бањи 04.11. до 08.11. 2002. године
17. Sloan S: (1981). *Simulating terrorism*. Norman: University of Oklahoma Press.
18. Субошић Д. (2001). *Класификација начина ослобађања талача ангажовањем антитерористичких јединица*, магистарски рад. Београд: ВА ВЈ.
19. Scott C. W. col. ret. (1984). *Pieces of The Game, The Human Drama of American* Tophoven R (1977). *GSG-9, Komando Gegen Terrorismus*. Bonn: Wehr & Wissen.
20. *Held Hostages in Iran*, Atlanta: Atlanta Penchtree Publishers Ltd.
FBI's Critical Incident Negotiation Team, Интернет, <http://www.fbi-cint.htm>, 03.03.2001.
21. Хубер Ф. (1991). *Препад на банку са узимањем талача*. Избор, бр. 1, Загреб: РСУП Р Хрватске.
22. Clutterbuck R (1978). *Kidnap and Ransom: The Response*, London: Faber and Faber Limited.
23. Цамић Д. (1999). *Ратници из сенке - специјалне и елитне јединице*. Београд: Таргет.
24. Yonah A, Kilmarx A. R. (1979). *Political Terrorism and Business*. New York: Praeger Publishers.

ЈАВНА БЕЗБЕДНОСТ У ЗАШТИТИ ОДРЕЂЕНИХ ЛИЧНОСТИ И ОБЈЕКТА

Резиме: У раду се разматрају одређени послови Јавне безбедности на заштити одређених личности и објеката. Посебно се говори о безбедносној процени одређених објеката и личности, вршењу прегледа одређених објеката, као и мерама које се предузимају на њиховој заштити.

Кључне речи: безбедносна процена, одређене личности и објекти, преглед терена и објекта, мере заштите, резиденцијални објекти.

Увод

Послови Јавне безбедности су разновсни и нису сви појединачно и једнако заступљени у практичној реализацији на заштити личности и објеката тј. нису сви истог значаја. Угрожавање објеката и личности врши се на разне начине и разним средствима, али увек са одређеним циљем. Предмет овог рада нису сви облици угрожавања објеката или личности, већ само одређени објекти и личности у којима бораве или раде одређене личности тј. најчешћа су мета напада. То значи превентивно, да се предузете мере на заштити одређених објеката управо и односе на заштиту одређених личности, као корисника ових објеката.

Под појмом заштите одређеног објеката подразумевамо скуп мера и радњи које планирају и предузимају надлежни државни органи и службе безбедности у његовој заштити, односно у заштити одређених личности, која по било ком основу у овим објектима бораве.

Полазећи од садржаја појма одређена личност - недвосмислено произилази да се један број савезних и републичких функционера третирају као одређене личности, а објекти, терени и превозна средства у којима бораве или их користе, као одређени објекти и као такви су предмет одговарајуће заштите. Поред наведених личности као одређене личности сматрају се још и функционери у органици власти на савезном и републичком нивоу, председници стренака (партија) - уколико је одлукама надлежних државних органа одређено да се према њима предузимају одређене мере заштите, председници страних држава и одређени функционери тих држава када бораве у нашој држави итд.

Одређене личности најчешће из службених, али и из приватних разлога користе ове објекте - бораве у њима дуже или краће тј. у њих улазе приликом посете ради присуствовања неким важним догађајима (скупу или манифестацији), разгледају их, задржавају се у њима ради обављања одређених послова (породичног или личног одмора, лечења итд.) ради рекреације (разни терени - паркови, спортске сала и сл.), ловачке куће итд. Ови објекти могу да буду различити по: величини, намени, локацији као и начину градње (издвојени, у склопу осталих објеката, у граду, ван града итд.).

Ефикасна заштита ових објеката и терена око њих подразумева благовремено сагледавање укупне проблематике на њиховој заштити тј. њихову безбедносноу процену.

1. Безбедносна процена одређених објеката

Када се сазна да ће одређена личност, било по ком основу, користити неки објекат, предузимају се адекватне мере његове заштите. У том циљу је нужно урадити одговарајућу безбедносна процену таквог објекта. При изради безбедносне процене мора се водити рачуна о свим карактеристикама и специфичностима сваког појединачног објекта, али се увек морају узети у обзир следеће чињенице:

- **важност објекта** - историјска, културна, материјална и друга, као и друга вредност објекта, из чега произилази и безбедносни режим који у објекту влада,
- **врста објекта** - величина објекта, број спратова, соба, помоћних просторија, улаза, да ли је објекат нов и каква му је намена, какви су услови за вршење контроле улаза и излаза,
- **околина објекта** - његова изолованост, да ли је у склопу другог објекта, повезаност са суседним објектима, прегледност и непрегледност, или тешко прегледна околина око објекта, да ли се у близини објекта налази паркинг простор, шеталиште, парк, какав је приступ објекту.

Приликом израде безбедносне процене одређених објеката веома је значајно питање, да ли се они налазе под: делимичном, повременом или сталном заштитом или су ти објекти без заштите?

Објекти под сталном заштитом, које користе одређене личности пружају извесну али не и потпуну безбедносна заштиту (сталан су предмет интересовања терористичких група или појединаца, страних обавештајних организација, итд.). Има одређених објеката које користе одређене личности (стално или повремено), у којим поред њих, поједине делове ових објеката користе и неке јавне службе нпр. ради подношење молби, жалби, пријема, конференције итд. или због доношење-одношење поштанских пошиљки и сл., што све пружа могућност уношења предмета, који могу да угрозе живот ових личности. У свим оваквим објектима неопходно је редовно или повремено вршити прегледе.

Јавна безбедност и службе обезбеђења појединих објеката спроводе у већој или мањој мери, само неке од мера заштите. Делимично се врши обезбеђење, пропусна служба врши повремену контролу уношења и изношења материјала, контролу техничких уређаја и инсталација, предузимају се противпожарне мере заштите, као и друге безбедносне мере, не стално и не све заједно. Нпр. нема спољашњег физичког обезбеђења али се спроводе одређене мере контроле на улазима. Објекат под овим режимом не пружа гаранцију у погледу безбедности одређене личности, јер постојећа заштита није таква да би се на њу могло ослонити. Ако овај објекат посећује одређена личност, од времена сазнања за њену посету успоставља се пуни безбедносни режим - поставља се физичка заштита, врши преглед целог објекта, функционише пропусна служба, врши се контрола уношења и изношења материјала и ствари, контрола радова итд.

Безбедносна процена објеката мора да садржи и мере физичке заштите у свим оним ситуацијама, када такву заштиту нема одређени објекат. Физичка заштита објеката се успоставља пре почетка њиховог прегледа и одмах се организује рад пропусне службе, на свим улазима и прилазима. Ове послове могу да обављају припадници обезбеђења, који раде у објекту или запослена лица јавне безбедности тј. могу и заједнички. Циљ постављања физичке заштите објеката или терена је:

- да се спречи улазак лицима у објекат или на терен,
- да се ограничи кретање по објекту или терену,

- да се дозволи кретање лицима у објекту или терену, којима је то дозвољено,
- да се има увид над стварима (материјалима) која се у објекат или терен уносе,
- да се оствари увид над извођењем радова,
- да се спречи неконтролисано уношење ствари и разних предмета (води рачуна о: пролазима, степеништима, лифтовима и сл.).

Повремена заштита одређених објеката се примењује најчешће код објеката који се повремено користе (ловачке куће, виле за одмор и сл). Такви објекти најчешће имају домара или чувара. Ови објекти се третирају као објекти без обезбеђења.

Без обезбеђења сматрају се и они објекти у којима је приступ слободан свим грађанима нпр. спортски објекти, аеродроми, железничке станице, хотели, музеји, позоришта, биоскопи итд. Овде не постоји никакво ограничење при уласку или уношењу материјала или ствари. Чим се сазна да ће одређени простор посетити одређена личност успоставља се пуни безбедносни режим у погледу уласка, задржавања, уношења-изношења материјала или ствари, упознавања људи који ту раде и сл. У вршењу безбедносне процене оваквог објекта мора се поћи прво од лица која су у објекту запослена (стално или повремено) као и лица која се налазе у непосредној близини објекта. Најбоља заштита се постиже, поред наведених мера, ослањањем на запослене у објекту или пак на лица из непосредне околине објекта.

Безбедносну процену одређеног објекта треба увек вршити, па и када није дефинитивно донета одлука о његовој безбедносној процени. У пракси је било примера, да су посете отказане искључиво из разлога безбедности.

Када се врши безбедносна процена одређеног објекта она не обухвата само тај објекат, већ и суседне и друге околне објекте као и друге битне чињенице, које су од значаја, за њихову заштиту. У садржају њихове безбедносне процене морају да буду наведене основне радње и мере које треба предузети, а које су се могле предвидети на основу расположивих чињеница конкретне ситуације, која карактерише одређени објекат. Логично је да све детаље безбедносна процена не може садржати, јер ће се током рада на њеној реализацији долазити до нових чињеница, околности и података који ће захтевати предузимање накнадних мера и радњи. Међутим, безбедносна процена мора да садржи неопходне превентивне мере, које се односе на спољну и унутрашњу заштиту објекта, начин вршења прегледа објекта и његове учеснике, нарочито ако је потребно ангажовати одређене стручњаке за њихов преглед из других органа или организација (извршење посебних задатака). Такође, у безбедносној процени треба навести и потребне снаге и средства која су нужна за вршење прегледа, као и време у којем ће се преглед вршити. У зависности о којој личности се ради, у изради безбедносне процене објекта учествују и надлежни државни органи и службе безбедности поред јавне безбедности, логично свако у оквиру своје надлежности и овлашћења, а од исте чињенице зависи и ангажованост и начин превентивног и репресивног деловања јавне безбедности.

2. Безбедносна процена терена

Када се врши безбедносна процена терена треба узети у обзир следеће елементе:

- да ли су доласци одређене личности на одређени терен мање-више редовна појава,
- да ли је долазак одређене личности унапред објављен и колико времена раније,
- безбедносно-оперативну ситуацију на терену,
- намену терена и удаљеност терена,
- величину терена и склоп земљишта,

- постојеће објекти на терену,
- радове који су у току,
- утицај околине земљишта,
- хигијенско-епидемиолошку ситуацију,
- утицај предвиђеног програма боравка,
- предузимање противпожарних мера итд.

Ако одређена личност редовно долази на одређени терен, такав терен мора да буде под сталним безбедносним режимом (повремене резиденције - летња, зимска, ловиште и сл.). Постојећи режим обезбеђења терена код честих долазака одређене личности омогућава да се преглед и све друге радње изврше на време и брзо и када се са закашњењем добије обавештење о њеном доласку.

Ако се врши преглед терена, који ће посетити одређена личност, налази у граду или насељеном месту, онда се тада сагледава укупна безбедносна ситуација у непосредној околини као и ситуација на суседним теренима. Ако терен ван насељеног места посећује одређена личност, онда безбедносна ситуација обухвата ширу процену нпр. познавање власника приватних имања и становника насељених кућа, лица која долазе и која се крећу по терену (ловочувари, лугари, власници викендица), лица за која се претпоставља да држе нелегално оружје или га легално поседују, може ли да се очекује појава страних и непозваних лица итд? Код безбедносне процене ситуације терена увек се полази са ширег безбедносног аспекта терена, шире територије, не можемо се ограничити само на терен који се прегледа и на његову ужу околину.

Терен превиђен за преглед у граду може да буде - парк, трг, спортско игралиште или пак део репрезентативног објекта, којем је приступ ограничен и где постоји устаљен безбедносни режим. Код прегледа трга, сквера или сличног места треба видети, да ли је исти ново асфалтиран или поплочан, а када је парк у питању видети саднице или земљиште око њих, да ли су скоро посађене. У граду постоје и разни инфраструктурни објекти као што су - водовод и канализација, водови струје високог напона, трамвајске и тролбуске инсталације, за које се претпоставља да могу бити коришћени од стране одређене личности.

Терени ван града и насељених места могу да буду - излетишта, ловишта и слично, где је приступ слободан. Објекти ван града могу да буду у виду мостова, путева, стаза и сл. Хигијенско-епидемиолошке мере заштите се спроводе на теренима ван града, јер се у граду и већим насељима оне редовно прате.

Величина терена и конфигурација земљишта су важни нарочито ако се преглед врши ван града или је терен испресецан, пошумљен, непрегледан, обрастао густом шумом и растињем. Под слопом земљишта мисли се пре свега на то, да ли се терен налази уз море, језеро или реку или је у близини прометних саобраћајница. Радови на терену који су у току нпр. садња или нивелисање терена, прокопавање, изградња објеката као што су: трибина, говорница, санитарни или други уређаји и сл. посебно ако се користи експлозив у њиховој изградњи, требају да буду добро прегледани.

Да ли ће се одређена личност кретати само у одређеним местима, правцима или по целом терену, да ли је то програмом одређено или ће се кретати спонтано, да ли се на шумовитом терену налазе просеци, канали, да ли је терен и растиње на њему погодно за паљење, да ли у близини има железничке пруге или постоји друга могућност узрока пожара (ложење ватре од стране чобана, излетника и сл.); све ово треба да буде предмет пажње лица која врше прегледе. Треба предвидети неопходно време за припрему прегледа, удаљеност терена, потребан број људи и материјално-техничких средстава за извршење прегледа итд.

Речју, процена конкретног терена условљава који ће се од наведених елемената узети у обзир. Када се преглед терена врши први пут или су на терену наступиле неке промене од задњег прегледа, безбедносна процена се врши на лицу места - на терену, где треба уочити и прикупити потребне елементе, који су битни за правилно доношење закључака из којих треба да резултира план и организација прегледа и његове заштите. Овим извиђањем потребно је утврдити следеће:

- које су превентивне мере неопходне непосредно у објекту или око њега, односно терену и широј околини,
- које мере контроле и ограниченог кретања треба предузети и од када (безбедносни режим),
- потребне снаге и средства за вршење прегледа (време почетка и време завршетка),
- начин вршења прегледа,
- како извршити контролу извршених евентуалних радова,
- да ли треба, колико стручњака и којих профила да учествује у прегледу и по којим задацима (рониоци, противпожарне, радиолошке, хигијенско-епидемиолошке екипе итд.).

У изради безбедносне процене терена такође учествују и надлежни државни органи и службе безбедности, у зависности о којој личности је реч. Јавна безбедност предузима адекватне радње и мере у свим фазама заштите одређених објеката и терена. Она учествује у припремама за преглед и у вршењу самог прегледа одређених објеката и терена, као и у свим претходним радњама од значаја за доношење безбедносне процене.

3. Припреме за преглед одређених објеката и терена

Да би се одређени објекти или терени успешно прегледали нужне су и одговарајуће припреме од стране надлежних државних органа и служби безбедности. Уколико је прегледом обухваћено више објеката или терена у којима треба да бораве одређене личности, нужно је формирање штаба који сачињавају представници органа и служби безбедности, које учествују у заштити тих објеката и терена.

Пошто добије задатак старешина екипе упознаје људство са задатком, преузима материјално-техничка средства за преглед као и средства за превоз екипе. Он је дужан да свим учесницима у прегледу скрене пажњу на циљ и значај прегледа, да их упозори на шта посебно треба да обрате пажњу, какав је поступак ако наиђу на сумњиву ствар, предмет или појаву. Лица која први пут учествују у прегледу неопходно би било придружити искуснијим радницима.

У припремама за преглед објекта и терена треба предвидети и услове који налажу такав преглед и исте довести у везу са стварним стањем, посебно код сваког објекта, што је од значаја да се током припреме предвиди шта је потребно предузети, којим снагама и техничким средствима итд.

Прегледом су начелно обухваћени објекта:

- ако одређена личност обавља део својих службених послова у њуму,
- објекте у којима се одржавају - конгреси, конференције, састанци, приједи итд.,
- објекти у којима су смештене културне у друге институције,
- аеродромски објекти
- железнички објекти (код дочека и испраћаја),
- сајамски и фабрички објекти (приликом посета),

- ловачке куће и др.

Преглед терена се врши:

- око објекта који одређена личност користи,
- на којем се одржава митинг (посебно место где ће бити подигнута говорница и око ње бина),
- где се одвија војна вежба "маневар",
- на којем се одвија сајам (под ведрим небом, затворен простор),
- у лову - правац којим се креће одређена личност,
- при обиласку одређене личности око објекта (фабрика, пољопривредно добро итд.).

Састав и бројност екипе за преглед објекта и терена, као и број и врста материјално-техничких средстава зависе од:

- постојећег режима обезбеђења,
- величине и карактера објекта и терена и услова који владају на истим,
- врсте и наћина прегледа објекта (цео или део објекта) - детаљан преглед или "прочешљавање" терена,
- времена као доба дана или ноћи,
- из екипе се део снага од осталих учесника у прегледу издваја део снага за ужу (унутрашњу заштиту објекта) и ширу (спољашње заштиту терена),
- количине и врсте материјално-техничких средстава за преглед.

Расположиво време за вршење прегледа и удаљеност објекта или терена врло су важни фактори од којих зависи да ли ће се одређеним снагама и средствима моћи у предвиђеном времену извршити задатак. За сваку екипу одређује се старешина, који је одговоран за извршење задатка у целини. Он добија:

- основне податке о објекту односно терену који треба да прегледа,
- време почетка и завршетка прегледа,
- врсту и начин прегледа,
- број и количину материјално-техничких средстава која су на располагању за вршење прегледа,
- средства за превоз екипа,
- који је орган безбедности одређен за координацију са јавном безбедношћу (а и другим учесницима),
- на којим местима треба поставити обезбеђење, долазак редовног обезбеђења итд.

Припрема за преглед одређених објеката и терена садржи и потребна техничка средства за вршење прегледа објеката и терена. Такође, у зависности о којем објекту и терену је реч, током припрема треба да се сагледа и потреба за екипама састављених од одређених стручњака разних специјалности, као и за присуством домаћина објекта и других радника у објекту или на терену.

4. Циљеви прегледа одређених објеката и терена

Прегледи одређених објеката и терена врше се у свим оним ситуацијама када се процени да је то неопходно. Благовремени прегледи објеката и терена, који се врше у свим временским приликама, треба да гарантују ефикасну заштиту одређених личности. Битно је истаћи, да се ови прегледи врше и у оним ситуацијама када одређени објекат или терен

напусте појединци или групе које су их пре тога користили (након састанака и сл.), а нарочито ако одређена личност наставља да и даље користи такав објекат или терен.

Преглед објеката и терена подразумева претраживање истих где се планира боравак или пак кретање одређене личности. Циљ прегледа је:

- да се у објекту или на терену који се прегледа пронађу и одстрани непозвана и непозната лица, која би могла да угрозе одређену личност,
- да се пронађу и уклоне сви предмети и материјали (експлозивна, радиолошка, биолошко-бактериолошка средства и хемијске материје), који би могли да угрозе сигурност одређене личности,
- да се утврди евентуална нестабилност објекта, опасност од рушења, ломљења појединих делова, пожара, исправност електричних инсталација и уређаја, уређаја за загревање, агрегата и сл.,
- да се утврди да нису вршене неке радње на објекту и на терену (подсецање дрвећа, онеспособљавање мостова, трибине, осматрачнице, успињаче и сл.),
- да се утврди да у близини објекта или на ширем простору не постоје опасна места (одроњавање земљишта, мочваре, необезбеђени базени), као и да нема опасних животиња (змија, шкорпија, паука, инсеката, дивљих звери и сл.).

Преглед објеката и терена је једна од превентивних мера, која се предузима ради сигурности одређене личности. Она се предузима у случајевима када се зна да ће одређена личност посетити неки објекат или терен или када се претпоставља да ће се иста кретати мимо плана у неке објекте или по неком терену.

Да би могли да пратимо угроженост неког објекта или терена морамо да имамо њихову добро организовану статистичку евиденцију и аналитичку обраду података. Одлика такве обраде јесте: ажурност, стручност и прилагодивост оперативном интересу¹.

Објекат прегледа одговорно лице са лицима из тог објекта, власником објекта или пак одговорним из предузећа, ако је у питању обилазак предузећа. Лица која су одговорна за ове прегледе не смеју да се ослањају на изјаве дате од стране горе поменутих лица, да се у објекту или на терену не налазе сумњива или непозната лица или пак проблематични предмети или друге појаве, које би могле да угрозе безбедност одређене личности. Ако се приликом прегледа објекта или терена нађе нешто што оправдано изазива сумњу, најхитније се обавештава надређени старешина. Ова мера је неопходна да би се утврдиле околности и разлози због чега су нађени предмети у објекту или на терену, као и да се обезбеде и сачувају трагови. Ово је важно и ако је долазак одређене личности у одређени објекат или на терен, био унапред познат.

У пракси приликом прегледа објекта или пак терена наилази се често на сумњива и непозвана лица, предмете, средства и материје, које не представљају опасност по безбедност одређене личности, али ова чињеница не сме да ослаби опрезност одговорног лица које врши преглед. Ако се пак деси да се нешто пронађе што угрожава безбедност одређене личности, то спада у домен стручних органа (јавне безбедности).

Основни фактори који условљавају преглед објекта или терена у којем ће одређена личност да борави или ће се кретати су:

¹ Лукежић А. и Калањ М., Криминалистичка обрада кривичних дјела крађа, Стручна библиотека ЈБ, Београд, 1972. стр. 155.

- службено објављивање доласка или боравка одређене личности у неки објекат или на неки терен,
- уобичајени доласци одређене личности у неке објекте или на неки терен, што је познато ширем броју лица (објекат скупштине, разне палате нпр. Државне заједнице, пољопривредна добра на која долази ради одмора или лова, где проводи викенд и сл.),
- обављање редовних послова у објектима којима имају слободан приступ велики број грађана или се предвиђа долазак одређене личности (јавна места, тргови, паркови, спортска игралишта, објекти за рекреацију итд.),
- грађевински радови на објектима или терену (осветљење, озвучење) - постављање разних уређаја, инсталација и њихова исправност,
- положај објекта и његова повезаност са суседним објектом (лак, слободан приступ из дворишта, суседних објеката или пак споредних улица), могућност уношења у објекат или на терен разних опасних материја,
- конфигурација терена тј. погодност за маскирање и скривање (покривеност и насељеност),
- утврђивање да ли постоје заштитна средства у објекту и на терену.

Разне свечане прилике, митинзи, присуствовање прославама, обилазак сајмова, предузећа, пољопривредних добара, зборова у предузећима, дипломатски лов или лов који се организује за страног госта - о чему је јавност упозната преко средстава јавног информисања су битни фактори у заштити одређених личности и објеката.

За успешно извршење прегледа објеката и терена неопходно је:

- да целом акцијом прегледа руководи једно лице или штаб, без обзира на учеснике,
- да руководилац прегледа и руководиоци група имају јасне задатке као и да су учесници припремљени и оспособљени за одређене врсте прегледа,
- да су екипе снабдевене потребним одговарајућим техничким средствима (прибором и алатом),
- да постоји максимална савесност, залагање и одговорност свих учесника нарочито код прегледа у тешким и неповољним временским условима.

Одговорност и савесност могу некада да надокнаде и недостатак техничких средстава, док несавестан и неодговоран рад учесника у прегледу не могу да надокнаде никаква техничка средства.

4.1. Задаци руководиоца екипе за преглед одређених објеката и терена

По доласку на место прегледа руководилац екипе на основу варијаната решења проблема² одређује одговарајуће просторије где треба да се смести екипа и материјално-техничка средства за рад, након чега издаје налог екипи за извршење припреме за преглед. За време припреме екипе руководилац обилази објекат и терен, да би проценио још једном ситуацију, донео одлуку о начину прегледа, допунио план прегледа и да се усагласи са осталим учесницима у прегледу, уколико их има.

Одлука о прегледу треба да садржи - начин и циљ прегледа (детаљан, делимичан) и поделу екипе на групе, давање начелних задатка свакој екипи, места где треба поставити обезбеђење, пре појетка, у току и након завршетка прегледа.

² Талијан др М., Руководјење унутрашњим пословима, друго измењено и допуњено издање, Бен Акиба, Београд, 2001. , стр. 110.-114.

Након извршене поделе екипе на групе приступа се издавању задатка, који треба да садрже, пре почетка прегледа: врсту догађаја који ће се одвијати у објекту, као и податке о одређеној личности, која ће користити објекат:

- задатак екипе као целине,
- податке ко врши уже а ко шире (унутрашње и спољашње) обезбеђење, као и податке, ко још учествује у вршењу прегледа,
- задатак свакој групи (руководилац групе, састав, начин вршења прегледа, поступак са пронађеним и сумњивим лицима, предметима, стварима и материјалима, места за постављање обезбеђења, линије разграничења између група и друге задатке у зависности од конкретне ситуације),
- место старешине екипе (начин извршења).

У пракси се може десити да се задатак може дати и појединцима (код прегледа објекта), због малог простора и сл. Број група зависи од самог објекта или терена. Код прављења група треба водити рачуна да величина и састав групе одговара предстојећем задатку. Вечи објекат дели се по улазима и спратовима, између њих се прецизирају границе (сектор - рејон). Подела задатака може да се изврши и по секторима, према специјалностима учесника:

- сектор енергетике (централни извор и стање инсталација за осветљење, уређаји за загревање и вентилацију, клима уређаји, инсталације и уређаји за снабдевање водом),
- сектор слабе струје (систем везе, стање инсталација и безбедносна ситуација у вези са тим, уређаји за озвучење, за ТВ и тонско снимање и сл.),
- детекција Rh (степен радиолошког зрачења, степен загађености ваздуха, стање хигијенско-бактериолошких уређаја),
- декорација (порекло, стање и услови намештаја и намена предмета у датим просторијама - цвеће, уметничке слике, намештај и други предмети).

Подела задатака за преглед терена може да се врши према простору - детаљан преглед, посебно одређених делова терена, "прочешљавање", преглед путева и сл. Код давања ових задатака граница између рејона мора да буде видљиво означена према постојећим предметима и објектима (стаза, дрво, ивица шуме, стуб и сл.), непрегледних међупростора не сме да буде.

4.2. Начин вршења прегледа одређених објеката

Преглед објеката се врши визуелно, физички и инструментално-технички и то постепено са крова ка подруму.

При прегледу крова или тавана треба проверити да ли се са суседних објеката може прећи на кров објекта који се прегледа, да ли постоји могућност доласка са тавана у унутрашњост објекта. Свака ствар у просторијама мора се физички покренути или ставити у дејство - упалити или угасити светло, пустити вентилатор у рад, укључити ТВ или радио апарат, покренути водене или канализационе уређаје у свим чвориштима, померити сто, столице, фотеље, слике, врата, прозоре, ормаре, фиоке - отворити-затворити, украсне предмете покренути, једном речју све оно иза чега би могло да се крије изненађење. Посебно се прегледају предмети као што су: ташне, пакети, кофери и сл.

Код прегледа појединих ствари треба прићи на одговарајући начин. Нпр. код прегледа ТВ - треба га прво прегледати споља онда га укључити да ради а за то време прегледати

друге предмете. Исти поступак се примењује и код прегледа радио апарата. У принципу сва средства која раде искључити, што је отворено затворити, што је затворено отворити. Због веће сигурности ове поступке поновити неколико пута.

Саксије са цвећем се прегледају осматрањем, померањем, пипалицама, дозиметрима и средствима за токсиколошку и хемијску анализу.

Столице, фотеље, кауче и сличне предмете треба прво померити а онда приступити прегледу (на њих сести, ослонити се по целој ширини). Потребно је да лице које води ове радње надмашује тежином тежину одређену личност, која ће ове предмете користити.

Код померања слика, тепиха, ћилима и сличних предмета, који се налазе на зиду или се наслањају на зид, треба пажљиво осмотрити и установити да ли има каквих трагова и да ли су скоро стављени.

Зидови, плафони и подови прегледају се одређеним техничким средствима. У таванским просторијама, магацинима и сличним местима потребно је утврдити да ли су исправне електричне и друге инсталације. Неопходно је проверити да ли су спроведене противпожарне мере, исправност хидраната, постављених противпожарних апарата и приручних средстава, уклоњене запаљиве материје и сл.

Код прегледа сала и великих просторија треба обратити пажњу нарочито на заборављене ствари испод седишта, места за отпатке, уређаја за грејање, нише, места за завесе и сл. Највећи проблем представља преглед гардероба, бифеа, простора са техничким уређајима (клима, телефонска централа и сл.). Преглед ових техничких средстава обавезно врше стручна лица. Посебну пажњу при прегледању треба посветити просторима или деловима простора, као и предметима, које ће одређене личности користити (ложе, позадина главне ложе, балкони, радне просторије, санитарни чворови и сл.).

4.3. Начин вршења прегледа терена

Најпогодније време за преглед терена у граду, посебно тргова и скверова, јесте онда када има најмање пролазника и саобраћаја. Преглед се врши најчешће ноћу, јер је дању тешко блокирати трг или сквер и спречити одвијање саобраћаја и кретање пролазника и знатижељника. Ноћна расвета се појачава рефлекторима или постављањем нових осветних места. Канализациони и други отвори се раније затварају, печате и редовно контролишу. Паркирана возила се на време одстрањују. Начелно се овај преглед обавља последње ноћи уочи догађаја.

Без благовременог постављања обезбеђења нема сврхе вршити преглед терена. Ако се обезбеђење из било којих разлога на време не може поставити, започети преглед треба прекинути, јер он не даје гаранцију безбедности и мора поново да се врши.

Ако се у склопу терена, који се прегледа налази неки објекат онда се прво врши преглед тих објеката а онда терен. Преглед може да се врши и једновремено ако се располаже са довољно људства и средстава. Преглед мора да се изврши на свим објектима, без обзира да ли ће их одређена личност користити или не. Преглед ових објеката врши екипа која врши преглед терена.

Терен можемо прегледати на два начина и то: из центра терена према периферији и са једног краја према другом карају терена.

Први начин прегледа може се ефикасно применити у неким случајевима и захтева већу увежбаност учесника у прегледу. Лоша страна овог начина прегледа је у стварању све већег међупростора, због чега се уводе нови учесници у те међупросторе. По степену наступања поставља се обезбеђење.

Други начин прегледа терена се примењује тзв. "прочешљавањем" терена. У зависности од конкретне ситуације могу се примењивати комбиновано оба начина прегледа терена.

Проверавање сигурности путева, стаза, мостова, тунела и сл. врши се осматрањем или пак испитивањем помоћу разних врста детектора или проласком одговарајућих моторних возила. Та возила морају бити под пуним оптерећењем, тежина мора бити већа од тежине возила, које користи одређена личност.

Подводни преглед се врши онда када се очекује коришћење пловних средстава од стране одређене личности. Рониоци се користе за заштиту одређене личности, ако се иста задржава на местима уз обалу реке, мора или језера. Преглед терена уз комуникације којима ће се кретати одређена личност, врше лица на заштити, сваки у свом сектору - рејону.

Испред главног аутомобила одређене личности због сигурности кретања, крећу се возила под пуним оптерећењем. На извесној удаљености испред и иза колоне аутомобила одређене личности креће се одређени број аутомобила, из којих се врши осматрање пута и његове непосредне околине.

Хигијенско-епидемиолошко испитивање терена врши се када је исти удаљен од града. Ова врста прегледа се врши пре осталих врста прегледа, чији је циљ да се утврди употребљивост воде, воћа, поврћа, као и постојање заразних болести, код људи и животиња, на дотичном терену.

5. Мере заштите одређених објеката

Након доношења безбедносне процене и извршеног прегледа одређених објеката нужно је предузимање одговарајућих радњи и мера на заштити објеката. Из претходног излагања уочава се да се безбедносна процена и мере прегледа односе и примењују на објекте и терене које користе одређене личности. Такође, и све мере заштите, о којима ће бити речи у наредном излагању, односе се, поред објеката, и на одређене терене, а у појединим ситуацијама, заједнички се примењују на објекте и на терене. Стога, мере заштите одређених објеката се примењују и на заштиту одређених терена, при чему се води рачуна о неким посебним карактеристикама терена и могућностима примене појединих заштитних мера. Пошто се ради о истим мерама са идентичним циљем најчешће мере које се примењују у заштити објеката и терена су:

- мере противприслушне заштите,
- мере противдиверзионе заштите,
- мере физичке заштите,
- мере техничке заштите,
- мере заштите од пожара и
- санитарно-техничке, биолошке, хемијске и здравствене мере заштите.

Наведене мере заштите примењују се у односу на све објекте и терене које користе одређене личности. Међутим, када је реч о заштити резиденцијалних објеката, онда су присутне поједине специфичности, с обзиром на значај таквих објеката у којима бораве

одређене личности. Такође, и на резиденцијалне објекте се примењују исте мере заштите, али управо, због посебног приступа у њиховој примени, као и карактера самог резиденцијалног објекта, испољавају се и поједине специфичности, што указује на извесну посебност у заштити тих објеката. Стога ће се, након излагања о мерама заштите одређених објеката, које се односе и на одређене терене, посебна пажња посветити заштити резиденцијалних објеката.

У примени свих наведених мера заштите учествује јавна безбедност са својим методама деловања, остварујући сарадњу са другим службама безбедности. Ангажовање јавне безбедности долази до изражаја у противпожарној заштити, а посебно у организовању и спровођењу мера физичке заштите одређених објеката и терена, где у одређеним ситуацијама, у зависности од личности која користи одређени објекат, припадници јавне безбедности и непосредно учествују у физичкој заштити таквог објекта или терена. У свим оним објектима у којима постоји организована служба обезбеђења, јавна безбедност остварује пуну сарадњу и пружа одговарајућу стручну и другу помоћ у циљу ефикасније заштите објекта. Досадашња искуства која се односе на ову проблематику указују да је, у оним случајевима где је била остварена сарадња између јавне безбедности и служби обезбеђења у одређеним објектима, постигнут много већи степен ефикасности у заштити објеката и терена, односно личности које их користе, него где је није било.

Логичан је закључак, да овакав начин рада јавне безбедности и њена сарадња са другим службама безбедности и службама обезбеђења у одређеним објектима је у директној вези са остваривањем заштитне функције одређених објеката.

6. Заштита резиденцијалних објеката

Резиденцијални објекти могу да се користе од стране одређених личности стално, повремено или привремено. Заштитну функцију ових објеката вршили су органи Савезног министарства унутрашњих послова, Министарство унутрашњих послова Републике Србије (док су била оба ресора), Савезно министарства иностраних послова, Војска Југославије, Службе за заштиту објеката државних органа као и поједина предузећа (специјализоване службе), инспекцијске службе (здравствене, санитарне, ветеринарске), заводи (за дезинфекцију, дезинсекцију и дератизацију), појединачно или комбиновано итд.

Сталним резиденцијама сматрамо оне објекте у којима одређене личности бораве стално (службена или приватна) тј. служи за рад и приватне потребе (разни приједи делегација или појединаца, договори, конференције и сл.).

Повременим резиденцијалним објектима сматрамо оне објекте који су намењени за повремену боравак одређене личности (нпр. летња или зимска резиденција). Ови објекти се користе у једном временском периоду у току календарске године тј. служе за краћи боравак. Ови објекти се често користе и за смештај одређених страних личности (гостију) приликом њихове посете Републици Србији.

Под привременим резиденцијама сматрамо оне објекте или делове објеката који у датој ситуацији користе одређене личности за свој повремену боравак (вила, апартман у хотелу или цео спрат, ловачка кућа, барака, шатор и сл.).

Различита су места где могу да буду резиденције. Ови објекти могу да се налазе у насељеном месту (центру или периферији) у близини државне границе, у зони где је ограничен приступ лицима и возилима. Одређени поступци у њиховој заштити зависе од тога да ли у таквом објекту постоји сталан безбедносни режим или се он повремено спроводи (нпр.

треба да се успостави посебан безбедносни режим када се сазна да ће одређена личност да користи одређени објекат), да ли има неких објеката који доминирају над овим објектом, колика је удаљност овог објекта до места за слободан пролаз или приступ, да ли око објекта има мањих комплекса земљишта, шума, паркова, да ли се тај објекат додирује са морем језером, реком и сл.

Под непосредно околином одређеног објекта смарамо терен и објекте који се налазе на њему у захвату који се граничи са тим објектом тј. такав рејон на којем се заводи безбедносни режим. У непосредној околини ових објеката спроводе се сталне превентивне мере заштите које обухватају оганичење изградње нарочито високих објеката, откупљивање појединих објеката или се по могућности врши исељавање непожељних лица, стрикно спровођење прописа о пријављивању лица којима се издаје објекат (рођаци, подстанари), додељивањем одређеног објекта који доминира околином провереним лицима, забрану паркирања, задржавања или саобраћаја за возила уз сами објекат, а ако је саобраћај дозвољен врши се оганичење њихове брзине, предузимање редовних мера контроле лица и материјала приликом појединих радова, који се врше на објекту или у њему, предузимање противпожарних мера заштите.

Заштита резиденцијалних објеката се врши путем физичког обезбеђења, мерама техничког обезбеђења, мерама заштите запослених лица у резиденцијама и осталим мерама заштите.

Резиденцијални објекти су објекти од посебног интересовања, како од стране појединаца или организација сопствене земље (нпр. новинари и друга лица) тако и стране државе (обавештајне службе). Посебна пажња се посвећује избору лица која треба да раде у овим објектима, имајући у виду његову осетљивост. Приликом доласка на рад у ове објекте обавезан је лекарски преглед тј. лица која раде у овим објектима морају да буду лекарски прегледана.

Честе су потребе за повременим ангажовањем лица на повременим пословима или као испомоћ стално запосленим лицима у овим објектима. Најчешће се за повремени рад користе лица из сличних објеката или сервиса, која иначе раде на одржавању репрезентативних објеката. Међутим, неке веће послове морају да обаве и поједина специјализована предузећа или сервиси. Сваки рад у резиденцији се евидентира (ко и када је радио, појединац или група), ко је извршио контролу (одговорно лице стално запослено у објекту). Код већине радова (на њиховом извођењу) у којима учествује већи број привремено запослених лица мора да се организује стални надзор од стране непосредне заштите објекта. Обавезна је контрола уласка и уградње материјала од стране за то посебно квалификованих лица.

Закључак

Досадашња сазнања указују на присутност разних облика угрожавања одређених личности и објеката, без обзира на предузете мере надлежних органа и служби безбедности на њиховој заштити. Од конкретне ситуације зависи и обим ангажовања Јавне безбедности у предузимању превентивних и репресивних радњи и мера на њиховој заштити. У оквиру своје надлежности и овлашћења Јавна безбедност усавршава своје методе деловања достигнућима из природних, техничких и друштвених наука, тако што их прилагођава позитивним прописима и објективној стварности, остварајући одговарајуће облике сарадње са осталим субјектима безбедности - учесницима у заштити, све у циљу ефикасније заштите одређених личности и објеката.

Све мере заштите, које се предузимају према одређеним објектима и личностима морају да буду потпуне, стручне и благовремено предузете, како од стране Јавне безбедности, тако и од осталих органа и служби безбедности, које учествују у заштити. Непредузимањем неких од планираних мера на заштити одређених објеката или личности, од стране било ког субјекта учесника у њиховој заштити, прекида се ланац континуиране заштитне делатности и долази до нарушавања јединственог система заштите.

У заштити одређених објеката и личности посебан значај има безбедносна процена, јер се на основу ње констатују: стање, фактори угрожавања и ангажују одређени органи и субјекти, који предузимају одговарајуће мере заштите. Јавна безбедност учествује у изради безбедносне процене угрожености одређених објеката и личности, доприносећи њеном квалитетнијем садржају, што је од значаја за успешно остваривање крајњег циља. Израду безбедносне процене угрожености одређене личност детерминише сама личност (нпр. председници - наше или стране државе, дипломате, председници парламената или влада, министри и сл.), као и ситуације у којој се такве личности налазе (да ли се крећу пешке или возилима или другому превозном средству, да ли се налазе у лову, на рекреацији или присуствују некој спортској манифестацији, политичком скупу, посети сајму итд.). У зависности од сваке конкретне ситуације присутни су већи или мањи ризици угрожавања, па у складу са безбедносном проценом Јавна безбедност предузима све потребне мере заштите, које су нужне и на одговарајући начин описане.

Јавна безбедност у заштити одређених личности и објеката мора да делује у складу са важећим прописима. На територији Републике Србије у периоду од 1991. године до данас, примењивани су законски и подзаконски акти, који се односе на пороблематику заштите одређених личности и објеката, из претходног периода. Значајна је чињеница која указује да у спровођењу појединих мера заштите, посебно долази до изражаја делатност Јавне безбедности, нарочито у спровођењу противдиверзионих, противпожарних, физичких и техничких мера заштите. У спровођењу ових мера, поред надлежних органа и служби безбедности, учествују и службе обезбеђења, које функционишу у одређеним објектима, као и други субјекти који могу допринети ефикаснијој заштити одређених објеката и терена.

Јавна безбедност, поред сарадње са органима и другим службама безбедности посебну сарадњу остварује са службама обезбеђења и заштите од пожара на плану физичке, техничке и противпожарне заштите. Такође, код појединих важних објеката, или када у објекту борави нека важна личност, припадници Јавне безбедности примењују и непосредну физичку заштиту таквих објеката, кроз видове спољашњег обезбеђења стражарском службом.

Јавна безбедност, у оквиру своје надлежности, учествује у заштити одређених личности и објеката у оној мери коју одређују постојећи прописи, али у тој заштити упоредо користи и искуствена знања стечена кроз претходну делатност на остваривању тих задатака. У угоданој пракси, без обзира на извршене промене у друштву, Јавна безбедност остварује и сарадњу са другим субјектима, који ван организованог облика остварују самозащитну функцију и то не само када је у питању заштита одређених личности и објеката, него и у заштити личне и имовинске сигурности уопште.

У заштити одређених личности и објеката, без обзира на недостатке одговарајућих прописа, Јавна безбедност не може да концепцију заштите заснива искључиво на практичном искуству, већ заштиту мора да остварује комбинацијом прописа и праксе, али тако да мора водити рачуна о актуелним променама у друштву и да прилагођава своју организацију и методе деловања.

У циљу ефикасније заштите одређених личности и објеката, па и шире заштите која се односи на личну и имовинску сигурност уопште, као нужно практично решење намеће се потреба правног регулисања огдоварајућег организационог облика, путем којег ће се остварити функција самозаштите и укључивање свих субјеката сходно њиховим сазнањима и могућностима. На тај начин сузиће се простор деловања разних угрожавајућих фактора, а квалитетно побољшати заштита свих вредности, а у склопу тога и одређених личности и објеката.

Сталан развој облика угрожавања, уз стално усавршавање метода деловања њихових носилаца чија делатност се све више интернационализује, захтевају и већу стручност, сазнање и способност припадника Јавне безбедности и других субјеката, како би се благовремено уочавале опасности и предузимале превентивне и репресивне мере на плану отклањања угрожавајућих фактора. Такав приступ захтева и спровођење одређених облика образовања, стручног оспособљавања и усавршавања, што све укупно доприноси усавршавању организације и метода деловања Јавне безбедности, с циљем њиховог прилагођавања потребама заштите одређених личности и објеката у свим могућим ситуацијама.

Public Security in Protection of Persons and Facilities

Abstract: The paper deals with certain public security tasks related to protection of persons and facilities. It focuses on evaluating the security risks involved in protecting certain facilities and persons, examination of some facilities, and on specific measures that are taken with a view to protecting them.

Key Words: evaluation of security risk threatening certain facilities and persons, examining locations and facilities, measures for protecting facilities and persons, residential areas.

Л и т е р а т у р а

- Аврамов, С., Крећа, М.,** (1990), Међународно јавно право, Београд: Научна књига
- Andrew, C.,** (1995), For the President's Eyes Only: Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush, New York: Harper Collins
- Бошковић, М.,** (1995), Физичко обезбеђење и заштита објеката, Београд: Vodex-Integral
- Vuzby II, W., J., Paine, D.,** (1976), Hotel&Motel Security, Management, Los Angeles: California
- Војна енциклопедија - књига I ,** (1970) , Београд: ВИЗ
- Гризолд, А., Таталовић, С., Цвргица В.,** (1999), Сувремени системи националне сигурности, Загреб: Факултет политичких наука
- Ђорђевић, О.,** (1989), Лексикон безбедности, Београд
- Крунић, З.,** (1997), Стратегија посреднега наступања, Љубљана
- Мала енциклопедија политичке културе,** (1993), Београд : Савремена администрација
- Office of the Federal Registrar,** (1995), The United States Government Manual 1995-96., DC: Washington
- Правилник о вршењу послова СЈБ,** (1970), Београд: РСУП СР Србије
- Савић, А.,** (2000), Увод у државну безбедност, Београд: Виша школа унутрашњих послова,
- Талијан М.,** (2001), Руковођење унутрашњим пословима, друго измењено и допуњено издање, Београд: Бен Акиба
- Hulnic, A. S.,** (1991), "Learning About U.S. Intelligence: Difficult But Not Impossible". – In: International Journal of Intelligence and Counterintelligence, Vol. 5, No.
- Coster, A. F.,** (1988), Security in commerce and Industry, London: Butterworths

Устав Савезне Републике Југославије, "Службени лист СРЈ", бр. 1/92

Устав Републике Србије, "Службени гласник Републике Србије", бр. 1/90

Закон о унутрашњим пословима Републике Србије, "Службени гласник Републике Србије", бр. 44/91, 79/91

Закон о заштити од пожара, "Службени гласник Републике Србије", бр. 37/88, 48/94

Закон о посебним правима и дужностима Председника Републике, "Службени гласник Републике Србије", бр. 49/1999

Закон о изменама и допунама Закона о посебним правима и дужностима Председника Републике, "Службени гласник Републике Србије", бр. 11/2002.

Češka Republika

Globalni forum o borbi protiv korupcije Vašington, D.C., februar 24-26, 1999.

Informacije, koje je prezentirala delegacija na čelu sa Jaroslavom Fenykom, zamenikom vrhovnog tužioca Češke Republike

Ambasada Češke Republike
3900 Spring of Freedom Street N.W.
Washington, D.C. 20008
Tel: (202) 274-9100, Faks: (202) 966-8540
e-mail: washington@embassy.mzv.cz
Homepage: <http://www.czech.cz/washington>

Odredbe protiv korupcije

Češko zakonodavstvo se do sada zasnivalo na filozofiji da se protiv korupcije treba boriti sredstvima krivičnog prava bez obzira na alternativu da može biti i predmet upravnog prava.

Krivični zakon Češke uređuje u trećem poglavlju posebne delove koji sadrže krivična dela »protiv javnog interesa« (krivična dela protiv službene dužnosti) i u svom trećem paragrafu podmićivanje. Tu se nalaze i krivične odredbe kao i specijalna odredba u vezi sa izjavom o stvarnom kajanju.

U interesu je da se prema pojavi podmićivanja postupi na pravi, nepristrasan i zakonit način. Aktivnosti koje se podrazumevaju u izrazu »obraćanje pažnje na javne interese« treba da budu shvaćene i spojene sa dežurnim službama od javnog interesa, što se ne odnosi samo na sprovođenje odluka od strane zakonodavnih, izvršnih i sudskih vlasti već i na druge delatnosti neophodne za postizanje potreba pravnih i prirodnih subjekata u kulturnim, društvenim i sličnim sferama.

Dozvolite mi da vas u nastavku informišem o odredbama krivičnog zakona uključujući sankcije i da dam kratak komentar na svaku:

§ 158 Zloupotreba službenog položaja

1) Javni službenik koji sa namerom da nanese štetu nekom ili da obezbedi neopravdanu korist za sebe ili za neko drugo lice

- a) izvršava svoje dužnosti suprotno zakonu
- b) prekoračava svoja ovlašćenja ili
- c) ne izvršava obaveze iz svojih ovlašćenja

kazniće se zatovorom od 6 meseci do 3 godine ili zabranom obavljanja tih delatnosti.

2) Okrivljeni će biti lišen slobode od 3 do 10 godina u slučaju

- a) da za sebe ili neko drugo lice obezbedi značajnu korist radnjama opisanim u tački 1)

- b) da takvim radnjama nanese ozbiljnu štetu radu firme ili organizacije ili
- c) da takvim radnjama nanese ozbiljnu štetu ili naročito teške posledice.

Ovakvo krivično delo se isključivo odnosi na – **javnog službenika**. Pod izrazom javni službenik podrazumeva se izabrani zvaničnik ili neki drugi odgovorni službenik državne administracije ili vladinog tela poput direktora, tužioca, sudije, policajca itd. ili člana naoružanih snaga ukoliko su učestvovali u izvršavanju zadataka za i na zahtev društva i države i da su izvršavali poverene dužnosti u okviru svojih odgovornosti radi ostvarenja istih. Prekršaj će biti izvršen u zavisnosti od ovlašćenja javne ličnosti.

Za vreme trajanja krivičnog postupka javni službenik se privremeno suspenduje. U slučaju da je službenik oslobođen optužbe, vraća se nazad na svoju dužnost. Ovo nije na osnovu krivičnog prava već upravnog prava.

§ 160 Primanje mita

- 1) Lice, koje prima mito ili obećanje mita u vezi izvršavanja službenih radnji od javnog interesa, kazniće se zatvorom do 2 godine ili zabranom obavljanja tih delatnosti.
- 2) Lice, koje traži mito pod uslovima opisanim u gore navedenom stavu 1), kazniće se zatvorom od 6 meseci do 3 godine.
- 3) Kaznom zatvora od 1 do 5 godina kazniće se učinilac, koji je počinio dela opisana u stavu 1 ili 2 ako je u pitanju javni službenik.

Primanje mita podrazumeva da je učinilac stvarno primio neopravdanu korist. Primanje mita može da se dogodi i kada nije bilo prethodne ponude ili obećanja. Kod primanja mita takođe nije važno da li je mito primljeno pre, u toku ili nakon izvršenog dela ili vršenja službenih radnji od javnog interesa.

Primanje obećanog mita predstavlja početnu fazu, koja je u ovom slučaju obuhvaćena zakonom kao počinjeno krivično delo, obzirom na veliku opasnost opštih razmera takvog krivičnog dela po društvo.

Traženje mita će se smatrati kao primanje mita u slučaju kada je učinilac lično predložio da dobije ili da mu se obeća mito.

§ 161 Davanje mita

1) Lice, koje daje, nudi ili obećava mito drugom licu u vezi sa vršenjem službenih radnji od javnog interesa, kazniće se zatvorom do 1 godine ili novčanom kaznom.

2) Kaznom zatvora od 3 do 5 godina ili novčanom kaznom kazniće se učinilac, koji je počinio delo opisano u stavu 1 ako je u pitanju javni službenik.

Davanje mita podrazumeva direktno fizičko davanje novca ali i indirektno pribavljanje materijalnih ili drugih koristi ili recipročnih usluga.

Nuđenje mita podrazumeva radnju kojom učinilac manifestuje svoju spemnost na davanje mita sa ciljem da bi se ispunili uslovi u vezi sa vršenjem službenih radnji od javnog interesa. Ponude mogu biti bilo kakve čak i ugovorom zaključene.

Obećavanje mita podrazumeva obavezu da se da mito pod uslovom da je lice koje vrši službene radnje od javnog interesa ispunilo zahteve učinilaca. Obećavanje mita je vezano za buduće vreme i po pravilu dobija se tek nakon ispunjenja drugog uslova.

Mora da postoji veza između davanja, nuđenja ili obećavanja mita i vršenja službene radnje od javnog interesa.

§ 162 Indirektno podmićivanje (Protiv zakonito posredovanje)

1) Lice, koje traži mito sa namerom da utiče na izvršenje vlasti od strane javnog službenika kako bi izvršio svoj uticaj ili ako je tako već postupio, kazniće se zatvorom do 2 godine.

2) Lice, koje daje, nudi ili obećava mito iz gore navedenog razloga kazniće se zatvorom do 1 godine.

Suština gore navedenog odnosi se na namernu korumpiranu intervenciju – uticanje na izvršenje ovlašćenja javnih službenika. Korumpirana intervencija nije kažnjiva u koliko lice, koje je uticalo na pitanja od javnog interesa, nije javni službenik.

Ovakvo krivično delo se smatra izvršenim samom činjenicom da učinilac traži ili prima mito kako bi svojim uticajem uticao na izvršenje ovlašćenja javnog službenika. Čak se ne traži od njega da interveniše kod javnog službenika, pod uslovom da je učinilac stvarno uticao na izvršenje ovlašćenja javnog službenika, opasnost takvih dela će se povećati s obzirom na društvo. S druge strane, ako je učinilac obmanuo podmićivača, predstavljajući se da može da utiče na vršenje ovlašćenja javnog službenika iz dotične oblasti, iako nije ni pokušao da tako postupi, može se kvalifikovati kao krivično delo obmane.

§ 163 Izjava o stvarnom kajanju

Učinilac krivičnog dela davanja mita (§ 161) i/ili indirektno podmićivanje (§ 162) neće biti gonjen i kažnjen ako je učinilac dao ili obećao mito samo zato što se od njega tražilo da tako uradi i ako je dobrovoljno i bez odlaganja o tome obavestio javnog tužioca ili policijski organ.

Svrha ove posebne odredbe koja se odnosi na izjavu o stvarnom kajanju se sastoji u obuhvatanju kazni za korupciju u javnom životu. Veza mita ili korupcije predstavlja odnos dveju strana u kom nijedna uključena strana nije zainteresovana da otkrije kriminalnu aktivnost.

Dva konkretna tipična slučaja češke kriminalističke scene

Prvi slučaj (korupcija sudije):

Tokom septembra 1995, Policijska služba za korupciju i detekciju ozbilnog privrednog kriminala primila je informaciju o “potencijalnom”

davanju mita kako je rečeno okružnom javnom tužiocu B. Na osnovu dobijenih podataka od njega, sudija Okružnog suda g-đa K. mu je navodno nudila mito u iznosu od 100.000 čeških kruna da utiče na sudski postupak protiv optuženog g-dina S. Prema dobijenim informacijama, jasno je, da je sudija g-đa K. nastupila kao posrednik optuženog g-dina S. U pitanju je opravdana sumnja da je reč o pripremi vršenja krivičnog dela korupcije i podmićivanja.

Tokom dalje istrage došlo se do saznanja da je 28. septembra 1995. oko 17:00 časova u gradu P., g-đa S., zaposlena kao urednik u firmi Kablovska televizija, predala predsedavajućem sudiji Okružnog suda g-đi I. sumu od 100.000 čeških kruna namenjenih za podmićivanje okružnog tužioca g-dina B. s ciljem obustavljanja sudskog postupka protiv optuženog g-dina S. uz pomoć pomenutog javnog tužioca. Optuženi se gonio zbog nezakonitog sticanja koristi. G-đa K. je uhapšena 29. septembra 1995. oko 10:00 časova upravo kada je predavala gore pomenutu sumu u kancelariji g-dina S. u zgradi Okružnog tužilaštva. Protiv g-đe S. i nakon odobrenja predsednika Češke Republike takođe protiv g-đe K. podignuta je krivična prijava zbog krivičnog dela podmićivanja.

Sudija g-dja K. je otužena zbog podmićivanja i kažnjena je uslovno na dve godine uz probni rok od tri godine. Ova presuda nije važeća.

Drugi slučaj (slučaj korupcije kod privatizacije):

Tokom oktobra 1994, operativnim putem dobijena je informacija o nepravilnom toku procesa privatizacije mlekare u gradu K. Na osnovu rezultata osnovne istrage, jasno je, da je tokom 1993. donešena odluka o povećanju osnovnog kapitala akcionarskog društva mlekare u gradu K., za 34%. Fond za državnu svojину Češke Republike je objavio javni tender, u kom su, pored ostalih, tako i Investment Banka i firma Trans World International Ltd, učestvovala u svojstvu davanja zajma. G-din S je predstavljao izvršnog direktora firme Trans World International. Firma Trans World Internationa je pobedila na tenderu jer je bila u stanju da ponudi najvišu sumu od 220 miliona čeških kruna. Investment Banka je ponudila sumu od oko 75 miliona manje. Kasnije je, ovaj tender poništen ali firma Trans World Internationa nije dobila nikavo pismeno obaveštenje o tome. Kod provere privatizacije akcionarskog društva mlekare u gradu K., takođe je pronađeno da je predsednik upravnog odbora imao "svoje posebne planove" i da je o tome razgovarao sa službenikom Fonda za državnu

svojinu Češke Republike, g-dinom C. Nakon što je poništen javni tender, predstavnici Trans World International su počeli da razmatraju a kasnije i da iznose mogućnost o pokretanju parnice protiv Fonda za državnu svojину Češke Republike zbog “neopravdanog poništenja rezultata javnog tendera”. G-din C. je reagovao zbog takve mogućnosti i stupio u kontakt sa službenicima firme Trans World International, nudeći im uslugu da im pomogne u dobijanju mlekarne u gradu K., “putem akcija”. U tom kontekstu, g-din C. je organizovao kontakte između službenika firme Trans World Internationala i g-dina P., vlasnika fabrika mesnih i smrznutih proizvoda u gradovima P. i D.

Kasnije su održani sastanci između službenika firme Trans World International, g-dina C. i g-dina P. i to u hotelu Union u Pragu, gde su se dogovorili o “sticanju odlučujućeg broja akcija” mlekarne u gradu K. G-din P. je posredovao u diskusijama između predstavnika firme Trans World International i direktora Centra za privatizaciju hartija od vrednosti, g-dina L. Upravo ovo lice je, prema dobijenim informacijama, tajni saradnik akcionarskog društva CS-fonda (Fonda za privatizaciju), koji je dobilo 5% akcija mlekarne u gradu K. u takozvanom prvom talasu procesa privatizacije. Tokom drugog talasa i sve do petog, govori se, da je ovaj fond pribavio 38 % akcija mlekarne u gradu K. Prema dobijenim informacijama ustanovljeno je, da je g-din L. mogao da utiče na cenu akcija za pojedinačne serije kupona za privatizaciju tako da je akcije mogla da kupi određena, unapred dogovorena zainteresovana osoba. Istovremeno, zbog svoje nadležnosti i službenog položaja g-din L. je imao slobodan pristup rezultatima pojedinačnih krugova privatizacije tako da je mogao da obavesti zainteresovana lica za akcije iz različitih privrednih sfera, pre javnog objavljivanja rezultata, a ta lica su, zbog svoje stvarne zainteresovanosti u sticanju akcija, unapred mogla da kontaktiraju nove vlasnike akcija i da nadmaše eventualne konkurente.

Tokom gore pomenutih sastanaka, predstavnik firme Trans World International upoznao se sa g-dinom S. direktorom korporacije akcionarskog društva CS Fonda. Na kraju razgovora, predstavniku firme Trans World International ponuđeno je sledeće rešenje kako da dobije odlučujuću količinu akcija mlekarne u gradu K. Naime: CS Fond će prodati firmi Trans World International izvesni broj akcija mlekarne grada K., pod uslovom da firma Trans World International da mito od otprilike 7 miliona čeških kruna g-dinu L. a koja će se iskoristi za uticanje na druge osobe u upravnom odboru firme CS Fond.

Kada se izračuna i pomnoži, za svaki pojedinačni kupon, dobija se izrečena suma. U vezi sa ovim g-din L. je takođe pomenuo da se ova suma može i izmiriti u DM.

Na narednom sastanku održanom u kući g-dina L., pomenuti je izvestio da predaja finansija (mita) treba da se izvrši u kineskom restoranu ASIA, jer oni “tu već imaju dobro razrađen sistem po tom pitanju”. Tom prilikom, g-din L. je takođe upitao da li će predstavnik firme Trans World International biti zainteresovan da kupi 400.000 DM.

Tokom večernjih sati 25. oktobra 1994, održan je sastanak između predstavnika firme Trans Worl International i g-dina L. u restoranu u Pragu. Tokom razgovora g-din L. je upozano drugu stranu da CS Fond poseduje 40 % akcija mlekarne u gradu K. i izrazio je uverenje da je u pitanju dovoljno velik broj akcija za obezbeđivanje odlučujućeg broja akcija za Trans World International u pomenutom akcionarskoj firmi. Za posredovanje i obezbeđivanje odlučujućeg broja akcija, g-din S. predaje g-dinu L. novac u iznosu od 8.334,500 čeških kruna. U pitanju je iznos koji je g-din L. izračunao uz pomoć svog džepnog računara tokom sastanka. Tom prilikom, takođe je odlučeno da g-din S. 27. oktobra 1994. u 10:00 časova potpiše sporazum u glanom štabu CS Fonda u Pragu 1, Perlova 1., u kom će stojati da čim Fond za državnu svojinu Češke Republike prebaci CS Fondu akcije mlekarne u gradu, dogovorena suma akcija (otprilike 40 %) će se prebaciti na račun firme Trans World International. U ime CS Fonda, sporazum treba da potpiše g-din S. Takođe je dogovoreno da se novac, to jest 8.334.500 čeških kruna preda g-dinu L. istog dana (27. oktobra 1994) u 20.00 u restoranu ASIA u Pragu. Pored g-dina S. i g-dina L., tom sastanku će prisustovati i g-din P. i g-din S. Dana 27. oktobra 1994. u 09:40 časova g-din S. – predstavnik firme Trans World International, razotkrio je sve gore pomenute činjenice Policiji Češke Republike – Policijskoj službi za otkrivanje korupcije po pitanju ozbiljnog privrednog kriminala. Unapred dogovoren sastanak se održao ali nije došlo do predaje finansijskih sredstava, jer ugovor u vezi prebacivanja vrednosnih papira nije bio pripremljen i gotov za potpisivanje. S toga ugovoren je naredni sastanak za 31. oktobar 1994.

Dana 31. oktobra 1994, posle 20:00 časova održan je još jedan sastanak u restoranu ASIA, na kom su prisustvovala gospoda S., L., P. i još jedan službenik CS Fonda g-din K. kao i ovlašćeni službenik Policije Češke Republike. Tokom sastanka, došlo je do konačnog dogovora i potpisivanja.

Nakon toga, g-din L. primio je sumu od 8.334,500 čeških kruna (mito) od g-dina S.

Okružni sud u Pragu 7 osudio je g-dina L. i kaznio ga bezuslovnom kaznom zatvora od sedam i po godina. U toku sudskog postupka, tužilac je proširo tužbu protiv g-dina L zbog počinjenog prekršaja zloupotrebe ovlašćenja javnog službenika. Opštinski sud u Pragu koji je doneo odluku na žalbu optuženog, potvrdio je da je slučaj rešen strogo po zakonu ali u svojoj konačnoj odluci umanjio je kaznu za g-dina L. na šest i po godina zatvora bezuslovno.

**Statistički podaci o krivičnom delu podmičivanja u
Češkoj Republici**
(Godišnji izveštaj Ministarstva Pravosuđa o kriminalitetu u
Češkoj Republici)

1. Primanje mita

	1997	1995	1993
Ukupan broj krivičnih dela	41	24	11
Osuđeno	34	23	6
Žene	7		
<u>Starost</u>			
18-19	1		
20-24	3		
25-29	11		
30-39	8		
40-49	9		
50 i naviše	2		
<u>Kazne</u>			
kazna zatovra	0		
Uslovna kazna	32		

Novčana kazna	13
Zabrana daljeg rada u službi	10
Ostale kazne	1

2. Davanje mita

	1997	1995	1993
Ukupan broj krivičnih dela	138	147	64
Osuđeno	98	111	47
Žene	5		
<u>Starost</u>			
18-20	6		
20-25	28		
25-30	18		
30-40	24		
40-50	16		
50 i naviše	6		
<u>Kazne</u>			
kazna zatovra	15		
Uslovna kazna	44		
Zabrana daljeg rada u službi	6		
Novčana kazna	44		
Ostale kazne	17		

Славко Обадов¹

АЛАТИ САМООДБРАНЕ

Аутор и издавач: Драган Арлов², Нови Сад, 2002.

Књига и компакт диск АЛАТИ САМООДБРАНЕ, представља првенац мултимедијалног покривања простора борења код нас. Оригиналан приступ тумачењу алата самоодбране и њихов значај у вршењу послова полиције се лакше разуме када се зна ко је аутор овог наслова.

Доц.др Драган Арлов је дугогодишњи припадник полиције. Све време, од питомачких дана у СШУП у Сремској Каменици, па до данас када је наставник на Полицијској академији у Београду, на предмету Специјално физико образовање II, бавио се борењем, активношћу неопходној полицијској делатности као вештина, струка али и наука. Некада успешан такмичар у дисциплинама самоодбране и каратеа, потом још успешнији тренер а сада научни радник, значајно време је обављао и друге послове у МУП-у Р Србије што је веома утицало на његов специфичан приступ простору борења.

Књигу формата Б5 са 150 страна изузетно допуњује компакт диск са својих 560 мегабајта и тако чине логичну целину неопходну савременом схватању едукације и едукативних средстава.

Аутор већ у првом делу књиге наводи пет глобалних алата самоодбране (*вербална комуникација, физичка снага, приручна средства, формацијска опрема и посебно оружје*) неопходних за успешно решење одређене проблемске ситуације. У овом делу се објашњава појам самоодбране а у оквиру истог ФИЗИЧКА СНАГА као глобални алат самоодбране и тема овог наслова. Бол (његово стварање или избегавање) је по аутору једини основ вредновања сваког алата самоодбране.

У наредних десет поглавља, аутор приказује изведене групе алата по основу бола, односно доприноса његовом осујећењу или настајању. Тако се у првој групи на веома јасан, концизан и разумљив начин објашњавају став, гард, кретања, ублажавања падања и блокови, а у другој удараца, чишћења, бацања, притисци и полуге као групе алата самоодбране намењене стварању осећаја бола код особа према којима се

¹ Наставник на Факултету физичке културе у Новом Саду на предмету Борилачки спортови у звању доцента.

² Наставник на Полицијској академији у Београду на предмету Специјално физичко образовање II у звању доцента.

примењују. Значајни тренутци сваке фазе у реализацију алата приказане су минималним бројем фотографија обзиром да праву слику о њима корисник стиче комфорним коришћењем пратећег компакт диска. Након и површног прегледања компакт диска стиче се утисак могућности тумачења овог наслова као КОМПАКТ ДИСК-а са књигом, обзиром да исти пружа потпун доживљај алата самоодбране. Начин снимања (простор, углови, осветљење...), израде (интро, музичка подлога, могућност мењања угла посматрања, понављања, бирања значајних позиција...), као и чињеница да алате реализује сам аутор уз асистенцију врсног познаваоца полицијског борења Ранка Ждрње указују на актуелност наслова.

Поглавље, Ниво усвојености алата самоодбране, покрива неке начине утврђивања овог нивоа, а аутор указује на видове могућег такмичарског организовања на путу ка припремању за евентуално решавање специфичних животних ситуације као јединих реалних показатеља вредности алата самоодбране.

Приказани наслов намењен је студентима Факултета физичке културе, Полицијске академије, Војне академије, Више школе унутрашњих послова, ученицима Средње школе унутрашњих послова, Средњих војних школа, полазницима курсева за занимање полицајца, као и свима који се у реализацији својих делатности сусрећу са принудом (полиција, војска, службе обезбеђења личности и објеката...).

За крај препорука, подсећање на уважене рецензенте овог наслова, проф.др Момчила Савића, др Зорана Машића и професора Зорана Вујиновића и израз задовољства да прикажем дело колеге Драгана Арлова.

У Новом Саду

15.10.2002. године

доц.др Славко Обадов

Др Ђорђе М. Ђорђевић
доцент Полицијске академије

ПРОФ. ДР МИЛАН МИЛОШЕВИЋ, АЛЕКСАНДАР БОШКОВИЋ:
"Приручник за кривично процесно право", Полицијска академија,
Београд, 2003.

Почетком 2003. године у издању Полицијске академије из Београда изашла је књига проф. др Милана Милошевића и Александра Бошковића под насловом "Приручник за кривично процесно право". Рецензију ове књиге извршио је проф. др Чедомир Стевановић, редовни професор Правног факултета у Нишу.

Књига је обима 260 страна и подељена је на пет делова, с тим што су прва дела подељена на неколико глава.

Први део, од 1-79 стране, садржи пет глава и носи наслов "Одабрани појмови, институти и решења кривичног процесног права". У првој глави се разматра питање извора и развоја кривичног процесног права, са посебним освртом на актуелне реформе које су извршене у кривичном процесном законодавству. Друга глава носи назив "Појам, врсте и ток кривичног поступка" и овде се разматрају питања која се односе пре свега на појам кривичног поступка, као и његове врсте и сам ток. У тексту је указано на два потпуно нова кривична поступка, а то су поступци за изрицање кривичних санкција без главног претреса. У трећој глави која носи назив "Радње доказивања" свестрано су обрађене све радње доказивања предвиђене одредбама ЗКП. У четвртој глави под називом "Мере за обезбеђење присуства субјеката и за несметано вођење поступка" се анализирају мере којим се обезбеђује присуство пре свега, окривљеног, у кривичном поступку, уз посебан осврт на притвор као најрадикалнију меру. Најзад, у петој глави под називом "Кривични списи" разматрају се основна правила која се тичу састављања записника и службених бележака, као и питања њиховог достављања и разматрања од стране надлежних органа.

Други део, од 79-129 стране, садржи три главе и носи назив "Полиција у преткривичном и кривичном поступку". У овом делу су практично обрађена сва

питања која се тичу овлашћења органа унутрашњих послова у преткривичном и кривичном поступку према одредабама ЗКП. У првој глави под насловом "Процесни положај и функције органа унутрашњих послова" се разматрају општа питања везана за појам и процесни положај, као и делатност органа унутрашњих послова у преткривичном и кривичном поступку. Друга глава под насловом "Кривична пријава и овлашћења органа унутрашњих послова у преткривичном поступку" детаљно разматра сва питања која се односе на покретање преткривичног поступка, потражне делатности у преткривичном поступку, као и сва остала која се односе на питање овлашћења органа унутрашњих послова у преткривичном поступку. Трећа глава се бави проблематиком везаном за делатност органа унутрашњих послова у посебним поступцима.

Трећи део ове књиге, од 129-179 стране, носи назив "Обрасци које полиција користи приликом спровођења Законика о кривичном поступку са објашњењима". Као што сам назив овог дела показује, у њему су представљени попуњени обрасци које полиција користи приликом вршења својих овлашћења према ЗКП и праћени су адекватним упутством за употребу.

Четврти део "Кривични догађаји са задацима за практично поступање", од стране 179-195, јесте скуп одређених кривичнопроцесних ситуација које су, пре свега, везане за поступање овлашћених службених лица у преткривичном и кривичном поступку и које треба да допринесу бољем разумевању ове материје.

На крају, пети део чине "Прилози" од стране 195-260 у којем су дати изводи одређених закона и то: Законика о кривичном поступку, са наглашењем посебних одредби о поступку за кривична дела организованог криминала, Закона о јавном тужилаштву Републике Србије, Закона о уређењу судова Републике Србије, Закона о судијама Републике Србије, Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала и Закона о сарадњи Савезне Републике Југославије са Међународним трибуналом за кривично гоњење лица одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије од 1991. године.

Овај приручник намењен је првенствено студентима Полицијске академије у циљу лакшег савладавања материја из кривично процесног права. Томе је прилагођена и садржина и начин обраде појединих питања везаних за кривични поступак, а посебна пажња посвећена је управо улози органа

унутрашњих послова у овом поступку. У том смислу посебну вредност књизи дају њен трећи и четврти део у којима су веома прегледно дата упутства за практично поступање органа унутрашњих послова у преткривичном и кривичном поступку праћена одговарајућим обрасцима који се примењују приликом обављања одређених потражних и истражних радњи. Такође, студентима као и другим заинтересованима од велике користи може бити и пети део књиге у коме је дат преглед свих извора кривично процесног права, како унутрашњих, тако и међународних.

Приручник се појављује у моменту када су се десиле, или се још увек дешавају, крупне промене у нашој кривично процесној регулативи. Ту се пре свега мисли на доношење новог Законика о кривичном поступку, који је већ доживео и прве измене, као и пакета правосудних закона. Сви ови закони уносе читав низ новина у наше кривично процесно право које још увек нису добиле одговарајућу научну и уџбеничку обраду. Стога појава овог приручника на известан начин попуњава празнину која постоји у овој области, нарочито кад је у питању помоћна уџбеничка литература.

Зато ће намена ове књиге сигурно бити знатно шира него што је то само помоћ студентима Полицијске академије у изучавању кривично процесног права. Она може бити од велике користи не само онима који изучавају кривично процесно право и теоријски се баве његовим проблемима, већ и свима онима који га практично примењују у свакодневном раду. Томе сигурно доприносе, поред важности и актуелности обрађиване материје, и неспорни педагошки и научни квалитети приручника. Он се одликује добро постављеном систематиком и правилно одабраном методологијом излагања материје која је прилагођена намени приручника. Језик и стил којим је приручник написан су јасни и разумљиви, што такође доприноси широким могућностима његове практичне примене.

Због свих наведених квалитета "Приручник за кривично процесно право", аутора проф. др Милана Милошевића и Александра Бошковића можемо препоручити свима онима који се теоријски или практично баве проблемима кривично процесног права.

Ђорђе Ђорђевић

Београд, Приморска 7, општина Палилула

тел. 752-725; 064/140-8996

жиро-рачун: 908-20501-70-50220-1445-72789-7

Комерцијална банка а.д. Београд